

חוברת

דף השבוע

מסכת נדרים חוברת ז

דף כ"ח

קונטרס מלא מראי מקומות חשובות על כל דף ודף
כדי לסייע את הלומדים החשובים של מסגרת 'דף השבוע'

ויש בה חמשה חלקים:

- א **עזר ללימוד הר"ן** - להדגיש החלק שבדברי הר"ן שהם פירוש על הגמ'.
- ב **קושיות פשוטות** - ליישב קושיות פשוטות אשר יתקשה בהם הלומד.
- ג **עומק הדף** - להעמיק קצת בגמ' ובפירוש הר"ן על פי גדולי המפרשים.
- ד **הלכות הדף** - נידונים חשובים בהלכה היוצאים מלימוד הגמ'.
- ה **סוגיית הדף** - בכל דף נערכה סוגיא שלימה אחת עם העתקת מראי מקומות.

(6) ליתא לפיכך.

קושיות פשוטות

דף כח.

משנה, ואמר קונם אשתי ובני נהנין לי

קושיא:

קשה, היאך יכול לאסור אשתו ליהנות ממנו, הלא הוא משועבד לה להנאת תשמיש, כמבואר בגמ' לעיל (טו:).

תירוץ:

הלבושי מרדכי (ד"ה כיצד) תירץ, שכיון שאסר גם בניו, ואיסור זה שפיר יכול לחול, ממילא גם נדרו על אשתו חל מדין כולל, כמו שכתבו הב"ח (יו"ד סי' רלד) והפרישה (שם ס"ק קנ). [וע"ע בחי' חתם סופר (ד"ה קונם אשתי) ובתוס' יו"ט (כאן) שתירצו הקושיא בדרכים אחרים].

משנה, ב"ש אומרים אשתו מותרת ובניו אסורין וב"ה אומרים אלו ואלו מותרין

קושיא:

קשה, דמשמע דטעמא דב"ה דאלו ואלו מותרין הוא משום דין נדרי אונסין, וזה קשה, שלכא' בלאו הכי יש להתיר בניו, משום דנדר שבטל מקצתו בטל כולו, שכיון שאשתו מותרת, לכא' יש להתיר ממילא גם בניו.

תירוץ:

הדרכי דוד (ד"ה כיצד) תירץ, דמבואר בגמ' בסמוך שבאמת לא הותר אשתו לגמרי, אלא כוונת המשנה היא שנאסרה רק ליום אחד, ולא לעולם, ולכן לא שייך כאן דין נדר שהותר מקצתו הותר כולו, כיון שלא נתבטל שום חלק מן הנדר לגמרי. [וע"ע בקרן אורה (ד"ה וב"ה) ולבושי מרדכי (ד"ה כיצד) שתירצו באופן אחר].

גמ', היכי נדר

קושיא:

קשה, דמבואר בגמ' דקושיא זו קאי על הא דתנן 'שהן של בית המלך' אע"פ שאינן של בית המלך, וזה קשה, למה המתין הגמ' להקשות כן רק על הציור השני במשנה 'שהן של בית המלך', ולא מקשה כן מיד על הציור הראשון 'שהיא תרומה אע"פ שאינו תרומה'.

תירוץ:

בחי' חתם סופר (כז: ד"ה נודרין) תירץ, על פי דברי הטור והשו"ע (יו"ד סי' רלב סעי' יד), שפירשו 'שהן של בית המלך' דלא קאי על הפירות, שהן שייכין למלך, אלא על האדם עצמו, שהוא מבית המלך, עפ"י תירץ החת"ס, דבשלמא גבי 'שהיא תרומה', שפיר י"ל דאסר פירות אלו אם אינם תרומה, אבל גבי 'שהן של בית המלך' מקשה הגמ', היאך אפשר לאסור את עצמו. [וע"ע בנדרים זריזין שתירץ באופן אחר].

גמ', באומר בלבו חיוס ומוציא בשפתיו סתם

קושיא:

קשה, דמבואר בגמ' דאין לבטל כל הנדר מטעם נדרי אונסין, וזה קשה, דמאי שנא מנדרי זירוזין דנתבטל לגמרי משום דאמדינן דעתו שאין כוונתו לנדור, והכי נמי, פשוט לכל שאין כוונתו לנדור אלא להציל עצמו.

תירוץ:

בשערי יושר (שער ז פרק ח) תירץ, דלא מספיק בזה שפשוט לכל שאין כוונתו לנדור, שנדר תלוי בדיבור ולא בכוונה, אלא הטעם להתיר נדרי זירוזין הוא משום שאין זה לשון נדר כלל, אלא לשון מקח וממכר בעלמא, שהכל רגילים לדבר כן בשעת המכר, משא"כ כאן שהוא לשון גמור של נדר. [וע"ע בתוס' רי"ד ובתוס' הרא"ש שתירצו בדרכים אחרים]. [וע"ע בדברינו בעומק הדף].

משנה, הרי נטיעות האלו קרבן

קושיא:

קשה, מה היא השייכות בין משנה זו לשאר הפרק.

תירוץ:

תוס' (כח: ד"ה דאיכא) תירצו, שעיקר חידוש התנא הוא דלא נחשב כמו נדרי זירוזין, שהרי הגמ' (כח:): מפרשת הציור דמתני', כגון דאיכא זיקא נפישא, וחשב שבדאי יפלו האילנות, וכדי לחזק דבריו אומר שאם לא יפלו הרי הם קרבן, וסד"א דנחשב כמו נדרי זירוזין ולא חל נדרו, קמ"ל, ונמצא שמשנה זו היא המשך משאר דיני הפרק. [וע"ע בתוס' רי"ד ובשיטמ"ק שתירצו בדרכים אחרים].

דף כח:

גמ', וס"ד דמסיק אדעתיה דלא מיתגצלן ומשום הכי קא נדר, קמ"ל

קושיא:

קשה, אם כן למה באמת הוי נדר, מאי שנא מנדרי שגגות דלא הוו נדר כיון שלפי דעתו אינו עושה נדר.

תירוץ:

התוס' (ד"ה דאיכא) תירצו, דקמ"ל המשנה, שגמר בלבו להקדישן אם לבסוף ינצלו מאיזו סיבה מן הרוח. [וע"ע ברא"ש על המשנה (כח. ד"ה הרי נטיעות), ובתוס' רי"ד (ד"ה הרי), שתירצו בדרכים אחרים].

גמ', וס"ד דמסיק אדעתיה דלא מיתגצלן ומשום הכי קא נדר, קמ"ל

קושיא:

קשה, אם הוא חושב שלא מסתבר שינצלו, א"כ לכאורה הוא מתייחס מהם, ושוב אינם שלו, והיאך יכול להקדישן כלל, הא אין אדם מקדיש דבר שאינו שלו

תירוץ:

בספר דבר יעקב תירץ, על פי מה שביאר התפארת ישראל (אות ל) הקמ"ל דמתני', דקמ"ל שהוא חושב שעל ידי זכות נדרו ינצלו בדרך נס, עפ"י תירץ הדבר יעקב, דלפי הקמ"ל הרי באמת אינו מתייחס, שחושב שיתכן שינצלו ע"י זכות נדרו. [וע"ע באילת השחר (ד"ה דאיכא זיקא) שתירץ באופן אחר].

גמ', אמר בא פדא פדאן חוזרות וקדושות כו' עד שיקצצו

קושיא:

קשה, למה אנו מפרשים דעת הנודר שרוצה להחמיר על עצמו עד שיקצצו שלא יהא להם פדיון, אולי רוצה להקל על עצמו שיצאו לחולין בשעת הקציצה

תירוץ:

התוס' הרא"ש על המשנה (כח. ד"ה נטיעות) תירץ, דא"כ לא הו"ל לומר לשון 'נטיעות אלו קרבן עד שיקצצו', אלא 'נטיעות האלו קרבן ואינם אלא עד שיקצצו'. [וע"ע בנמוקי יוסף (ד"ה חוזרות וקדושות) שתירץ באופן אחר, וע"ע בר"ן (ד"ה ועולא) בשם הר"ר משה קרטבי, שלפי דבריו הקושיא מיושבת היטב].

ר"ן (ד"ה ועולא), אבל בקנה בכסף אע"ג דלא א"ל מעכשיו קנה לפי ששעבוד המעות עדיין הוא קיים

קושיא:

קשה, היאך יכול לקנות קנין שני ע"י שיעבוד המעות, הלא כבר השתמש בשיעבוד המעות לצורך הקנין הראשון.

תירוץ:

בשיעורי ר' דוד (אות קפב) תירץ, שאין כאן שני קנינים נפרדים, אלא שמקנה לחבירו שני דברים נפרדים בקנין אחד, א', קנין בשדה היום, ב', קנין בשדה לאחר זמן כשיחזור ויקנה ממנו, ודומה למי שנותן כסף לחבירו על מנת לקנות ממנו ב' שדות, שבודאי מועיל, שהוא עושה מעשה קנין א' על מנת לקנות ב' דברים ביחד. [וע"ע בברכת אברהם (עמ' ע) שתירץ באופן אחר].

ר"ן (ד"ה ועולא), אם לומר שלאחר מכאן תהא קדושתן נפקעת ממילא א"א דקדושה לא פקעה לה בכדי

קושיא:

קשה, היאך מוכח מזה שאין כוונתו להפקיע הקדושה לאחר שיקצצו, הרי אפשר שאדם זה אינו יודע את הדין דקדושה לא פקעה בכדי.

תירוץ:

בספר אור החמה (לר"ן ד"ה וכתב) תירץ, דאין הכי נמי אין הכרח גמור שאין כוונתו להפקיע הקדושה לאחר שיקצצו, אמנם כיון שאפשר לפרש כוונתו בב' דרכים, א', להפקיע הקדושה לאחר שיקצצו, ב', שאם פדאן חוזרות וקדושות עד שיקצצו, עדיף לפרש כוונתו באופן שמתאים עם הדין, וכיון שלדינא קדושה לא פקעה בכדי [לפי בר פדא], עדיף יותר לפרש כוונתו לענין שאם פדאן חוזרות וקדושות.

דף כח

תוכן

- א. בענין דינא דמלכותא דינא
- ב. ביאור קושיית הגמרא 'היכי נדר'
- ג. נטיעות האלו קרבן, ביאור השו"ט בגמ'
- ד. סיכום וביאור בג' צדדים המובאים בר"ן (ד"ה ועולא)

(א) בענין דינא דמלכותא דינא

- א. **סוגיית הגמ':** הגמ' מקשה על המשנה, היאך התירו חז"ל לעשות נדרי אונסין כדי להינצל מלשלם המס למלך, הלא מדינא חייב אדם לשלם מס המלך, משום דינא דמלכותא דינא. ומתוצאת הגמ', דאייירי במוכס שאין לו קצבה, אי נמי במוכס העומד מאיליו, שבאופנים אלו לא שייך דינא דמלכותא דינא, עיי"ש בר"ן שביאר טעם הדבר. ובטעם הדין של דינא דמלכותא דינא מצינו ב' מהלכים בראשונים, ויש בזה נפק"מ לדינא, כמו שיתבאר.
- ב. **מהלך א', הר"ן:** הר"ן (ד"ה במוכס) והרא"ש (פסקים, סי' יא) והרשב"א (ד"ה במוכס) ביארו הטעם, מפני שכל הארץ שייך להמלך, שהוא הבעלים על כל הקרקע, וממילא המלך יכול לומר לכל אנשי המדינה אם לא תעשו מצותי אגרש אתכם מן הארץ. [וע"ע בדבר אברהם (ח"א סי' א) שהביא בשם הרשב"א (יבמות מו): עוד מהלך בטעם הדין דדינא דמלכותא דינא, וכ"כ החזו"א (ח"מ ליקוטים סי' טז אות ט) כטעם זה].
- ג. **מהלך ב', הרשב"ם:** הרשב"ם במסכת ב"ב (נד:) כתב טעם אחר לדין דינא דמלכותא דינא, משום שאנשי המדינה קיבלו מרצונם מלכות המלך, וממילא הם משועבדים לכל ציווי. ואף אם איזה לא הסכים לקבל על עצמו את מלכותו של המלך, הרי בטלה דעתו אצל רוב אנשי המדינה. וכתבו האחרונים, שזהו דוקא במלך שנתקבל ברצון אצל אנשי המדינה, אבל לא במלך שתפס המלכות ביד חזקה, ומעולם לא הסכימו אנשי המדינה למלכותו.
- ד. **נפק"מ א', מלכות ישראל:** הר"ן (שם) כתב, דדינא דמלכותא דינא שייכא רק במלכי עכו"ם, שהם הבעלים על כל הקרקע של המדינה, אבל לא במלכי ישראל בארץ ישראל, שהארץ שייך לכל בני ישראל, והם שותפים בכל הארץ. אולם הרמב"ם (הל' גזילה פ"ה הי"א) כתב, דגם במלכי ישראל שייך דינא דמלכותא דינא. וכתבו האחרונים שמחלוקת זו תלויה בב' מהלכים בטעם הדין דדינא דמלכותא דינא.
- ה. **נפק"מ ב', מכס על האנשים:** השיטמ"ק (ד"ה ואומר) כתב, דדינא דמלכותא דינא שייך רק לגבי מכס על הקרקע (property tax), שכיון שהמלך הוא הבעלים על הקרקע יכול לתקן מכס, אמנם במכס שאינו על הקרקע על האנשים (income tax), לא שייך דינא דמלכותא דינא. אולם הרמ"א (ח"מ סי' שנו) הביא שיש חולקים על זה וסוברים דגם במכס על האנשים שייך דינא דמלכותא דינא. וכתבו האחרונים, שגם דין זה תלוי בב' טעמים הנ"ל.

(ב) ביאור קושיית הגמרא 'היכי נדר'

- א. **סוגיית הגמ':** מקשה על דין נדרי אונסין המובא במשנה, 'היכי נדר'. וביאר הר"ן (ד"ה היכי) קושיית הגמ', שאע"פ שכמובן אדם זה נדר רק כדי להינצל מן ההורגין או מן המכס, מ"מ למה לא הוי נדר, הרי דברים שבלב אינם דברים, וא"א לבטל הנדר שהוציא בפיו ע"י מחשבת לבו שלא רצה לנדור.
- ב. **קושיית האחרונים:** תמהו האחרונים, למה הוי נדר, דמאי שנא מדין נדרי אונסין המבואר במשנה לעיל (כו.), במי שהדיר חבירו שיאכל אצלו וחלה הוא או בנו, דלא הוי נדר, משום שאנו אומדין את דעתו שלא נתכוין לעשות נדר במצב של אונס, א"כ לכאור' גם בנדר מן ההורגין או מן המכס, שיש לאמוד את דעתו שבאמת אינו רוצה לנדור, ולכאור' לא הוי נדר. ומצינו בראשונים ב' מהלכים בזה, כמו שיתבאר.
- ג. **מהלך א', התשב"ץ:** הברכת אברהם (בענין נודרין להרגין) הביא בשם התשב"ץ, דגבי נודר מן ההרגין ומן המכס ליכא אומדנא דמוכח דאינו רוצה לנדור, שאפשר שבאמת דעתו לנדור נדר גמור כדי להינצל מן האונס, דכדאי הוא לו להיאסר מן הברש ונדומה אם על ידי זה יהא ניצל מן האונס. ואע"פ שלא נדר כן אלא מחמת המצב של אונס, מ"מ כיון שנמצא במצב של אונס, אפשר שדעתו לנדור נדר גמור.
- ד. **מהלך ב', הריטב"א:** הריטב"א (כו.) הוכיח מסוגיין חידוש בדין נדרי אונסין, דההיתר של נדרי אונסין דלא הוי נדר כלל שייך רק אם נאנס בקיום התנאי, כמו במי שהדיר חבירו שיאכל אצלו, שעשה נדר על תנאי שלא יאכל חבירו אצלו, ונאנס חבירו בקיום התנאי, שבעל כרחו לא אכל אצל המדיר, אבל במי שנאנס בעיקר עשיית הנדר, כמו בסוגיין דנדר מחמת האונס, לא שייך ההיתר של נדרי אונסין. והטעם יתבאר בסמוך.
- ה. **ביאור האחרונים:** בחי' הגר"ט (סי' נז) [וכ"כ עוד כמה אחרונים] ביאור סברת הריטב"א, עפ"י יסוד גדול בדיני נדרים שהבאנו הרבה פעמים, דנדר א"צ דעת הנודר כדי להחיל האיסור, ולכן בסוגיין אין להתיר משום שיש אומדנא דאינו רוצה לעשות נדר, אמנם במי שנאנס בקיום התנאי, בזה יש להתיר משום אונס, משום שקיום התנאי תלוי בדעת המתנה, וכיון שאין דעתו למצב של אונס, א"כ נמצא שלא נתקיים התנאי, וממילא הותר הנדר.

ג) נטיעות האלו קרבן, ביאור השקלא וטריא בגמ'

- א. **סוגיות הגמ':** איתא במשנה 'נטיעות האלו קרבן אם אינן נקצצות, טלית זו קרבן אם אינה נשרפת, יש להן פדיון', ומקשה הגמ', פשיטא, למה לא יהיו הקדש. ומתרצת הגמ', דאיירי כגון דאיכא זיקא נפישא או דליקה, וסד"א שאין דעת לנדר, דחשב שבדאי לא ינצלו, קמ"ל. ושקלא וטריא בגמ' צ"ב, מעיקרא מאי סבר לומר דבכה"ג לא הוי נדר, ולבסוף מאי סבר לומר דהוי נדר. ומצינו בזה ב' מהלכים, כמו שיתבאר.
- ב. **מהלך א', התוס':** התוס' (ד"ה איכא) ביארו, דס"ד הגמ' היא דלא הוי נדר משום דדומה לנדרי זירוזין, דכמו דגבי נדרי זירוזין, גבי לוקח ומוכר שנדרו כדי לזרז השני להסכים לדבריהם, לא הוי נדר, כמו כן כאן, דנדר רק כדי לחזק דבריו שבדאי לא ינצלו, לכאן לא הוי נדר, ומסיק הגמ', דקמ"ל המשנה דהוי נדר, וביארו התוס', דקמ"ל שבאמת גמר בלבו לנדר, ולא דמי לנדרי זירוזין דלא גמרו בלבם כלל לנדר.
- ג. **מהלך ב', הרא"ש:** הרא"ש (כח. ד"ה הרי) ביאר השקלא וטריא באופן אחר, דס"ד הגמ' היא דדומה לנדרי שגגות, גבי מי שנדר לאסור חבורת אנשים, ואילו היה יודע לא היה נודר, כמו כן כאן, דאילו היה יודע שלבסוף ינצלו האילן והטלית לא היה נודר, ומסיק הגמ', דקמ"ל המשנה דהוי נדר, משום דכאן ליכא אומדנא דמוכח דאילו היה יודע שלבסוף ינצלו לא היה נודר, וכיון דלא מוכח, אף שבאמת לא רצה לנדר, הרי דברים שבלב אינם דברים.
- ד. **קושיית האחרונים:** בשיעורי ר' דוד (אות קעא) הקשה על מסקנת הגמ' לפי דעת הרא"ש, למה צריך אומדנא דמוכח כדי לבטל הנדר, הא ידוע יסודם של הראשי ישיבות 'הגר"ח על הש"ס, הגרי"ז (נזיר יא.), הגר"ט] שהוכיחו מדברי הר"ן (כה:): שאם יש טעות בעיקר הנדר, נתבטל הנדר, ולא בעינן אומדנא דמוכח, והרי כאן יש טעות בעיקר הנדר, שלא רצה לנדר כלל. וכן הקשה בעבודה ברורה (עמ' שג).
- ה. **תירוצו של ר' דוד:** בשיעורי ר' דוד תירץ, דכאן לא מקרי 'טעות בעיקר הנדר'. דטעות בעיקר הנדר שייכא רק כשיש טעות בדיבורו, כגון גבי אביו, דלא חשב כלל שנדרו יהא נאמר על אביו, אבל כאן לא טעה בדיבורו, שנתכוין לומר דיבור של נדר, אלא שלא רצה שיהא חל, שחשב שבדאי לא ינצלו. [ועיי' ש' שביאר, שיתכן שגם התוס' הסכימו דמתני' לא דמי לנדרי שגגות, כדברי הרא"ש, אלא דס"ל להתוס' דמ"מ יש לדמותו לנדרי זירוזין, עיי"ש].

ד) סיכום וביאור בג' צדדים המובאים בר"ן (ד"ה ועולא)

- א. **סוגיות הגמ':** איתא במשנה, 'נטיעות האלו קרבן עד שיקצצו כו' אין להם פדיון'. והגמ' מביאה מחלוקת אמוראים בביאור המשנה. בר פדא ביאר, 'אין להם פדיון', דהיינו שעד שיקצצו אף אם פודאם יחזרו לקדושתם, והוסיף בר פדא, דגם אחר שנקצצו צריכים פדיון, דקדושה לא פקעה בכדי. אולם עולא פליג ביאר כוונת המשנה 'אין להם פדיון', דהיינו שאחר הקציצה א"צ פדיון כלל, ששוב אינם קדושות, דס"ל קדושה פקעה בכדי.
- ב. **מחלוקת בר פדא ועולא:** נמצא, דבר פדא ועולא פליגי אם צריך פדיון אחר הקציצה, דבר פדא סובר דצריך פדיון, ולא פקעה הקדושה מאיליה, דס"ל קדושה לא פקעה בכדי, אבל עולא סובר דא"צ פדיון, דס"ל קדושה פקעה בכדי. ואמנם לא נתבאר בגמ' אם פליגי בר פדא ועולא גם לגבי הדין הראשון של פר פדא, שקודם הקציצה אף אם פודאם יחזרו לקדושתם, או דבזה גם עולא מודה לבר פדא. והר"ן הביא שתי דיעות בזה, כמו שיתבאר.
- ג. **שיטת הרשב"א:** הר"ן הביא בשם הרשב"א, שכיון דלא מצינו דפליג עולא על פר פדא לגבי חזרות וקדושות, מסתמא גם הוא מסכים לזה. עפ"י כתב הרשב"א חידוש לדינא, שמי שמקנה שדה לחבירו ואומר לו 'תהא שלך עד שאלך לירושלים', אם יחזור המוכר וקונה השדה מן הלוקח קודם שילך לירושלים, השדה חוזרת ממילא ללוקח, שזה דומה למי שמקדיש אילן עד שנקצץ, שנכלל בדיבורו שיחזור האילן ממילא לקדושתו אם פודאם קודם הקציצה.
- ד. **צד ב' ברשב"א:** אך כתב הר"ן (בסוף דבריו, כט.), ששוב צידד הרשב"א לומר, שיש לחלק בין קדושה למקח וממכר, די"ל דוקא בהקדש אפשר להקדישו עכשיו וגם לאחר הפדיון, משא"כ במקח וממכר, היאך תוכל המכירה לחזור ולחול שנית לאחר שחזר המוכר ולוקחו, הרי באותה שעה כבר כלתה מעשה הקנין, שהרי כבר השתמש באותה מעשה קנין לצורך המכירה הראשונה, ושוב א"א להשתמש בה שנית כדי לפעול מכירה שניה.
- ה. **שיטת הר"ר משה קרטבי:** אולם הר"ן הביא שהר"ר משה קרטבי חולק על הרשב"א, וס"ל דדין חזרות וקדושות תלוי בפלוגתת בר פדא ועולא, וביאר, דמה דבר פדא פירש כוונת המקדיש 'עד שיקצצו' לענין חזרות וקדושות, זהו משום דס"ל דא"א לפרש כוונת המקדיש כפשוטו, להפקיע הקדושה אחר הקציצה, דקדושה לא פקעה בכדי, אך לעולא דס"ל קדושה פקעה בכדי, אפשר לפרש כוונת המקדיש כפשוטו, וא"צ לפרש כוונתו לענין חזרות וקדושות.

בענין דינא דמלכותא דינא

המשנה הביא שמותר לאדם לנדור כדי שלא יגבהה ממנו המוכס וע"ז הקשה הגמ' שלכ' אסור שעובר על "דינא דמלכותא דינא" שזהו מכס המלך ותיירץ הגמ' או שמדובר במכס שאין לו קצבה או במוכס העומד מאיליו ולכן מותר. ויש לעיין בדין זה של "דינא דמלכותא דינא".

הר"ן (ד"ה במוכס) מביא בשם התוספות שהמחייב של דינא דמלכותא נובע מחמת בעלות המלך על קרקעות מלכותו שיכול לומר להם "אם לא תעשו מצותי אגרש אתכם מן הארץ" אכן במלכי ישראל אין דין של דינא דמלכותא כיון שכל ישראל שותפין בארץ ישראל. אכן דעת הרמב"ם (גזילה ואבידה ה' יא') שלא כדברי התוס' ופסק שיש דינא דמלכותא אפילו במלך ישראל וז"ל "אבל מכס שפסקו המלך ואמר שיקח שלישי או רביעי... [אם אינו משלם] עובר המבריח ממכס זה מפני שהוא גוזל מנת המלך בין שהיה המלך עכו"ם בין שהיה המלך ישראל".

ורק צ"ע שהוא תינח לדעת התוס' שכל הקרקע שלו אכן לדעת הרמב"ם צ"ע מהיכן נובע כח זו להטיל מס על בני ארץ ישראל שמשותף לכולם. והפשטות להסביר דברי הרמב"ם עפ"י דברי הרשב"ם (ב"ב נד:) שאינו מדין בעלות המלך אלא שכן קבלו עליהם בני המדינה את דיני המלך וז"ל "כל מסים... שרגילים להנהיג במלכותם דינא הוא שכל בני המלכות מקבלים עליהם מרצונם חוקי המלך ומשפטיו והלכך דין גמור הוא." וכן באמת מבואר בהרמב"ם (שם יח') וז"ל "במה דברים אמורים במלך שמטבעו יוצא באותן הארצות שהרי הסכימו עליו בני אותה הארץ וסמכה דעתן שהוא אדוניהם והם לו עבדים וכו'".

ולכ' הנפק"מ בין שני מהלכים אלו אם המלך יכול למס דווקא על עניני הקרקע או אפילו על ענינים אחרים שלפי דעת התוס' שהכח תלוי מחמת שהקרקע שלו לכ' דווקא על עניני הקרקע יכול להטיל מס משא"כ לדעת הרמב"ם והרשב"ם שהיו מדין קבלות רצון המלך לכ' ל"ש קרקע ל"ש מטלטלים. ובאמת ב' דעות אלו הובא ברמ"א (שס"ח') וז"ל "י"א לא אמרינן דינא דמלכותא דינא אלא במסים ומכסים התלויים בקרקע כי המלך גוזר שלא ידורו בארצו כי אם בדרך זה אבל בשאר דברים לא ויש חולקין וסבירא להו דאמרינן בכל דבר דינא דמלכותא דינא וכו'".

ולענין העובר על דיני דמלכותא דינא ואינו משלם, ע' השו"ע (שם ס"ק ו') שנקט ש"המבריח ממכס זה עובר (על לא תגזול) מפני שהוא גוזל מנת המלך בין שהיה מלך ישראל בין שהיה מלך גוי." וביאר השו"ע הרב (גזילה ה' טו') שבא לאפוקי שאינו רק הפקעת הלואה אלא גזל ממש וז"ל "שאף שמותר להפקיע חובו שחייב לנכרי מכבר זה אינו כמפקיע חובו אלא גזל ממש שנהנה מארצו שלא מדעתו ומחסרו ממון שהרי היה יכול למכור הנאה זו של משא ומתן בארצו לאיש אחד וכו'".

ולענין אם דינא דמלכותא הוי רק במלך או אפילו בממשלת נבחרים (elected government), ע' בשבט הלוי (ב' נח') שנשאל לו אם מותר לפקיד במשרד המכס למסור להממשלה מי שלא שילם המס אם זה נחשת מוסר למלכות ופסק שכיון שמעיקר הדין חייב לשלם המכס אין בזה משום מוסר ורק לכתחילת אין כדאי לעבוד בפקיד כזה. ומבואר שאפילו בממשלה כמו ארצות הברית יש כל תוקף דינא דמלכותא דינא.

דף כח

בענין דינא דמלכותא דינא, והאם נוהג במלכות שלנו

תמצית הסוגיא:

בגמ' דאם מבואר דהא דהותר לנדור בשקר להרגין ולחרמין ולמוכסין היינו במוכס שאין בו דין המלכות, אבל כשנמנה כדין עפ"י המלכות אז אמרינן 'דינא דמלכותא דינא' ואסור לשקר בנדרו. ועלינו לבאר עיקרי הדברים של דינא דמלכותא דינא, מהו שורשו ומקור עינו.

ויש לדון בה כמה דברים, מהו מקור הדין [ונאמר בזה כמה דברים בראשונים כמו שיתבאר] והאם הוי מה"ת או מדרבנן ויתבאר דנחלקו בזה הבית שמואל והאבני מילואים, ובאיזה דברים נוהג דין דינא דמלכותא. ולהלן יובא ה' מקורות לדינא דמלכותא.

בתחילה יובא ג' שיטות בהראשונים במקור לדינא דמלכותא דינא, א' הר"ן [והרשב"א ועוד] דהוי דיסודו משום שהארץ של המלך ויכול לומר אם לא תעשו מצותי אגרש אתכם מן הארץ וכו'. ב' ברשב"ם מבואר דהוי דינא משום שכל בני המלכות מקבלים על עצמם מרצונם חוקי המלך ומשפטיו, ולפי"ז אינו אלא במשפטי המלכים שרגילים להנהיג ואין המלך יכול לעשות סתם דינים וחוקים כפי רצונו, ג' ברבינו יונה משמע דהוי כעין הפקר ב"ד הפקר, וכמו שביאר בדבר אברהם בטוב טעם ודעת.

ויתבאר עוד ב' דרכים ביתר עיון, ד' הקרית ספר כתב דנלמד דיניו מפסוקי הנביא בשמואל שנאמר שם מה הותר למלך לעשות. ה' ור' איסר זלמן הוכיח מרש"י דזה מיוסד על הז' מצות של בני נח שנצטוו על הדינים ע"ש.

תמצית מראי מקומות

חלק א: מן התורה או מדרבנן.

א. אבני מילואים סי' כ"ח סק"ב.

הביא שיטת הבית שמואל דמבואר מדבריו דנקט דדינא דמלכותא דינא הוא מדרבנן. וחלק עליו וכתב דמבואר דהוי דין תורה ממש. ויתבאר להלן כמה מקורות לדין של דינא דמלכותא דינא, ויל"ע כפי כל מקור ומקור אי הוי מה"ת כהאבנ"מ או לא.

חלק ב: מקורות לדינא דמלכותא דינא

מקור ראשון:

ב. ר"ן ד"ה במוכס.

כתב דיסוד דינא דמלכותא משום דהארץ של המלך ויכול לומר להם אם לא תעשו מצותי אגרש אתכם מן הארץ. ועפ"ז כתב דרך במלכי האומות שייך זה, אבל במלכי ישראל א"א לפי שארץ ישראל כל ישראל שותפין בה, ואין המלך בה בעלים עליו.

ג. ברכת אברהם

בברכ"א העיר דאין כוונתו כפשוטו דבזה שיכול לגרשם מחייבם, דאז גם בא"י כל זמן שיכול לגרשם יהא נוהג שם דינא דמלכותא, וע"כ דהוי מעיקר הדין ע"י הך טעם.

מקור שני:

ד. רשב"ם ב"ב דף נד: ד"ה והאמר שמואל.

כתב דכל מסים וארנוניות ומנהגות של משפטי מלכים

שרגילים להנהיג במלכותם דינא הוא, וביאר הטעם משום שכל בני המלכות 'מקבלים עליהם מרצונם חוקי המלך ומשפטיו' והלכך דין גמור הוא. ועיין להלן בציץ אליעזר דהעיר דמזה משמע דהוי מה"ת ככל תנאי שבממון קיים דהוי מה"ת.

ה. תרומת הדשן סי' שמ"א.

הביא דברי הרשב"ם והוסיף על דבריו דבזה עצמם שקבעו עצמם לגור שם מחייב הך קבלה [א"כ גם בלי קבלה מפורשת הם מוכרחים בדיני המלכות].

ו. רמב"ם הל' גזילה ואבידה פ"ה, הי"א והי"ז.

כתב בהל' י"א ואילך דיני דינא דמלכותא, ואח"כ בהלכה י"ז סיים 'דרכ במלך שמטבעו יוצא באותן הארץ, שהרי הסכימו עליו בני אותה הארץ וסמכה דעתן שהוא אדוניהם והם לו עבדים', ומשמע כיסוד של הרשב"ם ותה"ד.

מקור שלישי:

ז. רבינו יונה דף נד:

כתב דהוי כעין הפקר ב"ד הפקר, ועיין בדבריו דמשמע דדינא דמלכותא רק מהני להפקיע ממון ולא להקנותו, והיינו דהבין דגם בהפקר ב"ד אין כח לב"ד אלא להפקיר ממונם של ישראל ולא ליתן לחבירו בלי קנין.

ח. דבר אברהם ח"א סי' א'

האריך בטוב טעם דהפקר ב"ד הפקר בישראל הוא מכח השלטון והשררה של ב"ד, וכמו"כ דינא דמלכותא דינא הוא אותו ענין במלכותא דעכו"ם דע"י שיש להם שררא דין המלכות שלהם הוי דין, ובזה ביאר המקור לדין של

דינא דמלכותא [וע"ש שהזכיר בתוך דבריו עוד מקור מדין כיבוש מלחמה].

ט. מהרי"א עניזל סי' ד.

כתב ממש כעין הדבר אברהם דלא מהני דינא דמלכותא להקנות כמו בהפקר ב"ד, והביא דברי רבינו יונה הנ"ל.

עוד ע"ש בהמשך התשובה שכתב דבר יסודי לכל ענינא דדינא דמלכותא, דאינו אלא כשהוא חוק המלכות באופן קבוע וברור לכל הדורות, אבל כל מה שדנין בדיניהם מקרי 'ערכאות' ואסור לדון בערכאות, ואין לנו אלא דיני ישראל, והוסיף דאל"כ אז יהא סותר דיני תורתנו הקדושה וכו' ע"ש דברים נפלאים.

י. ציץ אליעזר חלק ט"ז סי' מ"ט.

מביא דברי הרשב"ם הנ"ל, ומוכיח דלפי"ז דינא דמלכותא הוא דאורייתא, ומביא הדבר אברהם ומהרי"א עניזל, ומאריך בהסוגיא ע"ש בכל דבריו.

חלק ג: ליתר עיון

מקור רביעי:

יא. שמואל א' פרק ח'.

מובא ששאלו מלך משמואל הנביא, והשיב להם כמה דברים שיקח מהם עבדים ושפחות וכמה דברים שהמלך יעשה [ולכן אינו כדאי שיקחו מלך].

יב. סנהדרין דף כ:

נחלקו אי כל מה שנאמר בפרשה הנ"ל הותר לכל מלך לעשות, דשמואל מתיר ורב אוסר. ויש מצדדים דשמואל לשיטתו דדינא דמלכותא דינא ומכאן נלמד דבר זה, וכן מפורש בקרית ספר בקצרה כמובא להלן.

יג. קרית ספר הל' גזילה ואבידה פ"ה.

כתב מקור לדינא דמלכותא דינא מפסוקים שנאמר אצל שמואל.

יד. דובב מישרים ח"ג סי' פ"ט.

הג"ר נפתלי קפלן שליט"א העיר לו דמשמעות הרמב"ם דדינא דמלכותא הוא כהנ"ל, וא"כ נימא דרק שייך דינא דמלכותא כשיש מלך ממש ולא שלטון בעלמא. והשיב לו דאה"נ ולהקריט ספר שפיר יהא כן, אבל רוב ראשונים נקטו מקורות אחרים שהוא מעיקר הדין ואז ינהג גם בשלטון בעלמא ע"ש.

מקור חמישי:

טו. רש"י גיטין דף ט: ד"ה חוץ.

הזכיר הא דבני נח נצטוו על דינים לגבי שטרות של עכו"ם

טז. אבן האזל נזקי ממון פ"ח ה"ה.

הוכיח מרש"י הנ"ל דהטעם הוא מפני שבני נח נצטוו על הדינים והוא אחד מז' מצוות דבני נח, ולכן יכול המלך לעשות תקנות מועילות לתיקון המדינה.

(שנ"ז) [חור"מ סי' שנ"ג סק"ו] בדעת הרמב"ם דמחלק בין גנב מפורסם לגנב שאינו מפורסם דלאו משום תקנת השוק אלא משום דבגנב שאינו מפורסם לא חשיב באיסורא אתי לידיה ובגנב מפורסם הוא דהוי ליה באיסורא אתי לידיה כיון דידע שהוא גנב אם כן הכא בגנב שאינו מפורסם אפילו שוה יותר מפרוטה נמי הוי קידושין ודו"ק.

עוד כתב הבית שמואל ז"ל ובזמן הזה מחמת דינא דמלכותא צריכא להחזיר מכל מקום מדאורייתא קנתה החפץ ודמי החפץ צריך הנגזל ליתן לה והוי קידושי דאורייתא עכ"ל וע"ש.

וזה נראה סותר למה שכתב הבית שמואל בתחלת דבריו דהיכא דאין צריך להחזיר הדמים מפני תקנת השוק לדעת הבית יוסף דסבירא ליה במעמד שלשתן מקודשת מן התורה הוא הדין בזה אבל לדעת הרמ"א דבמעמד שלשתן לא הוי קידושי תורה הוא הדין הכא מפני תקנת השוק דאינו אלא מדרבנן לא הוי קידושי תורה, וא"כ כיון דדינא דמלכותא דצריך להחזיר החפץ ממה נפשך לא הוי קידושי תורה דאי לדעת הבית יוסף דסבירא ליה כיון דמדרבנן הוא שלו הוי קידושי תורה ומשום דהפקר בית דין הפקר אם כן הכא להיפך כיון דאינו שלו מדרבנן אע"ג דמדאורייתא הוי שלו הא אמרת הפקר בית דין הפקר והוי ליה כתורה ואם לדעת הרמ"א דלא מהני דרבנן לקידושי תורה א"כ כיון דמדאורייתא חייבת בדמים מיהת ותקנת השוק אינו אלא מדרבנן אינה מקודשת מן התורה וכמ"ש הבית שמואל בתחלת דבריו.

אלא דבעיקר דברי הבית שמואל שכתב ובזמן הזה מחמת דינא דמלכותא צריכא להחזיר מכל מקום מדאורייתא קנתה החפץ, הוא תמוה דנראה דהא דאמרו דינא דמלכותא דינא לאו מדבריהם הוא אלא מן התורה דינא דמלכותא דינא ודוקא בתקנת חכמים הוא דכתבו קצת פוסקים דלא מהני לדאורייתא אבל דינא דמלכותא דינא מן התורה הוי דינא וצ"ע.

ונראה משום שכתב הרמ"א (בחו"מ סימן רנ"ט סעיף ז') חייב להחזיר מכח דינא דמלכותא או הפקר בית דין הפקר ע"ש ומשום הפקר בית דין אינו אלא מדרבנן לדעת הרמ"א במעמד שלשתן דהוי קידושין דרבנן, אבל משום טעמא דינא דמלכותא דינא נראה דהיכא דאמרינן דינא דמלכותא דינא הוי ליה מן התורה.

אמנם נראה דהתם לאו משום דינא דמלכותא אתינן עלה דלא אמרו דינא דמלכותא דינא אלא בקרקע וכמ"ש בש"ך שם אלא דודאי מדינא יאוש באבידה או יאוש ושינוי רשות בגזילה קנה לוקח אלא משום שאמרו בגמ' דלפנים משורת הדין מחזירין אחר יאוש וראו בית דין לכופו על הישר והטוב לפנים משורת הדין, וכן כתב במרדכי פרק אלו מציאות (סימן רנ"ז) ז"ל אמר ליה לפנים משורת הדין ואשכחנא נמי בפרק הגזול בתרא חייב בבא לצאת ידי שמים, וכיון דחזוין דהוי כייפי להו להני כדאיתא פרק האומנין גם אנן כייפינן למיעבד לפנים

(דקידושי) ואינו מחזיר לה אלא פרוטה [דקידושי] אשה אינו אלא פרוטה כו' והיא לא סמכה דעתה אלא להתקדש בכולה עכ"ל.

ולמדנו מדבריו דבקידושי אשה מיקרי דמים שנתן פרוטה וכיון דדעתה להתקדש בכולה והיא צריכה להחזיר המותר הוי ליה קידושי טעות.

ולפי זה לא משכחת לה אלא אם הגניבה לא היתה שוה אלא פרוטה דאז בגנב שאינו מפורסם אינה צריכה להחזיר כלום באומר בפירוש תתקדש בכל דהו.

ומה שהקשה בית שמואל דאכתי אינה מקודשת מן התורה כיון דאינו אלא מתקנת השוק ולדעת הבית יוסף דסבירא ליה במעמד שלשתן מקודשת מן התורה ניחא אבל לדעת הרמ"א דסבירא ליה במעמד שלשתן אינו אלא מדרבנן הכי נמי לא ליהוי קידושי תורה.

הנה ברמ"א לא הזכיר דין זה דמעמד שלשתן הוא מדרבנן אלא בדרכי משה הביא דברי רי"ו בסתם דבמעמד שלשתן אינה מקודשת אלא מדרבנן.

אמנם נראה לחלק דהתם במעמד שלשתן גוף המעמד שלשתן אינו אלא מדרבנן ולא זכתה בחוב אלא מדרבנן ואינו כסף אלא מדבריהם וכמו כן ביאוש דקונה מדרבנן הוי ליה כסף מדבריהם, אבל ביאוש ושינוי רשות דגוף החפץ קונה מן התורה אלא דמן התורה חייב להחזיר דמי החפץ לבעלים ומדבריהם אין צריך להחזיר הדמים מחמת תקנת השוק וכיון דכבר פטרו חכמים אותו מן החוב ולית ליה לנגזל שום טענה על הלוקח א"כ מה לי מן התורה או מדבריהם כיון דאין טענה לנגזל על האשה אודות הדמים הוי ליה כאלו כבר נתנה את הדמים לנגזל ומקודשת מן התורה לכולי עלמא וזה נכון ודו"ק.

ומה שכתב הבית שמואל דאם לא גילה לה שהוא גנוב יכולה לומר אין רצוני להתקדש בגניבה כדאיתא בקידושין (ג"ג ע"ב) והיינו מהא דאיתא שם בהקדש בשוגג אינה מקודשת דיכולה לומר אין רצוני שתתחלל הקדש על ידי ע"ש ואינו מוכרח דהתם הקדש מעילתו במיתה ולא ניחא דליתעבד איסור חמור כזה על (ידו) [ידה] אבל בגניבה אחר יאוש דבהיתרא אתי לידה דמהאי טעמא מהני יאוש ואחר כך שינוי רשות דבאבידה מהני יאוש לחודיה ובגזילה כיון דבאיסורא אתי לידיה לא קני יאוש ובשינוי רשות בהיתרא אתי לידיה דלוקח וכמו שכתבו תוס' ריש פרק לולב הגזול (סוכה ל' ע"ב ד"ה וקרקע) וע"ש והוי ליה (כמוציא) [כמוציא] אבידה לאחר יאוש דלא קפדי בזה לומר דלא ניחא לי. ועוד דהתם בהקדש נמי קיי"ל קידש בהקדש בשוגג דמקודשת וכמו שכתב הרמב"ם פ"ה מאישות (ה"ג).

לבן נראה דהיכא דלא גילה לה שהוא גנוב מקודשת ביאוש ושינוי רשות והדמים אינה צריכה להחזיר משום תקנת השוק אלא דאם היה שוה יותר מפרוטה כיון דדעתה אכולה אינה מקודשת ומשום תקנת השוק אין מגיע לה רק פרוטה וכמ"ש, מיהו לדעת הש"ך (בסימן

עבור להפטר, מיהו אינם רואים צוה כלל ולא מכריחים לזה, ודומה לאופן שהם רואים בנפשו אלא שהם מוכנים אם הוא רוצה לפדות עצמו להסכים לזה, דכ"ג נראה דשייך ג"כ סברת רבי שם.

(ג) **ואכתי** ז"ל מאי שנא מדברי זרחין דק"ל (כ"ג ע"ב) דהרואה שהצירי יאכל אלו מדירו ואינו חל כיון דאין רגלו באיסור אלא בזירוז, ה"ה כאן נראה דאין רגלו באיסור אלא שיאמין לו כדי להציל פירותיו. ובתוס' ר"ד עמד צוה ותיקן התם בגדרי זרחין דשרי לאו משום דלא נדר בכל לב, שכיון שאדם מוציא נדרו מפורש בפיו נדר גמור הוא ואין לומר לא בכל לב נדרתי וכי שהרי לבו מוכיח את פיו ולא אזלין בחר לבו אלא בשביל לתקן דיבור פיו, ונדרי זרחין דשרי משום דאין ספקי שלא נדר אלא לזרז את חבירו שיתן לו במקומו סלע, אבל אילו ה"י יודע שהצירי סורבן מליטן לו סלע לא היה נודר וכי ומש"ה הן מותרין לדעתה דכ"ה לא נדרי, (כאן נראה ד"ל אבל הכא) הרי לא נדר אלא להציל פירותיו, והנה ה"ל, ונמצא נדרו קיים שעל דעת זו נדר מתחלה, הלא כן לא יערים בלבו, נדרו הוי קיים וכי עכ"ל.

וביאור דבריו עפ"י יסוד הריעצ"א (קידושין י' ע"א ד"ה דילמא) דלעקור מה שמתנה בפירוש לא מהני גם דברים שבלבו ובלב כל אדם, והסברת צוה דלא אלימי דברים שבלבו מדברים המגולים כדי לעולם, וס"ל דנדרי זרחין הגדר דהוה כשגגות, דלעולם רוצה הנדר על הנאי מפני שסובר שלא יתקיים התנאי, אבל מש"ה חושב שיהא נדר על תנאי זה באופן שיתבטל מחמת שלא יקיימו, אבל אין בדעתו שלא יחשב נדר, אלא דעושה.

(ד) **אמנם** בר"ן (כ"ג ע"א ד"ה אין) הקשה על מעשה דאחד שהדיר אשתו מנעלות לרגל וצא להתיר בפתח שאילו ה"י יודע שהעבר לא ה"י נודר, וא"ת מ"ש מהרואה שיאכל חבירו אלו ומדירו דלרצ"ל נדרי זרחין הוו, והא' התם פיו ולבו שוין שרואה שיאכל עמו חבירו, ואפ"ה אמרין דנדרי זרחין הוו ושרו ממילא, י"ל דלא דמי דאילו התם הענין מוכיח מתוכו שאינו אלא זרז, שאין באכילת חבירו אלא קפידא כל כך שצביל זה ידינו מנכסיו בדוקא, אבל צוה עובדא דביתחו דאצ"י, דאיכא קפידא עפי לאצ"י, כי מנסבא לה דביתחו לקריבה, ודאי איכא קפידא למימר דדוקא דדירה, ולא לזרז בעלמא ומש"ה פשיטא לן דלריך פתח וכי עכ"ל. ונראה מוכח דבר"ן חולק אחרים ר"ד וס"ל דע"י זרחין אמרין דאין בדעתו לנדר כלל כיון דאין הדרך שמקפיד ע"ז כ"כ שבאמת רוצה לאסור, אע"פ שזה נגד דיבורו. ולא משמע בר"ן דרק אם ה"י יודע שהעבר אין נודר להעניש, ורק מפני שלא ידע, רוצה שיהא חלות איסור ע"מ כן, כדי לזרז ע"י שיאכל, כשיטת המחזיק, אלא דמשיקרא לא רצה חלות נדר. וע"ע בר"ן (כ"ג ע"ב ד"ה אין) שכתב צהדיא דלע"פ שהוא יודע שאין צדדו ממש הוא נודר לזרז את חבירו, הרי דאין לזה חלות כלל. ולפ"ז הדק"ל לשיטת בר"ן מ"ש זרחין ממוכסין בדעיין בלבו היום, הא רק נאמר כדי שיאמין.

(ה) **ונראה** ד"ל דאין זרחין אלא באופן שצנעם לשון הנדר מוכח דל"ה נדר, ואינו אלא לזרז, כמו הך שאם לא יאכל יהא אסור, דאין הדרך להקפיד, ואין ספקי דנאמר רק לזרז וכן צמוכר ולוקח, דצלשון הנדר גופא מוכח, לכן הוה כאילו לא נדר כלל ולא מקרי שבלבו נגד פיו, דכפיו גופא מוכח שאינו נדר, אבל צוה דסוגיין הא הנדר הוא שאם

ר"ן ד"ה צמוכס וכי דדוקא צמלכי עכ"ה אמר דדינא דמלכותא דינא, מפני שהארץ שלו ויכול לומר להם אם תעשו מלכותי אגרש אתכם מן הארץ, אבל צמלכי ישראל לא, לפי שא"י כל ישראל שותפין בה וכי עכ"ל. ממש"כ הר"ן דהטעם בא"י מפני שכל ישראל שותפין בה, משמע דאין זה ענין תקנה שלא יגרש, דינא דעל מלכי ישראל אין חשש שיגרש, אלא דהוא דין דיני ממונות, דצח"ל הארץ של המלך ויכול לגרש, וע"י יכול לחבוש דמי שכירות עבור השתמשות בארצו, משא"כ בא"י דכל ישראל שותפין ואין לו זכות ממונית לגרש.

ולפ"ז נראה דאין חילוק בין מלך עכו"ם או מלך ישראל בדמשמע בפשטות לשון מלכי עכו"ם ומלכי ישראל, אלא דהחילוק הוא בין ארץ ישראל ובין חוץ לארץ, ובא"י גם צמלך עכו"ם ל"ש דינא דמלכותא דינא, ובצח"ל גם צמלך ישראל שייך.

בענין נודרין להרגין

(א) **בגמ'** באומר בלבו היום וכי. ומוכח בגמ' דגם באומר כזה ל"ש ליבטל לגמרי ורק למטע על יום אחד. וז"ע מאי שנא ממה דק"ל תלוכו ויהיב ל"ה מתנה, דחזין דע"י אונסא הוה בלבו ובלב כל אדם שאינו רוצה, ולכן לא חל כלל.

והגרב"ד ז"ל ביאר עפ"י דרכו דנדר לא מהני אומדנא בלבו ובלב כל אדם, ורק דין דמוטעה בעיקר הנדר בטל, וכן היבא דאין פיו ולבו שוין כגון גמר בלבו להוציא פת חטין ולהוציא פת שערין, אבל צדדו"ד הרי רצה להוציא מפיו הנדר כמו שנדר, וגם ל"ה מוטעה, אלא דאין לו גמירות דעת צוה אין הנדר בטל, וכן ביאר דברי הריעצ"א כאן. אמנם ע"י מש"כ לט"ל (כ"ז ע"א ד"ה וכי תימא) דצריעצ"א גופא מליני סחירה לזה. וע"ע במש"כ (כ"ה ע"ב על ר"ן ד"ה וצ"ה) דצאומדנא דבלבו ובלב כל אדם משמע צראשונים דשפיר מהני לבטל הנדר, וז"ל.

(ב) **והנראה** צוה דלעולם צגויני דמתניתין אינו דומה לתלוכו ויהיב, עפ"י דברי הבית יוסף (ח"י"מ ר"ה אות י"ב) דרק היבא דהאונס צא להכריחו ליתן וכיון שאינו ניתן הורגו, צוה הוא דאיכא דין אונס ותלוכו ויהיב, אבל היבא דצא על עסקי נפשות והאדם נוהג לו ממון כדי להציל עצמו, צוה ליבא תורת אונס והמתנה קיימת. וחזין מדבריו דעל כוונתם גם ליבא אומדנא בלב כל אדם שאינו נוהג, דכ"ה שהוא זה המציל עצמו צממון שפיר נוהג בדעתו. שו"ר גם בצרכ"ש (ס"ז אות ו') עד"ז בדעת הרמב"ן.

ולפ"ז נראה דצממנות דאין דנין על שצעתו אם צממ"ד נשבע או דכיון דנאנס אין בדעתו לאסור הפירות ל"ה אונס כחלוצו ויהיב, שהרי צדדו שאין ההרגין והמוכסין באין להכריח אדם לנדר ולהשבע להאסר בפירות, ואם לא ישבע יכריחו או יקחו ממנו, אלא הם צאים ליקח ממנו, ואם לא יתן להם יכריחו או יקחו ממנו צב"כ, וצוה הוא הוא שנשבע כדי להפטר ע"י צלי שיתן ממון, וככ"ג אינו אונס על שצעתו אלא על הממון אבל השבעה עשה מרצונו כדי להציל מממון, ואפ"י באופן שאין הוא פותח להם בשבעה אלא הם הם שאומרים לו שאם תשבע תפטר, מ"מ אין הם מכריחים על שצעתו שרואים שצוה ומחמת שאין נשבעים לוקחין ממון או הורגין, ורק שהציעו לו העלה הזו שיש לו

נד: חזקת הבתים פרק שלישי בבא בתרא

עין משפט
נר מצוה

דבא א מ"י ס"א מהל'
 וזיה ומחנה הל' י
 סמג עשין עג טו"ש"ע ח"מ
 ס' ערה ט"ף ס'
דבב ב מ"י ס"א ד'
 סמג עשין פה
 טו"ש"ע ח"מ ס' קדס ספין
 ג וס' רעד:
דבג ג מ"י ס"א
 מהל' מכירה הלכה ח
 סמג שס טו"ש"ע ח"מ ס'
 קדס ט"ף א'
דבד ד מ"י ס"א מהל'
 וזיה הל' טו וס"ה
 מהל' גולה הל' יא סמג ד'
 וס' עג טו"ש"ע וס'
 שטט טו"ש"ע י ב ט:

דבניו גרשום

[illegible]

ושאינה מסוימת במצריה עד כמה. פי' כמה יקנה צמח
אחד כדאזיל תיירא דתורי והדר פירוש כשיעור מדת

תחלת (ו) והן היו יודעים מדת התלם גדולה לא היו מורשים במענה אחד כל אורך השדה ולא כפ"ה ושאינה מסויימת במצא פפא * כדאול תיירא (ו) יהודה אמר שמואל * נכבמרי כל המחזיק ב כוכבים מבי ממו וזו לא קני * עד דמי שמו כבמרי וכל המחזיק ב רב יוסף מי אמר שמואל * דינא דמלוכות ליקני ארעא אלא באני דיעא (ו) עובדא הוה רבן ארעא מעובד כוכב רפיק בה פורתא א"א אוקמה בידא דשני א"א חתם באני ממזרי הוו יחי מסקא למלכא ו מסקא ליכול ארעא רב כוכבים אתא ישראל אתא לקמיה דרב נח מאי דעתך דאמר שמי חרי הן כמבדב

וְכֵן כִּי בִּתְחִלָּה דַּע' (דף פ"א וס"ד ד"ה ר"ב) מִסִּק דְּמִשְׁכֵּה לְעֹבֵד כּוֹכְבִּים
קִוְיָה אֲחֵרָה דְּקִדְּמָהּ עֹבֵד כּוֹכְבִּים מִכִּי מִטּו וְזוֹ לִיָּהּ אֲסֻחָהּ לֵא
יִהְיֶה מִשּׁוּם דְּמִלּוּי עֹבֵד כּוֹכְבִּים קִיץ כִּסְק עֲצָרוֹן (י) וְשֹׁר וְזֵל אֲחֵר
לִיָּהּ עֹבֵד כּוֹכְבִּים מִשּׁוּם דִּירְשָׁלָּה וְכֵן לֵא קִנָּה בְּשֻׁרָה אֲחֵרָה מִסְכָּר
הַמִּקְנֵה דִירְשָׁלָּה (י) וְהִסָּה יִשְׂרָאֵל הִוא: **יִשְׂרָאֵל** לֵא קִנָּה עַד דְּרִשְׁתִּי
יִשְׂרָאֵל יִדְרִי. שְׁחִי עוֹמֵדִים מְקוֹסִם שְׂמִינָח אֲחֵר מִשְׁכָּר (י) וְקִשָּׁה
לְמִינֵי שְׂמִינָח אֲחֵר אֲנִרְסָה לְדֹחֵל לֵא קִנָּה בְּכִסְק גִּירָדָה מִשְׁכָּרֵן כִּי
וְכֵן שְׂמִינָח גּוֹפֵר בְּחָתֻם מִמּוֹת בְּשִׁמֵּר דְּלִמְדִּינִי בְּבִירוֹת עֲבָר' (דף י) (דף י)
לְיִנָּה לְמִינֵי שְׂמִינָח גּוֹפֵר דְּעִטּוֹ לְקֻטֵּם עַד סִיחֵה בְּשֻׁרָה
וְהִמְתָּחַר שֶׁהַעֲבֹד כּוֹכְבִּים מִסְתָּלֵם לֵמָּה לֵא יִגְוֹרֵד דְּעִטּוֹ לְקֻטֵּם וְיִיחָתֵם
לְיִנָּהוֹת מִסְתָּלֵם וְהִוא אֵן לְמִינֵי מִדּוּר כְּלָטִי פִירֵס אֲחֵר עֲבִינָה בְּכִסְק אֲחֵר
מִמֵּה' עֲדֵר פִּרְשִׁית ו'לֵא דִלָּן סְקִדִּי שֶׁלֵּא הִיָּה דְּעִטּוֹ (י) אֲלֵל כְּמוֹת
יִשְׂרָאֵל גִּירָל לְקֻטֵּם עַם יִשְׂרָאֵל שְׂמִינָח בְּשֻׁרָה מְדֻלָּה פִירֵס אֲחֵר עֲבִינָה
דְּבִירוֹת (י) אֲלֵל קִשָּׁה לְרִכְזִי שְׂמִינָח אֲחֵר אֲנִרְסָה דְּבִכְרִי ב' דְּבִכְרִי
(ע"פ) אֲלֵל יִתְחַק יִשְׂרָאֵל שְׂמִינָח מִטּוֹת עֹבֵד כּוֹכְבִּים בְּנִיחָה דְּבִירוֹת
עַם' שֶׁלֵּא מִשְׁךְ קִנָּה וְחִיבָה בְּבִירוֹה וְאֲחֵרָה לֵא אֲמִרְנִי אֲחֵר' ג'
קִדְּמָה מִן הַמִּדְרָגָה כְּלִמְרָה אֲכִי הִסָּה דְּבִירוֹת שְׂפִסְקָה לֵחַן מִדְרָה מִד
וְהִמְתָּחַר מִמִּשְׁכָּרֵן גִּמְשִׁיָּה הֵא מִדּוּ עֹבֵד כּוֹכְבִּים בְּכִסְק מִמֵּה אֲחֵר דְּעִטּוֹ לְקֻטֵּם
וְהִמְתָּחַר עַד שְׂמִינָח כְּמוֹ שְׂמִינָח אֲחֵר לְקֻטֵּם עַם יִשְׂרָאֵל כְּלִמְרָה
הִסָּה ו'לֵא הִסָּה דְּבִירוֹת קִדְּמָה וְהִסָּה דְּשִׁי לְיִשְׂרָאֵל לְחֻטֵּם (י) מִיִּיחָתֵם
וְהִמְתָּחַר מִמִּשְׁכָּרֵן עַם' שְׂמִינָח אֲחֵר יִחְוֹרֵה הַעֲבֹד כּוֹכְבִּים וְיִשְׂרָאֵל אֲחֵר הַמְתָּחַר דְּבִירוֹת
אֲחֵר מִיָּה לֵא לֵדֵל נָחֵן לֵא מִעֻתֵּם אֲלֵל עַם' שְׂמִינָח הַקִּרְקֵק לְיִדּוּ
הַמְתָּחַר יִכּוֹל לִישְׁמֹת מִן הַעֲבֹד כּוֹכְבִּים שְׂמִינָח עַם' שְׂמִינָח מִסְכָּר אֲחֵר
אֲחֵר הַמְתָּחַר עַם' לְפִירוֹת לֵא מִשְׁכָּרֵן אֲחֵר (י) יִפְקֻעֵהוּ שְׂרָאֲשֹׁן הַקִּרְקֵק מִדּוּ
עַם' עֹבֵד כּוֹכְבִּים נִרְאֵה דֵּלֵל מִסְכָּר מִמֵּה: **בְּאֵי** הַקִּרְקֵק דְּהוּ ב'ר
וְהִסָּה לְחֻטֵּם הַקִּרְקֵק (י) (דף י) (דף י) לְחֻטֵּם מִמִּשְׁכָּרֵן
דְּבִירוֹת אֲחֵר גִּירָדָה בִּרְשִׁילָּה וְיִיחָתֵם טִסְקָה דְּלִמָּה שְׂמִינָח אֲחֵר אֲחֵר
וְהִמְתָּחַר מִמִּשְׁכָּרֵן הִרְדָּה לֵחַן וְלֵא אֲמִרְנִי כִי דֵּלֵל יִיחָתֵם טִסְקָה הַקִּרְקֵק מִדּוּ
וְהִסָּה עַד גִּירָדָה בִּרְשִׁילָּה דֵּלֵמָה מִיִּיחָתֵם כִּינּוּ שְׂמִינָח מִמִּשְׁכָּרֵן לְנִי
בְּבִירוֹת יִשְׂרָאֵל הַקִּרְקֵק וְיִרְשִׁי וְיִכְלֵן פִּירוֹת וְיִשְׂרָאֵל טִסְקָה עַד שְׂמִינָח
וְהִמְתָּחַר לֵחַם מִי אֲכִי וְהִמְתָּחַר לְגִירָדָה הִכָּן לֵא הַקִּסְקָה מִדּוּ וְשְׂמִינָח
וְחֻטֵּם לֵחַן אֲכֵל הֵכָּה הוּא מִמִּינֵי בְּבִירוֹת הִסָּה שֶׁלֵּא רָל לְפִירוֹת:
אֲחֵר

דמכל מקום שמואל אמרה כדאמר בשמקן והאי דקסאי ליה דינא דל
 תירעא אלף בשטרא דלאו דינא דמלוכה הוה אלף מחזקא נני לניסל:
 והיה. ורזי מעשה דשמואל רט: דורא דרשעא קאפדור. תמ
 מיסביר. דזות מעות^ר שלף ה' הנעלים ומניח אל המס
 עיב שטקא ומניחא דמלוכה נא היה דרס דנעלים כל למסר
 וזי מנה יתן אח הטסקא למלך ומלכא מנה מאן דרבי שטקא
 וטביסא ומאזוזי ומכרה ועלם יתמך כל אס צא ויהיה
 ויהיה

והאחיזה משיימת במצורה. אלא בקנה גדולה ופחמזה לשדות אחרים או לרשות הרבים עד כמה צריך לחפור ויקנה כולה אליה דרב דהא ודאי לשמאל לא חשיבא מסוימת טפי משאינה מסוימת דאפילו במסוימת קאמר לא קנה אלא (א) מבטו ו"כ"ש בשאינה מסוימת. י"ש

יהיה עד כמה אמר רב
דשוריו והדר אמר רב
סי עובד כוכבים הרי הן
זכה בהן מ"ט עובד
היה אסתלק ליה ישראל
א לידיה חלק הרי הן
הן זכה בהן א"ל אביי
שמואל הכי ^(ט) והאמר
דינא ומלכא אמר לא
תאמר אמר ליה • אנא לא
יורא דרעותא ישראל
י ואתא ישראל אחרנא
לקמיה דרב יהודה
דורא דרעותא אסמרת
אדניהו גופייהו לא הוו
ולכא אמר מאן דירבה
הונא ובן ארעא מעובד
אחר רפיק בה פורתא
מן אוקמה בדיא א"ל
אל נכסי עובד כוכבים
המחזיק בהם וזה
לעובד

גרע מען המסך בחירה ובא אחר ונטלע דמיקר רשע^ה האו אחר
 וישרע דיעז מנהל לית הלכתא כשמואל ומסו ומקש^ה עלה אמי
 אידן כשמואל דאמר דיעא דמלכותא דיעא ווא רב יוסף תלך ויקשהו
 אמי ואמר המעטל לא אחרש כשמואל דא"ר קישא כשמואל דשמואל
 דאמר דיעא דמלכותא דיעא ולי נראה להלכתא כשמואל דהא רב נחמן
 דייגא (ה"ה) והלכתא כיומיה דיעי^ה קן כיומיה לקמיא וגם הרבה
 דאמרוס כשמואל ס"ל לקמן וסלקן שמעתינן גביה דאמר כשמואל
 דיעא דמלכותא דיעא רב יוסף עלמא היא ידע מירוך לרב (ו) דא"ר
 לאמי אמי לא דיעא עובדא הייז הוא י"ה לא חשש תלך מרדא דהוא
 מייא היא מעובדא: רב כסו וזו יד"ה. מן הלוקח: אמתא^ה פ"ק
 העובד כובש שר: רב קייטן עז עובד כובש כסמך כדאמר^ה פ"ק
 קדושין (דף ע"ב): ומשקל המעט לגבי דיעא היא מריה גמורה
 שאין יכולת עוד לתמור וזו היא וישראל לא קיי מתן מעוט דא חלמא
 שטרלא ליהיד כדאמרין קדושין^ה וכדפרישית לעיל^ה מפני משרלא
 חזריה לא קיי חזר עז שיחובת לא הא שטר וז"ל מעטל כובש
 קסמ עובד כובש אנסים^ה ואין דשמו לקוט כלל שטר והלך

אין חתם ישרתו חתמיהם רפס' יום פורחמ מקמ' יום קנה ודוקא עתקא
מערב' כרובס אלס לוקא משרלל צוקר נה' ללז ק' לוקא ער' דלוקא
שטרא לדיה אלס מייאס אז יסול ללז' ולהחיק שרי עדין כרשות מוכר
ישינא שכל זמן שלא החיק הלוקא אז לא עא השטר לדי יטולן עסיס
לחורו וזהו: **ב' מ' אבר שמואל' דב' דק' יט' (א)** של לארעא שריבא
כובס' חתום בלג שער מן הטועד כובס': ודאבר שמואל' דינא **יב' יב' יב'**
דינא. כל מס' אורטוניו ונהוגות של משפט' מלכ'ס שרגיל'ס להגבי
מלכות'ס דיעא הוא שלב צני הנהלות מקביל'ס ענין מרעות חוק'
הנזק' ומשפטיו ויכלך דר' גמור הוא ואין להמחיק במנות חתירו ע"פ
חוק התק' הארז' בעיר משום גול: ו**יב' יב' אבר**. לא ליתול לארעא
שום מחזיק בארעא אלס א"כ ע"י צד' שטר מכירה מן המוכר ויהאך
יקנה או המחזיק האיל ואין מן שטר מן כובס אלס לוקא הארז'
יקנה דינא למלכותא לא ואין שטריה שריבא עסיס לדיה: **אבר' יב' יב' יב'**
דינא. בר יוסף נמי ע"כ הוא דיע לאא דלמור שמואל' דינא דמלכותא
דינא ווא דקמסדר ליה לאצי אלס לא דיעא ע"כ ודאי היה דיע
דינא לצר אלס עדיף ליה ליממור עושא אלס וכן עא חשש לתקן ארבע
הסדר' ליה מתקורבא עושא ליה לאצי חתום ארז' ויחברו בר יוסף לא חורו
ב' חתום

לשנותא דיעא רב יוסף לא ס"ל האי דלמך אבי ומלכא אמר לא לישל
וידורא דרעותא. שם מקום אז מי כפר על רועים: **אחא** קמייהו דרב
והי ורי משא אחא מציא ראיא דנכסי העבוד כוכביה הרי ק"י כמדעיה:
ומלך אלף מותיקי עמון: **דאידורו נשיהו**. בעלים לראשונים לא הוו
נכרין בעל וזה השני שהחיק קנה ביעיא דמלכותא שהתנה בחוקתו
לישל ארעא מחוקק בלח שטרע אלף בקרקע שהיא ירושה לעבוד
נעוליא אחרק מדור ומחורין לראשון כשיהיה לו השטר מן המוכר:
לישב

מסורת הש"ס
עם הוספות

(א) [לָקַחַן נֶחֱ] בִּ"ק קִיג.
נִעֲשֶׂן י: מִדְּרֵס מִתָּה.
(ב) קִדּוּשֵׁן דָּף נִטָּה.
(ג) כְּתוּבֹת דָּף צִדָּה.
(ד) כְּתוּבֹת יג. (ה) כֹּה.
(ו) גג. ד"ה שְׁלֹא. (ז) לַעֲלִיל
מִתָּה. (ח) ע"י תַּמְרוּהָ יג.
רַעֲיָא (רַשִׁישׁ עֵינֶיךָ).
(ט) חָה. (י) טָה. (יא) וַעֲיִישׁ
בְּדָף עֵבֶל. (יב) בְּרֹאשִׁית כג.
יג. (קִדּוּשֵׁן) ב. (ל)
(מ) קִדּוּשֵׁן כו ע"א.

הנהגות הב"ח

(ב) גבי חירל דתורי
והלה: (ג) שם לא דענא:
סעמל טעמל:
(ד) רשעים:
וסענא: ודי חלק מן
(ה) דיה מין ין
וכי מירק לעב דא
דלי לאמא אנה לא דענא
סעמל טעמל דיה מין:
(ו) דיה מן חמר וכי
דקי לעב הא שני
(ז) תבין דיה מין:
וכי מנה טעמל דיה מין:
וכי חלק סעמל שני
כשפירש וכי מקנה גבול
השדה ועד קצוה:
(ח) דיה ויסכל וכי
לחטע חטעמל:
(ט) בארד אס יפיקע
הטעמל:

גליון הש"ס

גמרא אנה אנה
ידענא. עירובין דף 1
ע"כ וס': רשב"ם ד"ה
הרי הן כמדבר בו
דהאי שני רשע
מקרי. עי' לעיל דף כא
ע"כ חוס' ד"ה מרמיקין:

ליקוטי רש"י

[illegible]

הגהות וציורים

ב אם נקדים המאזרח
 ולמוקדם בפירוש את
 שפיר וכו' "משפתו אל
 שפתו מומזח למערב
 [וכן] מן צפון ידרוש
 יתכן כך קנה כל
 השדה רביון דהרש
 שתי שורות עד מני כל
 ארוך הדעה "ש" כל
 דהבו כאלו חרש" וכי
 מהרש"א.
 קישורו שמישם הוה:
מטמנים
 (ר) נדעל
 (ו) דבעליהם היו
 מטמנים אי"צ רש"י:
ג שי להוסיף לקנות
 (באה"כ):

מכאן דבכל דבר דאית להו לרבים דינא בהדיה יחיד, אפילו אי לאו דברי מסים וגביות המושל איקרי לעולם מוחזקין כהדיא דעיד ואילן. אמנם מהר"ם ע"כ לית ליה האי סברא כדמוכח בהדיא בתירוצו שלו בגיליון דלעיל. ותו נוכל לומר דאפילו לתירוצו ראשון של הגיליון אין ר"ל דסבירא לו דרבים מיקרי מוחזקין בכל דבר לגבי יחיד. אלא קשיא לי מ"ט לא פריך הספר ממתניתין דקתני ספק קוצץ ואינו נותן דמים בלא רומיא דרישא, אמאי יקוצץ בלא דמים מספק לימא להו אייתי ראייה דעיר קודמת והמע"ה דין פשוט הוא בכל התלמוד. אלא מאי אית לן למימר דלא פריך הכי משום דסבר ליה דילמא יתרוץ ליה גבי היזק שאדם עושה לחבירו תמיד לא שייך לומר המע"ה לפי שהוא מזיקו והולך תמיד, אם כן מרישא נמי לא קשיא מידי דאיכא למימר היזיקא דרבים שאני מדיחיד.

וההיא דמרדכי דלעיל בשם מור"ם דכתב דמנהג הקהילות הוא דלעולם להיות מוחזקין וידם על העליונה, ומסיק עלה דמנהג של תורה הוא, נראה דלא איירי אלא בענייני מסים כדנקט בהדיא בראש התשובה. והיינו טעמא דמוהריקיהו דאינשי בטפסא דמלכא מנח, והוי כאילו מוחזק המלך במס שלו. ונראה דה"ה לכל שאר גביות שהן לצורך מושל דאכולהו מנח האידנא מוהריקיהו בטפסא דמלכא ושייך לומר בהא דינא דמלכותא דינא כמו שאפרש לקמן. אבל שאר צורכי ועניינים רבים כהדיא דאילן הסמוך לעיר לא חשיבי רבים מוחזקין לגבי יחיד²⁴. ואע"ג דהתם נמי שייך ההיא סמך וטעמא דכתב מור"ם בתחילת תשובה משום קדרא דבי שותפי וכו' וכדי שתהא תקנה לרבים כדלעיל. נוכל לומר דדוקא לענין להוציא ממנו משכון מועיל ההוא טעמא כדי שיהא הוא התובע והרודף אחר הדין ותו ליכא למיחש לפסידא דרבים. אבל לענין זה שתהא יד רבים לעולם על העליונה למימר קים לן כהך גאון דמזכה להו כדין שאר מוחזקין ממש או לענין להפוך השבועה, בהני מילי לאו מיקרי רבים מוחזקין אלא בענייני מסים וגביית של המושל. ואין לתמוה דבשאר עניינים משריני רבים מוחזקין לחצאים, דאשכחן כה"ג בתקנת העיקול דצריך להוציא מה שבידו מ"מ לא הפסיד מיגו שלו כדאיתא במרדכי ס"פ המקבל²⁵.

ונראה קצת להוכיח דבשאר ענייני דרבים לא מיקרי מוחזקין ממש מהא דכתב במרדכי בחזקת הבתים²⁶, ובהגה"ה במיימון בה' עדות²⁷ אההיא דבני העיר שנגב להן ס"ת, כדפריך תלמודא (ב"ב מג, א)

וליסלקו תרי מנייהו ולדיינו. וכתבו התוס' שם²⁸ אע"ג דבעינן תחילתו וסופו בכשרות, יש חילוק בין פסול שהוא מחמת גופו ובין פסול שהוא מחמת ממנו. ורבינו ברוך אינו רוצה לחלק הכי וכתב מור"ם דנראה לו דברי רבינו ברוך מדברי התוס'. ואפילו היה נראה לו דברי התוס' כדברי ר"ב, מ"מ בפלוגתא דרבוותא לא מפקינן ממנוא ע"כ. ובהגה"ה במיימון דלעיל משמע בהדיא דקאי אההיא דבני העיר דאית להו עירעור, ובעו תרי מינייהו לסלוקי נפשייהו ולהעיד, וסבר מור"ם דלא מכשרינן להו להעיד לרבים משום דפלוגתא דרבוותא היא, אלמא לא חשיבי רבים מוחזקים ממש לכל דברים אלא לענייני מסים כדפרישית לעיל*).

הגה"ה:

וכן מלאמי אה"כ טהא

בתשובה²⁹ דלא משינן רבים מוחזקים לענין שמהא יד על העליונה שפריך היסוד להיות כנגדם המע"ה, אלא לענין גביות מסים לפיכך אל המלך מטעם מוהריקיהו דהו וכו' ע"כ.

ובהגה"ה באשירי פ' קמא דב"מ³⁰ דכתב בשם מהר"ח שכתב בשם ר"ת³¹, שכל המסים שגובים המושלים אפילו שאינם קצובים כגון לצורך אכסניא למלחמה או לשאר צרכים גדולים כולם מיקרי דינא דמלכותא. וא"כ נראה דרבים מיקרי בכולן מוחזקין וכן בשאר גביות לעולים קטנים, אפשר דמכ"ש דינא דמלכותא דינא הוא להטיל אנגריא על בני מדינתו וכש"כ היעודים בזמנינו. ואע"ג דבתשובה במרדכי פ' הגזל בתרא³² כתב מור"ם³³ דכל המסים שלנו מיקרי גזילה דמלכותא, מ"מ נראה הואיל וכתב בתשובה דפ' לא יחפור סתם יחיד המדיין עבור ענייני מסים, וכתב אותו פסק לדורותינו והתשובה פרק הגזל בתרא כתב בהדיא האידנא הכל קרוי מסים אפילו שאינם קצובים וכל אשר יעלה על לב המושל לחבוע, וכאן לא פירש מידי וכתב בסתם מסים דרבים מיקרי מוחזקין, משמע דאין לחלק בין כל גבייה לצורך המושל ואכולהו אמרינן האידנא מוהריקיהו דהני וכו'. ונראה קצת טעם לדבר משום דחזינן דכל המושלים רגילים בפשיטות כזה שהם תדירים לחבוע בקשות ולהטיל אנגריא, אדעתא דהכי אנו קובעים דירה תחתיהם ומקבלים עלינו את עולם ומשאם, והוו כולו מעתה דינא דמלכותא דינא, דהכי פרשב"ם פ' חזקת הבתים³⁴ (ב"ב נה, א) דדינא דמלכותא דינא היא משום דמקבלים בני מלכות עליהו.

ומהשתא נחזור לנ"ד, ונראה דלא מבעיא אי איתא להו להני ד' אנשים עדיין חובות ואשראי בטבריא שיוכלו בני טבריא לתופשם כדי להיות מוחזקים כנגד התביעה שיש להם על אילו ד' אנשים, שהרי כשתבע המלך המס מבני טבריא כל הממון שבטבריא

24. רמ"א (חומ"מ סי' ס"א) וש"ך (סק"י), ועי' ב"י שם. 25. ב"מ סי' ת"ז. 26. ב"ב סי' תקל"ט. 27. פט"ו אות א'. 28. מג, א ד"ה וליסלקו. 29. כוונתו לתשו' מהר"ם ב"ב ד"פ סי' ק"ו. ושם האריך יותר ממה שהובא במרדכי, ועי' מהר"ל החדשות (סו"ס קנ"ד) שג"כ כתב שהמרדכי קיצר והביא ד' התשו' בחלק זה לענין מוחזקות. 30. צ"ל פ"ק דב"ב – סי' כ"ו. 31. לפנינו בהג"א ר"י ב"ר שמואל. 32. ב"ק סי' ק"צ. 33. עי' היטב בתשו' מימוני נזיקין (ס"ב) – והדברים שובשו ע"י הצנזור ותוקן מעט ע"י בית, ועכ"פ הושמט שם תיבות "גזילה דמלכותא", ע"ש. 34. ב"ב נד, ב ד"ה והאמר שמואל (ועי' תשו' הריטב"א סי' נ"ג).

יא ומה אכל סכס שפסקו המלך וכו' ולא עוד אלא שהוא עובר המבריה
ממבם זה וכו' בין שהיה המלך עכו"ם בין שהיה המלך ישראל. נראה
לכאורה שטעמו משום דלכ"כ כי אקשי בפי' הגזל כהנהגה להנחית מהממס מי שרי והאמר
שמואל דינה דמלכותא דינה ה"ל לשנוי כאלו נמקל ישראל כאלו נמקל עכו"ם. אבל יש לגמגם

בזה משום דליתא ההם בגמ' איכא דממני' (לה)
אהא נודרין להרצין ולחמירין ולמוכסין וכו' שהיא
על צד המלך אע"פ שניהם של תרומה וכו'
והאמר שמואל דינה דמלכותא דינה וכו' רב אשי
אמר כמזכר עכו"ם דמניא ישראל ועכו"ם שגזלו
לדין וכו' ור"ע טעמא דליכא קידוש השם הא
ליכא קידוש השם באים (בעקשין) וגזל עכו"ם
מי שרי והמניא וכו' מנין לגזל עכו"ם שהוא
אסור וכו' ל"ק כאן בגזלו כאלו בהפקעת הולאמו
פי' רש"י הפקעת הולאמו שאין גזל ממש שרי
כי ליכא חילול השם כגון היכא דטעין ליה לירש
נחמיה לאביך ומה דלא ידע עכו"ם דמשק
והנכרית ממס היא כהפקעת הולאמו. והשאלה כיון
דהנכרה מן הממס לא היא אלא כהפקעת הולאמו
אמאי אסור להנחית מן הממס כמלך עכו"ם.
ושמא י"ל דהכא שאני שבעמדי המלך ישראל
לגבות לו חלקו דהוי כאלו המלך עצמו גובה
דהשאלה מלמד שאל יודע יש חילול השם בדבר
אפשר שהיה סכס נפשות בדבר אלא עכו"ם
שסכר הממס מן המלך שאלו הם יודע לא יהיה
בדבר סכס נפשות מאחר שאין המלך מסקיד
בזה הוא שאמרו שומרי להנחית ממנו הממס
דהוי כהפקעת הולאמו:

יג וכן מלך שכעס על אחד מעבדיו וכו'.
פירוש דנין המקור וכמ"ס למטה
זה מצוה שהרי הרוגי מלכות נכסיהם למלך
כדאיתא פ' נגמר הדין כ"ט זה הדין: אבל
מלך וכו'. כבר הודו לו כל בעלי הוראה וכו'
וכן עיקר דיינא דמלכותא דינה אלא גולותא
דמלכותא לאו דינה והרי הוא גזל גמור וקרקע
אינה גזולה ולעולם נרשום הצעלים הוא זה
מצוה בהנחה מקומות ועוד הוסף הרמב"ם
י"ל ואמר שאל בא מלך לעשות דין חדש אע"פ
שחקק אותו לכל אס לא היה כן ממקור המלכים
הראשונים לאו דינה דינה ואין כן דעם רבינו
ז"ל ורבותינו ז"ל אלא הרי הוא יכול לעשות
דין חדש ולומר כל העושה כך יענש כן
ועינוש עונש מן הדין:

יד לפיכך גבאי המלך וכו'. מפורש פ'
חוקת הכהנים (דף י"ה). דלמר
והי' זהירי דכתיב ארצה לטקסא וכו' אלא לכרעא
לא מ"ס כרעא אקרקפתא דגבאי מנח:
טו מלך שהיו דיניו וכו'. גם זה פרק חוקת
(דף י"ד). דלמר מלכא אמר מן
דיהי:

או מוכס העומד מחמת המלך ואין לו קצבה אלא לוקח
מה [ו] שירצה ומניח מה שירצה. אבל מוכס שפסקו
המלך ואמר שיקח שליש או רביע או דבר קצוב והעמיד
מוכס ישראל לגבות חלק זה למלך ונודע שאדם זה
נאמן ואינו מוסף כלום על מה שגזר המלך אינו בחזקת
גזל לפי שדין המלך דין הוא. ולא עוד אלא שהוא עובר
המבריה ממכס זה מפני שהוא גזל מנת המלך בין
שהיה המלך עכו"ם בין שהיה המלך ישראל: **יב** וכן
מלך שמשים ממ על בני העיר או על כל איש ואיש
דבר קצוב משנה לשנה או על שדה ושדה דבר קצוב.
או שגזר שכל מי שיעבור על דבר זה ילקחו כל נכסיו
לבית המלך. או כל מי שימצא בשדה בשעת הגורן הוא
יתן [ו] הממס שעליה בין שהיה הוא בעל השדה בין
שאינו בעל השדה. וכל כיוצא מדברים אלו אינו גזל
וישראל שגבה אותן למלך אינו בחזקת גזל והרי הוא
כשר. והוא שלא יוסף ולא ישנה ולא יקח לעצמו כלום:
יג וכן מלך שכעס על אחד מעבדיו ושמשיו מבני
המדינה ולקח שדהו או חצירו אינה גזל ומותר ליהנות בה והלוקחה מן המלך הרי היא

וכן

שלו ואין הבעלים מוציאין אותה מידו. שזה דין המלכים כולם ליקח כל ממון שמשיהם כשכועסין עליהם והרי המלך הפקיע
שעבודן ונעשית חצר זו או שדה זו כהפקר וכל הקניה אותה מן המלך זכה בה. אבל מלך שלקח חצר או שדה של אחד
מבני המדינה שלא בדין שחקק הרי זה [ו] גזל והלוקח ממנו מוציאין הבעלים מידו: **יד** כללו של דבר כל דין שיחקק
אותו המלך לכל ולא [ו] ויהיה לאדם אחד בפני עצמו אינו גזל. וכל שיקח מאיש זה בלבד שלא ברת היריעה לכל אלא
חמס את זה הרי זה גזל. לפיכך גבאי המלך ושומריו שמוכרים השדות במס [ו] הקצוב על השדות ממכרן ממכר. אבל
מס שעל כל איש ואיש אינו גובה אלא מן האדם עצמו ואם מכרו השדה במס שעל הראש הרי זה אינו ממכר אלא אם
כן היה דין המלך כך: **טו** מלך שהיו דיניו שכל שלא יתן המס שעל השדה תהיה השדה לנותן המס וברח בעל השדה

א סמ"ג עשין ס' ס"ח: ב סו"מ ס' ס' שס"ג עשין ע"ג: ג סור סס סמ"ג ס: ד סור סס סמ"ג ס:

מכפי

משנה למלך

גדלים אמתי' נודרין להרצין ח"ו וכו' למחירין דינה דמלכותא דינה ה"ל לענין שאם קנה ישראל מסכ
זה חייבים ליתן לו את הממס וכן נמי אם לא קנה אותו אלא שהוא ממונה לגבות את הממס כי מיהו
לא ממונה זה ונשאל להנחית ישראל חצירו לפירוש לו את הממס אם לא מיראת המלכות דנדי דר"ד
זו יא אלא הולאמו הא ק"ל דהפקעת הולאמו שרי ע"כ. ומהרש"ך ח"ב ס' י"ט הקשה עליו
משמע דפי' הגזל דמלך דמניא לה אלא דלא יבטח כללים להנחית את הממס דמקשה בגמרא ולהנחית
הממס מי שרי והאמר שמואל דינה דמלכותא דינה. ואם איכא להרצין ז"ל דאפילו בישראל הממונה
ע"פ המלך מותר להנחית א"כ אמאי איתרין לשנוי בממס שאין לו קצבה או מוכס העומד מחמת
כיון דאפילו אם עמד בגזלות המלך ויש לו קצבה מותר להנחית יע"ש. ונראה דלא דק המהמר במ"ס
לפס ריהטא דמ"ס הר"ן ז"ל הוא לפי מוסקת רב אשי בפי' הגזל כמזכר עכו"ם ומשום הפקעת
הולאמו נגזר זה ואין שאל אוקימתו דמוקיעין כמזכר שאין לו קצבה או בעומד מחמת דמשמע
דדוקא בעי לא ק"ל ביהמיה וכו' כהר"ש בפקסין והלכה כרב אשי מכלל דלפני. מעשה סרו מהר
מלכות הממס. וי"ס עוד דהדין יתכן דהממונה מפי המלך יא מותר להנחית וישראל הקונה יא
אסור לא יענש מאי קאמר האי גזל את חצירו וישראל והא מפיקע של עכו"ם דמותר ומה אוסיף
עד לנכר בדברים שאין בהם לא עעס ולא ריח ודוק:

לפיכך

לחם משנה
אמתי' ולא פליגי אשאר אוקימתו. ומתהי לו טובא דנראה דרבינו ז"ל מפרש דמירוצא דרב
אשי דקאמר כמזכר עכו"ם קלי נמי אקושיא שהקשה במתני' והא אמר שמואל דינה דמלכותא
דינה ומיכר רב אשי דליידי כמזכר עכו"ם דמקמתא הוא גזל ולכן מוכס הוי בליקטיו. וקשה
דא"כ מאי רב אשי דליידי שהיה רב אשי לרביא דירשאל ועכו"ם שגזלו לדין וכו' ומה שייך האי
פליגא לכן הא טעמא לא הוי אלא מפני שחוקתו שהוא נוטל יותר מן הראוי לו ואפילו
אם היה ישראל נוטל יותר מן הראוי לו לא היה גזל ומותר להנחית ממנו הממס ובשלמא
פירוש המפרשים דמוכס עכו"ם ומוכס ישראל שוים ואפילו כמזכר עכו"ם לא נאמר מן
הקמס שנוטל יותר מן הראוי לו לכן הולכך להביא דברייהא דאע"פ שאינו נוטל יותר מן
הראוי לו מותר לגזול ממנו כיון דליכא חילול השם כשהוא אינו יודע. ומירוצא דרב אשי
לא הוי אלא דברייהא ולא אמתי' אלא לפירוש רבינו ז"ל קשה טובא. וע"כ מ"ס ה"ה ולא
פליגי אשאר אוקימתו דלכל הפירושים נמי לא פליג רב אשי אשאר אוקימתו. מיהו לזה
י"ל דלפירוש המפרשים י"ל דרב אשי פליג דממוקי לא בעכו"ם משום דירשאל שנוטל יותר
מן הראוי לו אסור לגזול ממנו לכן מוקי לה כמזכר עכו"ם דמותר לגזול ממנו כיון דליכא
חילול השם אלא לפירוש רבינו ז"ל מוכרזה הוא דלא פליג כיון דעכו"ם לא הוי אלא משום
חילול השם לו שומר לגזול ממנו אלא עדיין אפלי לקושיא הראשונה י"ע:

יב בין שירחיק בעל השדה וכו'. קשה דהא בגמ' אמרו האי מאן דאשכחנא בני דרי פרע מנחא דמלכא וכו' שותפא אכל אריסא אריסומיה דקא מפיק משמע דאם אין בו שותפות
ואינו בעל השדה אינו משלם וא"כ איך כתב רבינו ז"ל בין שהיה בעל השדה וכו'. וי"ל דהוא מפרש דמאי דאמרו בגמ' ה"מ שותפא וכו' ייינו דיינא דמלכותא הוי הכי אלא
אם יגזור המלך דלפילו מי שאינו בעל השדה יפרע או ודאי ייינו דין ודומה לזה כפי לטעם ואם מכרו השדה במס שעל הראש ה"ו אינו ממכר אלא"כ היה דין המלך:
טו מלך שהיו דיניו וכו'. כהנא ה"ה וכו' עד שימורו ר"ל בשלא מכרו גזר המלך ממכר עולם וכו'. כהנא כן מפני שהוקשה לו מכאן למ"ס לעיל לפיכך גבאי המלך וכו' ממכרו
ממכר וכו' חזק צעני אחר כדמפרש בהגהה:

אכל

הנהגות מיימוניות

לא קנו ר"י: **יא** [ו] ובאותה ששנינו נדרים להרצין ולחמירין ולמוכסין ועין בהלכות שבועות
הפ"ג ע"ב: **יב** [ו] אמר רבא מאן דמשחבא בבי דרי פרע מנחא דמלכא אבל רש"י פירש
כגון שהיו ד' שותפים בגורן והביאו ג' חלקים ורביעי נמצא בגורן פורע מנת המלך
בשביל כולם ועין בתשובה בסמ"ט פ"ג י"ג [ט] וכן פירש ר"י בענכ"ם אלא שאדם שדה
מישראל ובא מישראל אחר וקנאה שאין יכול לעכב לעצמו לומר וזיתי בה ואחתי תחייאשת
לפי שהענכ"ם היה אלא או שלקה ממנו בצווי המלך כגון הידורים שבוחרין ודינא דמלכותא
דינא זה אינו דייאש אין כאן דקרקע אינה גזולה ואינו דינא דמלכותא אלא גולותא דמלכותא
היוצא למוכרם לא יוכל למוכרם כי אם לישראל אבל מה שרוצאי עליו זה הישראל צריך הראשון ליתן
בשכר כולם ועין בהלכות שכירות ואין לדמותו למוכר אלא מוכרין בחצירו
דפסור דלעיל פ"ג מהל' גזל' חובל ומוקי ועין לקמן פ"ג ע"ב: **יד** [ט] וכן ראיתי בתשובה שהשיב ר"ת ס"ה ע"ב: [ו] אמר רבה הני תלת טילי אישתעי
עוקבין רב נחמיה ור"ש נהיה משמא דשמואל וכו' והני חצוריו דובני ארעא למסאק זבניה ובני [ו] (למסאק) אבל לכהנא לא מ"ס כרנא אקרקפתא דגבאי מנח ודלא כרב הונא בריה דרב
יהושע דאמר אפילו שערי בראא משחעבדי לכהנא כדאיתא תתם דלית הלכתא כוותיה ע"ש ע"ב:

דמשמע

ידיהיב טסקא ליכול ארעא א"י מדאמרינן בזהיר נשך (דף ע"ג:); ארעא לטסקא משעבדא.
יום"ש עד שיחזורו ר"ל בשלא מכרו גזבר המלך ממכר עולם אלא שזה החזיק מעצמו וספרע
מנח המלך:

מלך שגור וכו'. בימות פ' המולך (דף מ"ו.) וכמעט באחרו נשך:
שברת אילנות וכו'. מפורש בהגחל
במלא (דף ק"ג.):

יח במה דברים אמורים במלך שממבעו
יוצא וכו'. זה מנחם:

פ"י א קורות ועצים וכו'. זרימא פ' אלן מניאום (דף כ"ג.)

וזה חלק הרב ביה וצין היא דלמדין מנין
אלצנה ור שמהות וקויר דונוט של ים ועליה
של נהר דוקא בשנמיאשו ופסעטא דברייחא
ד'רש'א, ומיה עיקר דין לחי יכילן להל
אש'פ' שלא נמיאשו היה הן מואלן וכי בעין
נמיאשו דוקא בכיולס הלל ע"י הדקא ואח"ל
בכיולס בדיחא אכל בשאין יכילן להל
רק על ג' הורוס והפאל ודאי אפילו לא נמיאשו
לא, ואפשר שהרב קויר דככל כי האי גוונא היינו
נמיאשו ויכ' למטה פיר' חז דונוט של ים שזה
ודאי נמיאשו ממנה ודברי הרא"ה ז"ל בשמות
מן העטעם שכתבתי הם:

המצייר מיד ליסטים וכו'. זה מפורש
במשנה פ' הגזול (דף ק"ז).
ובגמ' מבוחר החילוק בין ליסטים ישראל לליסטים
עכו"ם וגם שם במשנה מוכר דין הנהר:
שחלים

מזו וכן מלך שגור וכו' אבל אינו עובר בו כעבד. וטעמו משום דק"ל דהא דאסור להעניד העבד עברי דבדברים שהם מיוחדים לנשיית העבדים כגון להוליך כליו אחרייו לנים המרחק או לחלוק לו מעניו משום שנאמר אל העבד בו עבדות עבד ה"מ עבד עברי שנפשו שפלה מפני שנמכר אבל ישראל שכל נמכר מותר להשמש בו כדכתיב ובעבדך עבדך כפ"א מהל' עבדים וקמ"ל דהיינו כיון דבדינא דהלכותא משתעבדי הכו משום כרגא דיהיב עיניו ה"ל כמכורים ודיעין כדיון ע"ע שם אסמך לעמוד בו עבדות ע"ע

פ"ו א קורות ואבנים ועצים ומבוצא
בהם ב'ו' כחז ה"ה
בדיחא פרק אלו מציאות וכו'. ומיהו שיקר הדין
לדון יכולים להליל אש"פ שלא נתיאשו הרי הן
של מוזאן וכו' ג"ל שגם רבינו סובר כן ממ"ש
בפי"א: ואם אינו יודע אם נתיאשו וכו'. כן
יש ללמוד מפלוגתא לדחי ורביא ביעוש שלא
מדעת:

והמשימה

במלך שממבעו יוצא באותן הארצות שהרי הסכימו עליו בני אותה הארץ וממכה דעתו שהוא אדונייהם והם לו עבדים. אבל אם אין ממבעו יוצא הרי הוא כגולן בעל זרוע וכמו חבורת ליסטים המזוינים שאין דיניהם דין וכן מלך זה וכל עבדיו גולנין לכל דבר:

פרק ששי

א "קורות ואנבים ועצים וכיוצא בהן ששטמם הנדר אם נתיאשו הבעלים מהן הרי אלו מותרין והן של מצילן ואם אינו יודע אם נתיאשו אם לא נתיאשו

חייב להחזיר ואין צריך לומר אם היו הבעלים מרדפין אחריהם: **ב** לפיכך *המציל מן הנגר ומוצאו של ים ומשולולתו של נגר ומן העכו"ם ומן הדליקה ומן הארי ומן הדוב ומן הנמר ומן הברדלס. אם ידע בודאי שנת"אשו הבעלים הרי אלו שלו. ואם לא ⁽⁶⁾ידע

יחזיר: הַמְצִיל מִיַּד לִסְמִים יִשְׂרָאֵל הָרִי אֱלוֹ שְׁלוֹ מִפְּנֵי שְׁסֹתָם הַדְּבַר שְׁנִתְיָאִשׁוּ הַבְּעָלִים. וְאִם יָדַע שְׁלֹא נִתְיָאִשׁוּ חַיִּב לְהַחְזִיר. אֲבָל הַמְצִיל מִיַּד לִסְמִים עֹבֵד כּוֹכָבִים אוֹ מִזְכָּם עֲכוּ"ם חַיִּב לְהַחְזִיר שְׁסֹתָם הַדְּבַר שְׁלֹא נִתְיָאִשׁוּ הַבְּעָלִים. וְאִם יָדַע בּוֹדְאֵי שְׁנִתְיָאִשׁוּ הָרִי אֱלוֹ שְׁלוֹ. וּמִפְּנֵי מָה סֹתָם לִסְמִים יִשְׂרָאֵל נִתְיָאִשׁוּ הַבְּעָלִים וְסֹתָם הָעֲכוּ"ם לֹא נִתְיָאִשׁוּ. מִפְּנֵי שֶׁהַבְּעָלִים יוֹדְעִים שֶׁהָעֲכוּ"ם מַחְזִירִין מִיַּד הַגִּזְלָן אֶף עַל פִּי שְׁאִין שֶׁם עֲרִים שְׁנֹל אֲלֵא בְּרִאיוֹת רַעוּעוֹת וּבִאֲמוֹת הַדַּעַת: שְׁחָלִים

לחם משנה

פ"ג נ אב"ל הצטיל מיד ליסטים עבדים וכו'. קשה דהא גנמ' אמר עולא גבי פלוגתא דגנב וגולן דר"ש ורבנן רבנן קברי קסא גניבה יאוש בעלים היו ותסא גולה ואלא יאוש בעלים ור"ש אמר איפשא דמחלוקת בסתם אלב גניבה דברי חכמי אלב יאוש קני והסו גלו ממנה' דנטלו ממוכין וכו' דהסא היו גנב וגול דסתם מוכר גולן וליסטים היו גנב ואמרו בשבטמא לעולא דידוע וד"ה שמע דלמ ממוקמא אלב אלב דידוע אלב אלב היו סתמא דרבנן ואל מוכר לאו יאוש בעלים וליסטים יאוש בעלים ור"ש איפשא וא"כ רבינו ז"ל דפסק כעולא דכרמיהפסא בל' פלס פ"י כ"ד שכתב סא אלב הגולן אין משבטמו מושלם אלב אלב אין נמיאישו להעבדים אלב קסא גניבה שהוא גולן בין בליסטים שהוא גנב וסמא הדבר שלם נמיאישו להעבדים הלא קסא גניבה יאוש בעלים הוא לרבנן גנב עליל ואמרי רבינו ז"ל טעלו ממוכין אמ דככותמו וכו' וקסא שחוקקת שנמיאישו הבעלים ממנה וזה אינו שמוכר גולן הוא לאו הוי יאוש וכו' ויפשא שפיקס ש נמיאישו להעבד והגנב והגנב ואנן קידקיד הקדש מרומתן מרומה ומשערן מעשר ואמרו שס אי רבנן קשיא גולן אי ר"ש קשיא גנב ובשבטמא לעולא דלמא דידוע קשיא הלא נמי בידוע דדברי הכל וכו' ורבינו חכב כפ"ד מהל' מרומות והגנב והגולן והאנן

משנה למלך

כר וזילני כפ' הפועלים קתמ' בברייתא רועה שהיה רועה עדרו כר' ולא דמאי דהא דהרשב"א היינו
במל' מפי אריה ודיוו והיה דלומינן אס' יכול להל' היינו דאס' הרועה לא היה מונע עדרו וזה לעיר
לא היה לא לדי כר' וקודם שיטורף היה מונע ממנו ברועים ומקלות ודוק:
הנזל

מגדל עוז

מזו וכן מלך שנודע עד כעכז. פ' אחיו נקד: יז מלך שנודע וכו' עד שדין המלך דין. פ' הגזל
 וחמול (דף ק"ט): יח בראי' במד' שמבטליו עד פסוק הפרק. כן הסמינו המפרשים
 וז"ל פ' כיצעה נדרים (דף כ"ח) בשמעתין נודרים להרגין ופסק חמול במד' (דף ק"ב)
 פ' א קורות ואבנים ועצם וכו' עד מדרשים אחרים. פ' הגזל ופ' חמול מילואם (דף כ"ב).
 ב פליכך המציל מן הגזל ומחמול של יז ומשולליו שנה גזל וכו' עד ואם לא ידע ויחמול:
 ברת הרבד' וז"ל אלו נדמי מיהוה הם עכ"ל: ואומר איני יודע עד מה הוא תמבא אל
 על הדברים האלה שיש מתחילין היא פסק הגזל וחמול (דף ק"ב) דמנן המציל מן הגזל וכן
 הנה ומן הלשנים אם נתיאשו הנעלים הם אלו על ע"כ. ואם לא האחרונה דרשב"א היא פ' אלו
 מילואם (דף ק"ב) נדרים: והם וכן היה ר"ש בן לעזר חומר המציל מן הארץ מן הדוב מן הנמר
 מן הכדלדל וממנו על יז ומשולליו על מה הוא קומצו בשטותו ופועליו גדולו וכו' שסכים מציין
 היא וזו משום דקדוש לא היה אלא בגזל וחמול מנחם ממני דאכל את עקר יר' במעשה דכרס ספק
 י"ע לא אקריה הא פקדון רבויהו בעלי המוס' וז"ל דלאמי מעשה דרכ דבספק היה דמי ליה
 למפקד (דף ק"ב) הוא שמחיל' ממנו לגמרי וזה נכון ויזכיר: ב המציל מיד ליסב' עד ובאומדן הדעת.
 (דף ק"ב)

שחליים

הגהות מיימוניות

פז [כ] דמשמע שרצה לדמות להחיה הגדל בר ר' אילע' ב' הנקין (דף נ"ח:) אבן ר"י
הראה שהפסוק מיים לגמרי ותי מבינה בעמורו אלו דמי להחיות ודנקיין ע"ש
בפירוש' וכן פירש שם"ע הדיו מבינה בעמורה ע"ש: [ג] עיין בהלכות מלוה סוף פ"ח:
ב [ד] דראש שלא מדעת לא הוי יאוש כאבי ואנע"ל דמשמע חסם פרק אלו מציאות דלאבי
שקאן העבליים יוכלין להציל לא דוקא שהרי אם יא יוכלין להציל כלל אפילו
בדבר שיש בו סמך דהיינו אלו שני כפני שאבותיו ממנו ומכל אדם כן פירש רבנו יהודה
בשם ר"י. ואפילו היו העבליים מרדפין וצועקין נעשה כצווח על ביתו שנפל ואין בכך כלום
באלא כך הפירוש יבולין להצוין שחוללת השפויים עד שנתחוק ואלא ודע של מי הוא
ס"ה

שם הרי אלו שלו ממני שהבעלים מהי"אשים מהן ע"כ, ואיבעיא לן עלה וכו' סוגיין בזה חזיתיה אלאה הלכ (דף ק"י) דקא מתמה הממלחא למה לי לגמרי ביה נהי דכי אפקריה אדעמא דאריא אפקריה אדעמא מיעוניה דילמא לא אחי ולא אפיל ולא לגמרי מפקיר ליה אבל ההיא דפרק אלו מציאות דאריא ממילא פסקה דהוול

ומי אמר שמואל הכי והאמר שמואל דינא דמלכותא דינא ומלכא אמר ליכא דקני ארעא אלא בשטרא. יש לפי שכיון שכך, דין המלך, אין הגוי גומר ומסתלק עד שיכתוב לו את השטר. ואין זה הפי' נכון, דא"כ למה הוצרך אביי להקשות מזה שאמר שמואל דינא דמלכותא דינא, אפי' תימא דינא דמלכותא לאו דינא הי' יכול להקשות, דמ"מ הגוי אינו גומר ומסתלק, כיון שידע שאין המלך מניח ללוקח לזכות בשדה בלא שטר, ואפי' אם אין דינא דין כדיני ישראל, אלא הכי פי', נהי דגוי מטי זחי לידי' איסתלק לי', מ"מ אין המחזיק בו יכול לזכות בו, כיון דדינא דמלכותא דינא, ומלכא אמר ליכא דקני אלא באגרתא, ונמצא דע"כ הלוקח שיכתבו לו את השטר, הוא לבדו יש לו רשות מן המלך לקנות, והוא יקנה כשיחזיק. ואין לפרש דהכי ק"ל, כיון דמלכא אמר ליכא דקני אלא בשטר, אין המוכר יכול להסתלק בקבלת הדמים, לפי שעדיין זוכה בנכסים בדינא דמלכותא. שלא הזכיר דינא דמלכותא אלא להפקעה, שהנכסים מופקעין מבעליהם בדיני המלך, וכענין הפקר ב"ד הפקר⁵⁸², ומי שיורד בהם במצות המלך זוכה בהם בחזקה, אבל כל זמן שלא החזיק בהם לא זכה בהן, הלכך כיון שהמוכר מסתלק מן הנכסים בקבלת הדמים, אינו זוכה בהם ממילא בדינא דמלכותא. ועוד, שהרי המלך לא אמר שהמוכר יזכה בהן על כרחן, אלא שאין הלוקח זוכה בהן אלא בשטר, אלא ודאי פי' כדכתיבנא, כנ"ב.

דלא לקני ארעא אלא באגרתא. [יש לפרש עד שיכתוב לו המוכר את השטר, ויש לפרש אלא באגרתא] מאת סופרי המלך, שאין מכירת השדה נגמרת עד שכותבין שטר ללוקח ונותן הלוקח למלך את חוקו.

א"ל אנא לא ידענא עובדא הוה בדורא דרעותא. ופסקו הגאונים ז"ל, דהלכתא כשמואל דאמר נכסי הגוי הרי הן כמדבר, דר"נ עבד עובדא כותי', ואמרינן וכן הי' ר' אבין ור' אילעי וכל רבותינו שוין בדבר. ואי ק"ל הא דאקשי אביי דשמואל אדשמואל דדינא דמלכותא דינא. וי"ל, כי קאמר שמואל נכסי הגוי הרי הן כמדבר, כגון במקום שאין שם דינא דמלכותא בדבר זה, והא דאקשי אביי לרב יוסף דשמואל אדשמואל, ולא הי' אביי מעמיד דברי שמואל במקום שאין שם דינא דמלכותא בדבר זה, ורב יוסף לא פירשה ניהלי' הכי, לפי שהיה רוצה אביי לדעת מפי ר' יוסף אם שמע בפי' שדברי שמואל אף במקום שיש שם דינא דמלכותא בדבר זה, או אם יש להעמידן במקום שאין שם דינא דמלכותא בלבד, וא"ל ר' יוסף, אנא לא ידענא היכי משנינן דשמואל אדשמואל, דעובדא הוי בדורא דרעותא, והיה במקום ידוע להן שהיה שם ד"ד בדבר זה, ואפ"ה דן שמואל דנכסי

כמשכונא דהא בזה איכא גם גמירת דעת מצד הלוקח. [ועי' „זכר יצחק" להגר"י מפוניבז' סי' עח שכתב ג"כ שאין זה מגדר הפקר אלא מגדר הסתלקות הגוי]. 582 בקובץ שעורים להגדאי' וזוק"ל כי לדייק מלשון רבנו דהפסק ב"ד לא מהני אלא להפקיע מהבעלים ולא להקנות אלא צריך להחזיק כדי לזכות בהן, ע"ש. וכ"מ ברבנו להלן נה, ב ב"עלה בידנו" דלא אמרו אלא לענין הפקעה וכי' וכל אדם זוכה בהן כמצותו וכי' והו"א כענין הפסק ב"ד וכי' וכי' רבנו להלן ק, א דכל היכא דאמרי' הפסק ב"ד הפסק בעל הנכסים איבד זכותו וה"ה כדבר שאינו שלו ויש רשות לחברו להחזיק בו וכי', וכבר האריך בזה ב"דבר אברהם" ח"א סי' א אות ה' ו'.

ענף ב.

(ה) ואחר שנתגבר דסיטומתא כ"ו דאורייתא ממילא נדחא ראייתו של כח"ר דדד"מ כ"ו דרבנן מרבנן יונה ודמ"י דד"מ לסיטומתא, דנאמח סיטומתא נמי דאורייתא כ"א. ואולם אפילו אי כיבונא לבח"ר כסיטומתא דכ"ו דרבנן מרבנן אין זכ שייך כלל לדד"מ, ואשר צ"ח יסוד על דברי רבנו יונה בשמ"ק כ"ב וברש"א גיטין נמחמ"ח לא דק ואנח שיטפא אמר"ה. ויחא דמחוי רבנו יונה בשטרי ערכאות אפילו לשמאל לסיטומתא כ"א דק בנקום לית צ"ח משום דד"מ דינא דמ"מ לא גרע ממנכ"ה, אבל היכא דשייך צ"ח דד"מ דינא אין לירך כלל לטעמא דמנכ"ה. וביחא צ"ח מ"מ להר"ב (ח"א כ"י ס"ו) לענין שאלתו בשטרי ערכאות במחמ"ח לידד תמול לומר דקיימין משום מנכ"ה שכל רבנן בשטרי ערכאות ואח"כ מסיק ח"ל חו איכא טעמא אחרינא אפי"ה שלא כ"י מנכ"ה דקיי"ל כשמואל דאמר דד"מ דינא כ"י, כ"י דה"ל ד"מ דינא אין לאו יריכ"ס מנכ"ה כלל, ויכ"י כ"י דרבנן רבנו יונה:

ולפי שד רבני יונה זיל חתומים לנאורכ נניח לשון וביאורו
נראה וטבח הכסף דסיל דדרימ כיו דאורייתא. דגרסינן
בגיטין (דף י ע"ב) כל השטרות הטולים בערכאות כח כשרים
חון מגיני נשים כח קא פסיק ותני לא שנה מבר לא שנה
מחנה בשלמא מבר מבי יביב זחי קמייבו כוח דקרב ושטרא
רואיב בעלמא כוח כח אלח מחנה במאי קא קני לאו בבאי
שטרא וכאי שטרא חספא בעלמא כוח אחר שמואל דרימ דינא
ואויבא חני חון ממניני נשים. וכתב עלה הכריבא בחידושי
חיל ואויבא מיד דחרי לישני פליגי אחרדי דלשמואל שטר מחנה
בטובל בערכאות קני וללישנא נחרה לא קני ואפי' ביכא דאויבא
כרמנא דמלכא ואויבא מאן דמפרש דלא פליגי אלח דשמואל
ביכא דאויבא כרמנא דמלכא ופירוקא נחרה ביכא דאויבא
כרמנא דמלכא חה נראה עיקר דכא קייל בעלמא דינא
דמלכותא דינא כח ורבנן חרי בר (אח"י בעל פניה) פירשה
לזו בפרק חייב דביק חני חון ממניני נשים ולא ממניני
משום דרימ דינא לפי שאין במלך מתקיע ממון ישראל אלח
חבירו אלח כ"ו שבוה בא לזון כח הלכך אשפי ששכא ישראל
שטר לחברו בערכאות כח. לא כופקטא כבוד מן המוכר על
אוחו שטר כ"ו שלח באו בערכאות. והא דקאחר שמואל שטמח
משום דרימ דינא חידושו שאין המוכר יכול לחזור בו עוד
כעבר כופקטא ממנו כבוד דדרימ וכשומינא זו כלל חכמ
בשטר פלגו זוכה בכ וכמו שאזכר חזקוני בשטר מבר דנחשו
קני. איז אפשר בשטר ודאמתינן הכם כאי סיטומחא קניא
נאחרת ונביני למיקא ודרימ נמי כמכנה כיו עכ"ל. ולחזקוני
דברי ר"י זיל חתומים טובא, דכיון דשמואל לא סיל כלישנא
נחרה אלח דאפילו בלחא באו לזון בערכאות נמי איכא דרימ,
איז תמאי בוקבא לי חו בדשמואל ודחיק נפשי למימר דחידושו
דשמואל כוח רק שאין המוכר יכול לחזור בו וכרי פשוט קני
בשטרא משום דרימ, ועוד תמי האי דקאמר כעבר כופקטא
ממנו כבוד דדרימ ושיטחוקו זו כלל חכמ ולא שטמחא בעלמא
זוכה בכ ובסבינא חריפא מפסיק לה לבקשקב מן המוכר
לחודא חכיותא בקינב לחודא לענין דרימ, ממזי אס כוטייל
דרימ על הכפקטא אמאי לא יועיל גם על חיוביו, ומכש"כ לפי
דברי נחיר דעיקר דרימ כוח משום מכנה לחוד אמאי ניתא
לי מטיקא אפילו על הכפקטא ביאך יועיל לזכ דרימ מקמי
דנחית לחי כשני דכוי כסיטומחא ומכנה, דרוקא לפירושא
נחרה דידר דקני בשטרא נופי כוח דאחרקין למכנה אלח
לפירושא קנא מנאר ולא בולקין לכ"י :

והב"ל

ובדברים שצנן אדם לחבירו ידעוין לב מכבוא קרא נוסף
דילסין

מיבא אינאיינעם צעבור, אלס דורך אונז הייזער שווארע דעגן
וואסער דעוואנען כ"ל. באופן שלענד דער הארץ זאל קיינעם
דעסענעם דעוואנען וואסער צו לעפערען און צו לעבן
מאכענדיג אונז. וואסער וואס זענען אונז שווארץ צעפארבט
צוויי צור לא שם ענין דעוואנען על אונזערע הארצער
הייזער שווארץ צעפארבט (צוויי שייך) מאלען אונזערע
הייזער צוויי צוויי צוויי צוויי צוויי צוויי צוויי צוויי צוויי
גרויסע ליל דעוואנען, און אונזערע צוויי צוויי צוויי צוויי
לעבן שווארץ צוויי צוויי צוויי צוויי צוויי צוויי צוויי צוויי
צוויי צוויי צוויי צוויי צוויי צוויי צוויי צוויי צוויי צוויי צוויי
צוויי צוויי צוויי צוויי צוויי צוויי צוויי צוויי צוויי צוויי צוויי

ואחר שגדעם בספר צבולאח ראשונה חצרו עליו חכמים אחרים על מה שכתבתי דסיטומחא וכל קניני

המנהג כוונתו חלופין וחלופין ומי מנהג כוונתו ויסודם הלכה
למיטת דכל שיהיה בו בחגיו יבא קטן מביה, ומכ ששנתי
לכס ומלא הדורש בפסוק חלק שני סי' ה' אות א' וכו', סי' כ'
אות א' וסי' כ' אות א' וי"א, וכאן אזכיר רק מה ששנתי
לשאר מה שחז"ל ראוהו שבדברי נחמ"ל כעט מפורש בחורחן
לכריתו כראשונים ז"ל ובהו חז"ל המכריז לריף קדושה
פיק ד"ב ובהו דאמרינן למעוטי חלופין ח"ל שבוחר קטן
לעמו שמשירחו לבדכ הוא הקנה וגמר דבר דאמרינן האי
סיחומיחא באתרא דרגיל למקני בכ קניא וכו' סודרה כ"ו
ומי כך היו רגילים לבקנות בו כדכתיב חתא לפנים בישאל כ"ו
לקיים כל דבר עביל, הכי לנו מפורש דכיוון חלופין וכיוון
סיחומיחא וליכא בנייחור ולג' מידי, וזכר שמונחי לדעת רבנו
בגדול ז"ל :

[ד] ראגב גררר ארשום נזכר מאי דלזיק נחשונת כרמלא
(ס"ה פ"ז) שם, שכי כנידון לפניו נאחד שקרי נחמה

ונצרכה מאי יוצאן לה מנחה ולא משכב רק הכיח ותשומר לו
הפסח ולרעות אותה ונגנבה ותחליתו באי לשלם לו ושאר באי
כיו אומרים שמדינם אינן חייבין לשלם לו רק הכלי ואח"כ
כושר הגב וילדה גם הפסח צבור, וכחז ע"ז הכריח חיל ועוד
נראה דאף אם קנה ישראל במסירת המנחה מימ מאחר
שנגנבה אח"כ ואחרת הכוחות הכינוי משלם נקוב הפסח לכוחות
בכ"מ שהיא כדאמרינן ר"ש המפקיד שילם ולא ר"ל לישע כ"ר
ע"כ. ומשטחיות כע"ז משמע שבכח הכוחות ש"ה שפטורה
מגניבה, ולכאורכ עכ"ר ח"ל לחייבו שבוש ופטור הוא לגמרי,
ע"י חוס' ב"מ. (דף כ' ע"א ד"כ שכנודו), וא"כ קשה כל
הכריח אמאי קאמר דנקוב פסח לכוחות בכ"מ שהיא וברי
כשכשומר פטור לגמרי לא אמרינן כלל דמקמי לה כפילה כשכח
משלם, כמ"ס הנזמק"י בשם הרשב"א מונח בסמ"ע (סוסי'
ל"ב) דנזמקס שאין בשומר כשהייב צדוס חשלומי לא ממון
ולא שבוש כמו ב"מ דארכ פדים שנגנב או ב"מ דארכ
פדים שגאנבס דככ"ג פטור הוא לגמרי אי צדי נפקד לשלומ
לי אינו חלל כחכר לו משכשו. גסיו דכ"ג לא אסוק דאעתיכ
דמפקיד מעיקרל, והוא נובע מירושלמי חס כיו לו פדים
שנגנבס צאונסין כדל הוא דלריח הכומר קסיו לארי"ס לא
עשה ולא כלום, ולכאורכ כ"י כיון שאין הפסחים חייב שבוש
היב מאחר טעם שייבכ לא אסוק ממקיד דאעתיכ מעיקרל
שילס לו כשאני חייב כלל ע"ס דין ולא נקוב לו כפל כלל.
אך בשטרי"ס לא ראינו כהרש"א חולק ע"ז וחפס ד"ס
דין פליג אירושלמי כדל וכש"ס דילן נקטינן דקוב כפילה.
ומ"מ ל"ע על הכריח שרי לו להכיר מ"כ. ויש לדקדק עוד
כזכ וכן במש"כ שם לפני זכ דמכ שאמר ככחו לשלם נמי כיו
קנין לכוני מנה כמנכב שאמרו שאר הכוחים שזריכב לשלם
הכלי אינן הכלי שלב משעה גנבה כ"ר, משמע ולפוס באי
טעמא לא חילטריך לי להל דמקב לו כשילם ולא ר"ל לישע
דזכ כחז אח"כ כדכר מחדש, ול"ע לפ"י אורח קנין י"ב לה
בפסח ומה לו שיד למנכב חשלומי הכלי ואכמ"ל :

הערות על חז"ל זה יחשיבני מלין ימלא הדורש בספרי חלק ב' ס' י"ג ס' ב' חז"ל ב' וס' כ"ז חז"ל ב':

וסבירא לי כדעת החוסי נפי' המקבל (דף ס"ד) ע"פ דברי האחרונים ז"ל ומקרא דיתרם כל רכושו ילפין רק הפקעה ממשותב בעלים ולא הקנאה לזוכה ולא יסב כח צ"ד להקנות בלא קנין לעשות שאינו קונה כקונה, כדענין למיחבז לקמן בס"ד, ומשום דר"מ נמי מכני להפקיע ממשותב בעלים הראשונים ולא להקנות לשאיו קונה, וכ"כ מלשון הרמב"ם (פ"ה מנזלה ה"ג) וכן מלך שכנס על אחד מעבדיו כר ולקח שדכו או חלזו אינו גזל ומותר ליבנות צב וכלוקח מן המלך כר הוא שלו כר שזכ דין המלכים כר וזכר המלך הפקיע שטבון ונעשית חזר ז' או שדכ ז' כהפקר וכל הקונה אוחז מן המלך זכר צב עכ"ל, וכ"כ בסמ"ג (עשן ע"ג). ומעלה ילאו לנו דברי ר"י זל כמין חומר, דלוישנא בחרת לא נפקע ע"פ דר"מ מן בעלים, דאין דר"מ אלא בבאין לדון בערכאות, ר"ל דבהכרח אחרת כך הוב דר"מ שידונו על סיו רק באופן אס' באין לדון לפניו, אבל כ"כ להם רשות ע"פ הרמב"ם דמלכא לדון גם בצ"ד של ישראל, וכן מפורש בנמוקי פ' חזקה, וכידוע שבבבלי ה' לראשי גלותא שלטון מטעם המלך לדון בין ישראל ואין דר"מ מתערב ציניהם, ושמואל מתיר לה דמיוירי במקום שהדרי"מ ה' חל אפילו בשאין באין לפני ערכאות, וד"מ דמלכותא דין קיים הוא, ומ"מ הוקשה לי לר"י אליבא דשמואל במאי זכר הקונה כיון דר"מ אינו מועיל אלא להפקיע, וע"ז תירץ דבאמת אינו קונה עד שיחזיק, איך אפשר שקונים בשטר עלמו ואי חיקשי לך דבכקנאה ליתא לדר"מ כר' מימ לא גרע הכי שטרא מסיטומחא דאפי"ג דלא הויא קנין מ"מ מוכנה משאוי לה לקנין דר"מ נמי אפילו במקום שאינו מועיל כנון בהקנאה מ"מ לא גרע ממנהגא כיון שע"פ הדרי"מ נכחו החגרי' ומשורה קנס גם בבאי שטרא, וכוא דומה למע שכתב הכ"י (ס"י ס"ח מה"ז ז') משם הרב"ם (ס"ה תשיח) וכ"כ בש"ע בהג"ה שם:

ולפמ"ש דהפקר צ"ד הוא מטעם שררה משום עלת השרים והזקנים א"כ כח צ"ד צ"ד להפקיע ממון של איי שאינם צ"ד עליהם כשאין באין לדון בדיוני ישראל ולא קבלום עליהם, וע"י בחוסי גיטין (דף י"ג ע"ב ד"ה בנעמ"ש) לענין קנין מעמ"ש כשהנחון ע"יג דקנה המקבל דאס' ממונו ולא ישראל הפקיעו ע"י מטעם שלשון דכ"ו הלכתא בלא טעמא כל שכן ממון העריג יעריש, וע"י צ"ד מוצל מאש למכרי' אלפנדר' ז"ל (ס"ה נ"ו), וכמדומני שראיתי לאחד מספרי האחרונים שצ"כ ואינו זוכר מקומו, [ואחר שגדור הדברים הפ"ד ע"י חב"ל מירב"ה ה"ר שה"א דבנ"ה כפנול בקדושתו] (דף י"ז ע"ב) וע"ז צ"ל שהפקיעו שכל אחיו בהפקר צ"ד, ה"י דבא"י נמי ע"י הפקר צ"ד, ה"ה חזקה אי שאל בחרתי כחונתי די לכתה, דב"ר נאמרו רק באין שאין יד ישראל חקיקה באלו דלא ח"ן כח לר"י צ"ד דר"מ דק על ישראל י"ס כח צ"ד להפקיע, ולכן ע"י לומר דממון של ח"ן לא נכנס להפקיע אלא קצתם עליהו, משא"כ בע"ד ישראל חקיקה באלו ישראל שהיו לר"י צ"ד כח דר"מ בראי ח"ן לחלק כלל צ"ה כמזכר, אמנם לפ"י לא נ"ן חידוש גדול דבאין שאין יד ישראל חקיקה ח"ן ידועה לגר זה חידוש גדול, אבל ח"ן ח"מ מה דבנ"ה ה"ר אחיו יסאו כעיסוס חר"מ, ומ"מ לענין ה"הא דקדושתו דיכל הגר לומר שול אחי עבדו טבנים ואין משתה שול אחי י"ן נסך ח"י פירוח ח"ן ח"מ אפילו בראש מדר"מ משום שא"ס אזה צד"מ אלא עד שיבא לידו דבנ"ה וסד דלפ"י לא נחא לי דלוקי ומחל שא"ס זה חלופי ע"י י"יג אמנם בשאין דר"מ היא חסד לפי זה לגר לחסות דגול פטריס אסור, ואין להאריך עוד בזה!

ויותר ששט נראה דר"מ ילפין מוכה דגיטין (דף ל"ח ע"א) וישב ממנו שצי דאריה. קונה כביבוס וא"כ המלך הוא בעלים ויכול להפקיע ולחון למי שירצה בכל דבר ולענין הקדמות מפורש הכי ברין ושמ"ק דר"מ (דף י"ח ע"א), ולענין שוקים ורחובות בשו"ע חר"מ (ס"ה קס"ב ס"א) אבל אס' נחן להם המלך רשות להעמיד דלחוח בנכ"י שלכן דונה דמלכותא דונה כי השוקים ורחובות שלהם ויכולין לעשות פהם מה שילוו.

דילפין מוני' בגיטין (דף ל"ו ע"ב) הפקר צ"ד הפקר מקרא דוכל אשר לא יבא לשלם הימים כעלם השרים והזקנים יחרם כל רכושו, וסבירא לי דלא נאמרה הלכה זו על צ"ד של ישראל בחר צ"ד אלא בחר שררה וממשלה, שברי שרים חקנים כחיבי בקרא, ובאמת כיונו כ"י, וכ"י מחנאזר לכד"א מסנהדרין (דף כ"י ע"א) פסיטא כר ומכנה להםס מא"י דהכא שצט והכס מחוקק כדחניא לא יסור שצט מיהודא אלו ראשי גלויה שבבבלי שרדיון אח ישראל שצט ומחוקק מבין רגליו אלו בני בניו של הכלל שמלמדין חורב ברבים, ופירש"י שצט לשון שררה ויש לכן רשות להפקיע דהפקר צ"ד הפקר דכתיב וכל אשר לא יבא כר מחוקק שררה מועט עכ"ל, והי"ח (ד"ה דהכא שצט) כתבו ח"ל משמע דשצט עדיף וכל דאחר צ"י מקום שכתבו אבל מא"י לבבלי בין דאין כיוסין להו עבדין כוחייהו חומר ר"ח דה"ה צמילחא דאסור והיחר דבני איי חכמי טפי כר אבל לענין הפקעה ממון ליפטר דהפקר צ"ד הפקר עדיפי בני בבלי דאיקרו שצט שרדיון אח העם במוקל עכ"ל, והר"ן בחר' לכוהדרי' כח ח"ל דהכא שצט והכס מחוקק כנומר ראש גולה הוא עומד במקום מלך והפקיעו הפקר וחקנתו ורשותו מתפשטת על כל ישראל אבל רשות הנשיא לא אלים כלי ה"י, וא"כ לא חמרי'ן צ"י מקום שכתבו כר י"ל דר"מ לענין הוראה שהם חכמים יותר כר, וכן הביא לדברי ר"ח גם בחידושו לחילין (דף י"ח ע"ב) וכ"כ בנמוקי, ח"ל רכנו יונה בחר' לכוהדרי' דהכא שצט כר איכא דמק' דהכא משמע כר וצ"י מקום שכתבו כר ואיכא למימר דבני הוראה כיון דבני איי חכמים יותר כר י"ס לבני בבלי להיות כפופים להם ולעשות כדגריהם אבל לבני עיניי נשיאות ומלכות והפקר ראש גולה שבבבלי יותר חזק מנשיא שבאי שהוא ראש גולה ולי ראו' לרדות ולכוף עכ"ל, ה"י הנומר דהפקר צ"ד מטעם שררה הוא ולא מטעם צ"ד כמובן בהוראה, וכל דכתב הרמב"ם, (פ"ג ממלכים ה"ח) לענין מלך ויש לו לאסור ולהכות בשוטי' לכבודו, אבל לא יפקיר ממון ואס' הפקיר כר' זכ גזל, ומשמע דכ"ה הפקר יתחן רק לצ"ד ולא לשררה, נראה לי ברור דהו רק לכבודו וללורך עלמו דאיידי צ"י ולמדה משה נכות דענש אחאב ע"י, וכן חידלו החוסי סנהדרין (דף כ"י ע"ב ד"ה מלך) בחר חירולא למע' שנענש אחאב משום דפטרות המלך כח"י יקח ונתן לעבדיו ולא לעלמו, וכן משון דברי הרמב"ם (פ"ד ה"ו) ולוקח הכדות והזיתים והגרמים לעבדיו כר וטחן דמיון, וע"י צ"י הרד"מ, אבל להפקיע ללורך בחר צ"ד צודאי יכול ועיקר הדבר חלו' בשררה כמ"ש, וכעין זה ראיתי בבכחות הגר"ם שדפסו בסוף הרמב"ם, שהקי' על מ"ש הרמב"ם (פ"ח מסנהדרין ה"ו) שאין ממיתין צ"ד ולא מלקין אח הכאס בכודותא פיו אלא ע"פ שני' עדים, זה שכתב ירושע עכן ודוד לגר עמלקי האלחא שעה ביהא או דין מלכות ה"י, וכ"י כתב הרמב"ם (פ"ג ממלכות ש"ס) דאין למלך רשות להרוג אלא בסיוף בלבד ועכן נשרף ונסקל, וחירן דהמלך שעושה לכבוד עלמו דמורד צו ח"ן לו רשות אלא בסיוף אבל לעשות נדר וסיוג לחורב דאך הצ"ד סוקלין מ"ש המלך י"ס לו רשות להרוג בכל הנוחות, [איכא ד"ה לפקע ע"י, והו' אפסס דבאלט מלכיס מיירי בעתיד ו"ס לומר דק' ע"י קאי דא"ס הרג אלא בסיף, אבל דברים אלו שצט גם בהלכות סנהדרין (ר"ס פ"ד) חר"מ מיירי ומכא"ל צ"י כר ואין רשות למלך להרוג בלחיה מן אלא בסיף, ויכא דבבלי א"ן ח"ס הר"ג צמיהא אחרת וק"ה חספן, ומשמע נמי דכח צ"י דין י"ה המלך דא צ"ד סוקלין ללורך הנשיא אפילו אלא מן הדין כמחנא בסנהדרין (דף י"ז ע"א) ומפנה בלחד שררה כר וביאחיה לב"י דין והקל"ה, וצ"ל דכל שפשה משום נדר וסיוג בלח"ה לא נכס מבין דין ובאחרו שאין רשות למלך הייט בענין שמה מחנא מלך אלא כ"ה דין לומר נכחו ולמדה ט' וצ"ה ד"ט רק בפ"ה]. עכ"ס נחנאל דהפקר צ"ד מטעם שררה הוא, ולהכי ס"ל לרבו' ויכב ז"ל דלאו דוקא על צ"ד של ישראל נאמרה הלכה זו אלא על כל שררה וממשלה צמיהא שהיא בשלטה בכל אשר לחיוביה, וחו' היסוד לדר"מ גם בדברים שצ"ן אדם לחבירו ובקניינים.

פירטו, וכי צמי חייו סוף ועוד פריה הם של מופלי העיר ולכל מה שנוחנין רשות חליין נחרי, והוא החפזות הרשעית עיני. אולם אפי' שנקב בצינו והיו בעלים גמורים מימ כרי גם בעלים גמורים כעמקיים אין קונוה זכר אלא במעשה קנין, ולכן הוקשה לרצנו יונה במאי זכר הלי קונוה את העדכ כיון דכני שטרי חספי יוניכו, ואחי טלכ מכה מכהנא וכמשי:

עכ"פ כרי חזינן דעד כאל לא הולך רצנו יונה לסעמא דמכהנא ולדעוהו לסיטומתחא אלא כהקאה דלא שייך נכ דדימ, משא"כ כהקעט דאיה נכ דדימ אי משום הפקר ביד אי משום כינוס לא איטריך לטעמא דמכהנא כלל. ומלא דנדבריו מפורש הכיוון ממש ממה שרל כח"ר להוליא מהם:

ובמשי"כ מטעם הכינוס יש להטעים שיטת הרמב"ן והרמ"ה מובאל צטור וב"י (ס"ה שס"ט) שאם צאל לטעוה דין חדש אם לא כ"י מחוקי הראשונים לאו דיוה, שדבריהם לריכין ביאור מאי שאל דין חדש מישן ומי המכ הראשונים ובמאי עדיטי, ולמ"ש מחנאל שבראשונים הם הכובשים כולם שקבעו דין מחללה ומסרו כחם למלכא עי"ם דיינים שקבעו וייתרו כבר לכל בעלים את כח כינוסם ופסקוהו שלא יבא כח הכובשים ויבא יותר מכדיינים שקבעו, והחולקים על הרמב"ן ס"ל דלא וייתרו כח כינוסם לגמרי אלא הכינוס מקום ורשון לדש דיינים ועל חנאי זכר כ"י הווייתור. ומימ בלקה שלא נדיין שחקק וכן נדין שאינו לכל לא מהני (חרימ שס"ט ס"ח) משום דע"ז לא ניתן רשות מכובשים. ונדלוי אחר ליל אליבא דכ"ע שכיב וייתור מד הכובשים מכנסים שכיחו לכאורא מהכעלים דל"כ. ליטטרו כל הקרקעות ממעשר ומשניעית משום שאינו של בעלים ישראל, ועד כאל לא אמרינן בסנהדרין (דף כ"ו ע"א) מכר ר' ינאי סוקר חרשו בשניעית אלא משום דשניעית כח"י דרנן כפירשי או משום חיי נפס כדליתא צירופלמי בא אליב לא. ולפי"ם שיבאר לפנינו ס"ל להרמב"ן והרמ"ה דטעמא הוא משום הפקר ביד, ומימ אפשר דיש לחלק כ"ל ובראשונים היינו שסידרו דין מחללה ועל דרך זו ניתן כח להפקיר:

והרמ"ה דכני חרי טעמי חליין צלונתא דרצותא. והרש"א וברית"א דמפרשי להביא דיבמות (דף מ"ו) מטעם כינוס חליי לשיטתיהו דס"ל דהביא דניטין (דף ל"ח) וישב ממנו שני מיירי אפילו בשני ישראל ומשום כינוס הלחמה כ"ש החוסי שם בשם ר"ח, כמבאר ברש"א שם ובחידושי הרש"א קידושין (י"ד ע"ב). אלא לכלן כ"י י"א הארבי צוה והעליו דרוב הראשונים היינו רב כ"י גלון ורש"י והרמב"ם וברמב"ן וחור"י וברמ"ה ור"ן פליגי על ר"ח ולא מפרשי להביא דניטין משום כינוס הלחמה אלא משום יא"ש בעלים, ואין כינוס לגברי כלל כדאמרינן בסנהדרין (דף נ"ט ע"א) לובא מידעם דלישראל שרי ולעכו"ם אכור ולא וברי יפת האר החם היום דלא בני כינוס וינהו עי"ם שאלרננו צוה. ולדידכו טעמא דדרימ צקנינים הוא משום הפקר ביד יפשיטין של דברי רצנו יונה. אך שיהי כח נחבאל לן צע"כ צניור נמיר שנהבנא דברי ר"י ז"ל כלכנו צ"ה במסלה הישרה:

ואפילו לפי"ם הרש"ם ב"ב (דף י"ד ע"ב) דרימ דיוה משום שנקלים עליהם מרונים משפטי וי"כ צלור זרוע (ח"א כיון חס"ה ותשמי"ה) [כ"י מ"ה מה צע"כ ח"ה ע"י כ"י ח"א] מ"ה ח"י נמי דאורייתא. חדא דאפשר לתרן דיבורו ולומר דס"ל נמי כהרש"א וסיעתו דלאו משום מכהנא אלא משום כינוס הוא אלא שחוקש ל"י שבהכנסים רבים הם ולא מלכא לחוד וע"ז קאמר שקיבלי עליהם מרונים לטעוה דנדר כהלך ופקידוהו וא"כ נעשה בכל על דעת הכובשים. ואולם דך דחוקה היא ובחירותא בדשן (ס"ה שמי"א) משמע שלא הבין כן דברי הרש"ם. ומימ עדיין י"ל דאחי עליה משום כינוס והכניר לה כרש"ם משום קיבולו דטעם זכר מהני גם לבאים לנור צאלו וכללו כמו כן כנוב כרש"א יבמות ש"מ כן באים לנור צאלו וכללו לקחום צמלחמה, כרי דהאי טעמא מסייע לבאים לנור אח"כ שיהי נחשנים ככינוס. ויהי דלענין קרקע דמייירי הכה ב"ב לא איטריך להאי טעמא דנקרקע הוי כינוס כפשוטו מקדמת דנא מימ הולך להאי טעמא בדרך כלל על פיקר דינא דשמואל כדמשמע ידבריו. או דהאי טעמא דקיבולו מסייע להפקר ביד דלפי שקיבולו הוי ביד וזקנים, וע"י צמלחמה (פ"ה מגולב כ"ח). ואשילו לפי פשוטו וכפי שחשם כח"ר דפי דברי הרש"ם הוא משום מכהנא כמנהג בני העיר וחנא"כ מימ ח"י נמי דאורייתא, דמאי דסיקא ל"י דמהג בני העיר הוי דרנן לא נראה כלל, דעיקר תקנות בני העיר נוסד על דינא דהפקר ביד כמבאר במדכ"י פיק ד"ב ובש"ח הריב"ש (ס"ה ש"ט) ועוד, והפקר ביד דלוי דאורייתא דנרי קבלה הוא, ע"י בלג"ש ע"ש (ס"ה ס"ו), וא"כ דרימ נמי הוי דיורייתא מה"ט:

מכל

פירטו, וכי צמי חייו סוף ועוד פריה הם של מופלי העיר ולכל מה שנוחנין רשות חליין נחרי, והוא החפזות הרשעית עיני. אולם אפי' שנקב בצינו והיו בעלים גמורים מימ כרי גם בעלים גמורים כעמקיים אין קונוה זכר אלא במעשה קנין, ולכן הוקשה לרצנו יונה במאי זכר הלי קונוה את העדכ כיון דכני שטרי חספי יוניכו, ואחי טלכ מכה מכהנא וכמשי:

עכ"פ כרי חזינן דעד כאל לא הולך רצנו יונה לסעמא דמכהנא ולדעוהו לסיטומתחא אלא כהקאה דלא שייך נכ דדימ, משא"כ כהקעט דאיה נכ דדימ אי משום הפקר ביד אי משום כינוס לא איטריך לטעמא דמכהנא כלל. ומלא דנדבריו מפורש הכיוון ממש ממה שרל כח"ר להוליא מהם:

ובמשי"כ מטעם הכינוס יש להטעים שיטת הרמב"ן והרמ"ה מובאל צטור וב"י (ס"ה שס"ט) שאם צאל לטעוה דין חדש אם לא כ"י מחוקי הראשונים לאו דיוה, שדבריהם לריכין ביאור מאי שאל דין חדש מישן ומי המכ הראשונים ובמאי עדיטי, ולמ"ש מחנאל שבראשונים הם הכובשים כולם שקבעו דין מחללה ומסרו כחם למלכא עי"ם דיינים שקבעו וייתרו כבר לכל בעלים את כח כינוסם ופסקוהו שלא יבא כח הכובשים ויבא יותר מכדיינים שקבעו, והחולקים על הרמב"ן ס"ל דלא וייתרו כח כינוסם לגמרי אלא הכינוס מקום ורשון לדש דיינים ועל חנאי זכר כ"י הווייתור. ומימ בלקה שלא נדיין שחקק וכן נדין שאינו לכל לא מהני (חרימ שס"ט ס"ח) משום דע"ז לא ניתן רשות מכובשים. ונדלוי אחר ליל אליבא דכ"ע שכיב וייתור מד הכובשים מכנסים שכיחו לכאורא מהכעלים דל"כ. ליטטרו כל הקרקעות ממעשר ומשניעית משום שאינו של בעלים ישראל, ועד כאל לא אמרינן בסנהדרין (דף כ"ו ע"א) מכר ר' ינאי סוקר חרשו בשניעית אלא משום דשניעית כח"י דרנן כפירשי או משום חיי נפס כדליתא צירופלמי בא אליב לא. ולפי"ם שיבאר לפנינו ס"ל להרמב"ן והרמ"ה דטעמא הוא משום הפקר ביד, ומימ אפשר דיש לחלק כ"ל ובראשונים היינו שסידרו דין מחללה ועל דרך זו ניתן כח להפקיר:

[ו] אח"י האוי ה"א עיני ורואי שני הדרכים צחורת רצותיו בראשונים ז"ל שנויים וחליין צאלו רצני. דרית"א מובא בשמ"ק ב"ב (דף ע"ב ע"ב) מבאר לדיא דעיקר דרימ הוא משום שקב בצינו אפילו את הכופים. דגרסין החם א"ל רב פפא לרבא ח"י מר כ"י רנן דיהי זוזי אכרנא דליש"י ומשעבדי דטו טפי א"ל כ"י ח"י שעת מוכרקהו דכ"י נטפסא ומלכא מנה ומלכא חמר מאן דלא יחב כרנא לישתעבדי למאן דויכב כרנא. וכחצ ע"ז דרית"א ח"ל עיקר הפירוש כפירשי דישאלים כ"י כ"י וכו"ו דאיתי ל"י כ"י נבי רביה כ"י ואל מוכרקהו דכ"י נטפסא ומלכא מנה כ"י כלומר כ"י כשפערנו כרנא של אלו למלך קנאוס צלוחו כרנא כקונה ענד עד שפערנו ואין המעות חוב והמלך יכול למכרם שכן זכר כהם צרעם הארץ וקונה ישראל צמלחמה כדאי צ"י כהנא כ"י וכו"ו דאמרינן צ"י כחולץ דל"י נפקי לריכי נוכח דחירותא עכ"ל, וכמ"כ כחצ צמלחמה ליבמות. וכ"כ ברש"א ביבמות (דף מ"ו) דיהי זוזי אכרנא כ"י דמוכרקהו דכ"י נטפסא ומלכא מנה דעל מנה כן הם באים לנור צאלו וכללו לקחום צמלחמה ש"ט לו כהם קנין גוף דכחי וישב ממנו שני עכ"ל, וכ"כ הנומק"י ביבמות עי"ש, והוא משום דרימ כ"י ח"י (ד"ה כ"י נפקי), ועיין ב"מ (פ"ט מהלכות עבדים ה"ד) וב"י י"ד (ס"ה רס"ו). אך צניאור דברי רצנו יונה ז"ל ל"ל משום טעמא דהפקר ביד והוא אמה וליכ צ"ה צכוונה, שכן מלאחי מבאר לדיא משמו לעיל מ"ה בשמ"ק ב"ב (דף י"ד ע"ב) ח"ל ומלכא חמר כ"י שלא כחכר דרימ אלא כהקעט שהכנסים מופקעים מצעליהם בדיני המלך וכענין הפקר ביד הפקר ומי ציור כהם צמלוח המלך וכח צחוקה אלא כל זמן שלא החזיק בהם לא זכר בהם כ"י, וכן לכלן (דף נ"ה ע"א) ז"ל על

סוגיית הדף

מלכים שרגילים להנהיג במלכותם דינא הוא שכל בני המלכות מקבלים עליהם מרצונם חקי המלך ומשפטי הלכך דין גמור הוא ואין למחזיק בממון חבירו על פי חוק המלך הנהוג בעיר משום גזל עכ"ל.

מדברי רשב"ם אלה אפשר ללמוד שלשה הלכות גבירתא שנפתחים המה בזה בדברי הפוסקים. ראשית למדים אנו מדבריו דס"ל דדין זה של דינא דמלכותא דינא הוא מדאורייתא, שהרי מסביר טעמא דדינא בזה הוא לפי שכל בני המלכות מקבלים עליהם מרצונם חקי המלך ומשפטי. והיינו מפני שהסכימו דעתם של בני המלכות על חקיו ומשפטיו, וא"כ הרי זה גדר של מחילה וקבלה, והר"ז תנאי שבממון שקיים מן התורה, וזהו שמסיים ע"ז הרשב"ם בלשון "הלכך דין גמור הוא", והיינו דין גמור מה"ת. וכן הוא כנראה ג"כ דעת הרמב"ם בזה בפ"ה מה' גזילה הי"ח הג"ל שכותב בזה בלשון: "במה דברים אמורים במלך שמתבער יוצא באותן הארצות שהרי הסכימו עליו בני אותה הארץ וסמכה דעתן שהוא אדוניהם והם לו עבדים", הרי שהרמב"ם ג"כ תלי דבר זה של דד"מ מפני שהסכימו עליו בני אותה הארץ וסמכה דעתן, והיינו כנ"ל שהוא מה"ת מפני דוזה גדר של מחילה כללית ותנאי שבממון שקיים. ויוצא זה דלא כדמצינו להב"ש באה"ע (סי' כ"ח ספ"ג) דס"ל דד"מ דינא הוא רק מדרבנן.

ויהיה מכאן איפוא סייעתא נוספת להאבני מלואים באה"ע שם בסק"ב החולק על הב"ש וס"ל בפשיטות דהא דאמרו דינא דמלכותא דינא לאו מדבריהם הוא אלא מן התורה, וכן ס"ל להח"ס בחי"ד (סימן שי"ד) דדינא דמלכותא באותן ענינים דקיי"ל דינא דמלכותא דינא מן התורה הוא בלי ספק עיי"ש.

(ה) ויענין בספר דבר אברהם ח"א סימן א' שכותב לומר שיש שני לימודים לדיון זה דד"ד הוא מה"ת, או דילפינן לה מההיא קרא גופא דילפינן מיניה הפקר ב"ד בגיטין ד' ל"ז ע"ב והוא מפרא דוכל אשר לא יבוא לשלשת הימים כעצת השרים והוקנים יחרם כל רכושו, וס"ל דלא נאמרה הלכה זו לב"ד של ישראל בתור ב"ד אלא בתור ממשלה שהרי השרים והוקנים כתיב, ולא ביהוד בב"ד של ישראל נאמרה כ"א בכל ממשלה בביתה שהיא השלטת בכל אשר לנתיניה, או דילפינן לה מהא דגיטין ד' ל"ח ע"א וישב ממנו שבי דאז"ה קונה בביבוש וא"כ המלך הוא הבעלים ויכול להפקיר ולתת לכל מי שירצה וכן הוא מפורש בחו"מ סי' קס"ב ס"א: אבל אם נתן להם המלך רשות להעמיד דלתות במבוי שלהן דינא דמלכותא דינא כי השוקים והרחובות שלהם ויכולין לעשות בהם מה שירצו, וכ"ה בס' תי"ז ס"א: ועוד שר"ה הם של מושלי העיר ולכל מה שנותנין רשות אזלינן בתריה, ומסביר שם שגם להרשב"ם בב"ב הג"ל הוי ג"כ דאורייתא ובאמת אתי עליה משום כיבוש והסביר

ומדברי היש"ש הג"ל בפ"י דב"ק מתבאר דאמרינן דד"ד גם בזמן שאין מלך והמדינה מונהגת ע"י ממשל שרים וכדומה. ויענין מ"ש בזה גם בפרק הכונס סי' י"ד, וכן מ"ש בזה בהגהות הגר"ש קלוגער ז"ל לחו"מ סי' שס"ט יעו"ש.

(ג) **התשב"ץ** ז"ל בתשובותיו ח"א סי' קנ"ח מסביר באופן נאות ממה שמשחקף לו בהבנת טעמם של דעות הראשונים הג"ל בגדר דד"ד, והוא, שכל העם הם מקבלים עליהם כל מה שהנהיג המלך בכל מלכותו ברצונם, וכיון שקבלו עליהם הרי הוא דין גמור וכו', אבל דברים שאינם מחוקי המלכות אלא שהמלך הוא רוצה להנהיג כן מעצמו אפילו רצה להנהיג כן בכל מלכותו אין דינו דין. דדינא דמלכותא אמרו, דינא דמלכא לא אמרו וכו', ואף אם נודה שיהא רשות למלך להנהיג חקים שאינם נוהגין כבר, מכל מקום אם הנהיגם בקצת ולא בכל מלכותו אין דינו דין בזה שתקנות וחקי המלכים כוללים הם ולא פרטים, וכ"ש שאם נאמר שאין המלך יכול לחקוק חקים אלא אותם שהם חקוקים כבר ע"פ המלכות, אם גזר וצוה מה שאינו נוהג אפילו צוה כן בכל מלכותו אין דינו דין בזה לפי שמשפטי המלוכה ידועים הם לכל וחקוקים הם כבר, וכמו שיש לנו חקי המלוכה כמו שאמר שמואל לישראל וכמ"ש בסנהדרין כל האמור בפ' מלך מלך מותר בו, כך בשאר אומות יש דינים ידועים למלכים ובהם אמרו דינא דמלכותא דינא עיי"ש. (ולא החליט ברורות בנוגע לחוקים שאינם נוהגין כבר).

וכ"ה הרי המה דברי רבינו הגדול הרמב"ם ז"ל בפ"ג מה' מלכים ה"ח דפוסק לנו בסכ"נא חריפא. דאין רשות למלך להפקיר ממון, ואם הפקיר הר"ז גזל. וכלל לנו גם כלל בפ"ה מה' גזילה הי"ד, דכל דין שיחקיק אותו המלך לכל ולא יהיה לאדם אחד, בפני עצמו אינו גזל, וכל שיקח מאיש זה בלבד שלא כדת הידועה לכל אלא חמס את זה, הרי זה גזל. ולא נחה דעתו של רבינו ז"ל עד שהנסיף להגדיר לנו בזה שם בה' גזילה הלכה י"ח בדברים בוטים, וז"ל: במה דברים אמורים במלך שמתבער יוצא באותן הארצות שהרי הסכימו עליו בני אותה הארץ וסמכה דעתן שהוא אדוניהם והם לו עבדיו, אבל אם אין מטבעו יוצא הרי הוא כגזול בעל זרוע כמו חבורת ליסטים המזויינין שאין דיניהם דין וכן מלך זה וכל עבדיו גולנין לכל דבר עכ"ל. והדברים מאד מאלפים ומורים דרך עד כמה שמוגבלת הנהגת מדינה בהשתמשות בכח והפקעה שבידה, ועד כמה מהזהירות שצריכה להיזהר מהשתמשות ברכוש הפרט והפקעתו מרשות בעליו והדומה לזה.

(ד) **הרשב"ם** בב"ב שם ד' נ"ד מסביר דברי שמואל שאמר דינא דמלכותא דינא בכדברים האלה: כל מסים וארנוניות ומנהגות של משפטי

לה הרשב"ם משום קיבלוהו דטעם זה מהני גם לבאים לגור אחר הכיבוש שהרי כמו"כ כתב הרשב"א יבמות שצ"מ כן באים לגור בארצו וכאילו לקחום במלחמה. הרי שהאי טעמא מסייע לבאים לגור אח"כ שיהיו נחשבים בכיבוש. או שטעם זה דקיבלוהו מסייע להפטר ב"ד, שקיבלוהו והוי ב"ד וקנים עליהו עיי"ש באריכות דבריו ובמסקנתו הברורה שד"מ דינא הוא מן התורה ממש עיי"ש.

ובהרבה כוון הדבר אברהם שם בדבריו לדברי שו"ת מהרי"א ענין ז"ל (בסימן ד'), עיין שם שמבאר דדינא דמלכותא הוא ככח הפקר ב"ד, ומביא ג"כ דברי השט"מ בב"ב ד' נ"ה צ"ש ר"י בעליות שכל מה שאמרו שדין המלך דין לא אמרו אלא לענין הפקעה שהנכסים מופקעין מבעליהן מדין המלך וכל אדם זוכה בהן במצותו כשיחזיק בהם והפקעת המלך הרי הוא כענין הפקר ב"ד הפקר, אבל אם יצוה המלך ויאמר שדה זו נתונה לפ' אינו זוכה בה בעד המלך עד שיחזיק בה, וכן מביא דברי הרשב"א בחי' לגיטין ד' י' בשם הרמב"ן ז"ל גבי שטר העולה בערכאות, ודברי הנ"י בפ' ח"ה שהוא כדברי הר"י בעליות. עיי"ש.

(ו) שנית אנו למדים מדברי הרשב"ם שחק המלך אינו צריך שיתפשט על כל המדינות שתחת יד מלכותו ומספיק אם נחקק ומתפשט רק בשביל עיר אחת. ובלבד שלא יהיה רק על יחידים, שהרי כותב בלשון "ואין למחזיק בממון חבירו על פי חוק המלך. הנהוג בעיר משום גזל" ומשמע מלשון זה שמספיק אם הוא נהוג בעיר ואפילו אם איננו נהוג בכל המדינה. ובעיקר שלא יהיה החק מכון רק לאדם אחד או ליתידים, ודבר זה אפשר ללמוד גם מלשון הרמב"ם (בפ"ה מה' גזילה ה"ד) שכותב בלשון "כללו של דבר כל דין שיקחוק אותו המלך לכל ולא יהיה לאדם אחד בפני עצמו אינו גזל". ולכאורה הוספה זאת של "ולא יהיה לאדם אחד בפני עצמו" היא מיותרת, מכיון שכבר כתב שצריכים "שיחקוק אותו המלך לכל", וגראה שבא בזה לאשמיענו שהעיקר הקובע בזה שלא יהיה לאדם אחד בפני עצמו כי אם שיקיף את הקיבוץ הכללי באיזה אופן שהוא באותו המקום, אבל לא מעכב שיקיף את כל בני מדינתו.

ובאמת מצינו בזה מחלוקת בין הפוסקים, עיין בספר לחם רב מבעל לחם משנה (סימן קט"ז) שמסכם וכותב דהיכא דהמלך חקק למדינה וכו' ולא משאר מדינות אשר בכל מלכותו הרא"ש כתב בשם ר"ת דהא דאמרינן דינא דמלכותא דינא היינו כשהמלך משוה גזירותיו על כל בני מלכותו אבל אם הוא משנה למדינה א' לאו דינא הוא והביא ראיה מסקריקון ודחה הרא"ש ראייתו וגראה דעת הרא"ש דפליג עליו וס"ל דאפילו שיחקוק המלך על בני מדינה א' לבד סגי וכ"כ בח"ה וז"ל כל משפט חרוץ שתקן והנהיג המלך על כל בני מדינתו דינא ואין בו משום גזל, משמע

דדי שיגזור המלך על מדינה א', והרמדכי כתב בפ' הגזול בשם הרא"ם ממין כדעת ר"ת וכו' והטור בה' גזילה סי' שס"ט כתב בד"א בדבר כללי, שגזר על מלכותו וכו' מרישא דלישנא משמע דאית ליה כר"ת שצריך שיגזור על כל מלכותו, וכן הבין מהר"י קולין בשרש ס"ו, אבל מסיפ' דלישניה אבל מלך שלקח חצרו או שדה של אחד שלא מדין חק המלכות איכא למידק איפכא דדוקא כשהוא לאדם אחד אבל לבני מדינה אחת לא הוי גזל דהוי חקק וכו' ומ"מ ריהוט לשון הטור משמע דבעינן שיהא הגזרה בכל מלכותו וריהוט לשון הרמב"ם משמע דדי שיהא לבני מדינתו ורבי' ירוחם בריש נתיב ל"ב משמע דבעי' שיהא בכל מלכותו, כמה פעמים הזכיר שם ענין זה ובכלל הזכיר בכל מלכותו עיי"ש בלחם רב.

(ז) שלישית אנו למדים מדברי הרשב"ם דס"ל שצריך שהחק יהא חקוק בדני המלכים מימים קדמונים אבל אם המלך בא לחדש חוקים על כל בני מדינתו אין ביכולתו, כי הרי כותב בלשון "כל מסים וארנוניות ומנהגות של משפטי מלכים שרגילים להנהיג במלכותם דינא הוא", ולשון זה "של משפטי מלכים שרגילים להנהיג במלכותם" משמע שרגילים להנהיג כן במלכותם זה עידן ועידן, והוא משפטי מלכים מימים ימימה, וגם בזה מצינו מחלוקת בין הפוסקים, מהרמב"ם שם בפ"ה מה' גזילה ה"י שכותב בלשון "כללו של דבר כל דין שיחקוק אותו המלך לכל וכו' אינו גזל" משמע דס"ל דאין שום מניעה מהמלך מלחקוק במלכותו שום דין מלכות יהא ישן או חדש ובלבד שיחקוק אותו המלך לכל ולא לאדם אחד בלבד, ולעומת זה עיין בפ' הריטב"א על הרי"ף בנדרים שכותב: והיינו הדין שהוא ע"פ חוקי המלכות הקבועים עליהם שהוא וכל אשר לפניו הנהיגו הדברים והם כתובים בדברי הימים ובחוקי המלכים, אבל מה שהגמון עושה לפי שעה הן על יחיד הן על רבים או שגזר חדש על הגמוניא שלו שלא נהגו בימי האבות לקיים העם חמסנותא היא ולא דינא ואין דנין באותו הדין והיינו לישנא דמלכותא דמשמע דידיע לכולהו מלכי ולא מה שהגמוני' עושי' מעצמם דהוא דינא דהגמוניא מקרי וגזל הוה ע"כ, ועיין שם בתשובת לחם רב שכותב ג"כ כזה דלהרמב"ן צריך שיהיה חקוק אותו הדין מהמלכים הקדמונים, אבל מה שיחקוק אותו המלך אע"פ שיחקוק אותו הדין לכל מלכותו אין דינו דין, אבל הרמב"ם בפ"ה מה' גזילה נראה דדעתו בהפך שכיון שהמלך חוקק אותו לכל אע"פ שאבותיו לא הנהיגו בכך די עיי"ש.

(ח) ורביעית אנו למדים מדברי הרשב"ם דס"ל דהר דינא דדינא דמלכותא דינא אין הבדל בו בין מלכי ישראל למלכי אומות העולם, ואף במלכי ישראל נאמר הדין הזה דד"ד, דזיל בתר טעמא, שהרי הרשב"ם כותב הטעם דד"ד מפני "שכל בני המלכות

וְקָבִילוּ שׁוֹחָד וְצָלוּ דִּנְא: וְנִאֲתַכְנִישׁוּ
כָּל סְבִי יִשְׂרָאֵל וְאָתוּ לֹת שְׁמוּאֵל
לְרִמָּתָא: ח וַיֹּאמְרוּ לִיהֵא אֵת סִבְתָּא
וּבְנָהּ לֹא הָלִיכוּ בְּאַרְחֵתָּהּ כִּצְנ מְנִי לְנָא
מִלְכָּא לְמַדִּינָנָא כְּכָל עֲמֻמָּא: וּבְאִישׁ
פְּתָגְמָא בְּעֵינֵי שְׁמוּאֵל כִּד אָמְרוּ מְנִי
לְנָא מִלְכָּא לְמַדִּינָנָא וְצָלִי שְׁמוּאֵל קָנָם
יִי: וַיֹּאמֶר יִי לְשְׁמוּאֵל קָבִיל לְמִימְרָא
עֲמָא לְכָל דִּימְרוּן לָךְ אֲרִי לֹא יִתֵּךְ
רְחִיקוּ אֲרִי בְּפוֹלְחָנִי קִצְו מִלְמַהוּ מִלְכָּא
עֲלִיהוֹן: ח כְּכָל עוֹבְדֵינָא דִּיעֲבָדוּ מִיּוֹמָא
דְּאַסְקִית יִתְהוֹן מִמְצָרִים וְעַד יוֹמָא הָדִין
וְשָׁבְקוּ פּוֹלְחָנִי וּפְלָחוּ לְטַעֲוֹת עֲמָא כִּן
אִינוּן עֲבָדִין אִף לָךְ: ט וְכָצֵן קָבִיל
לְמִימְרֵיהוֹן בְּרָם אֲרִי אִסְתְּקָא תִּסְתְּהִיד
בְּהוֹן וּתְחִי לְהוֹן גִּימּוּסָא דְּמִלְכָּא דִּימְלִךְ
עֲלִיהוֹן: י וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל יֵת כָּל פְּתָגְמָא
דִּי לְעֲמָא דְּשָׁאֲלִין מִגִּיה מִלְכָּא:
יא וַיֹּאמֶר דִּין יְהִי גִימּוּסָא דְּמִלְכָּא דִּי מִלְכָּא

הָלְכוּ בְּנֵיו בְּדַרְכּוֹ (בְּדַרְכּוֹ קרי) וַיִּטּוּ אַחֲרֵי
הַבָּצַע וַיִּקְחוּ-שׁוֹחַד וַיִּטּוּ מִשְׁפָּט: פ וַיִּתְּקַבְּצוּ
כָּל זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיָּבֹאוּ אֶל-שְׁמוּאֵל הַרְמָתָה:
הַיָּאמְרוּ אֵלָיו הִנֵּה אַתָּה זִקְנָת וּבְנֶיךָ לֹא
הָלְכוּ בְּדַרְכֶּיךָ עִתָּה שְׂיִמָּה-לָנוּ מֶלֶךְ לְשִׁפְטָנוּ
כְּכָל-הַגּוֹיִם: וַיִּרַע הַדָּבָר בְּעֵינֵי שְׁמוּאֵל
כַּאֲשֶׁר אָמְרוּ תִּגְהֶ-לָנוּ מֶלֶךְ לְשִׁפְטָנוּ וַיִּתְּפַלֵּל
שְׁמוּאֵל אֶל-יְהוָה: פ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-
שְׁמוּאֵל שִׁמְעַת בְּקוֹל הָעָם לְכָל אֲשֶׁר-יֹאמְרוּ
אֵלֶיךָ כִּי לֹא אֶתָּךְ מָאֲסוּ כִּי-אֲתִי מָאֲסוּ
מִמֶּלֶךְ עֲלֵיהֶם: ח כְּכָל-הַמַּעֲשִׂים אֲשֶׁר-עָשׂוּ
מִיּוֹם הָעֲלֵתִי אוֹתָם מִמִּצְרַיִם וְעַד-הַיּוֹם הַזֶּה
וַיַּעֲזֹבֵנִי וַיַּעֲבְדוּ אֱלֹהִים אֲחֵרִים כִּן הִמָּה עֲשִׂים גַּם-לָךְ: ט וְעִתָּה שִׁמְעַת
בְּקוֹלָם אֲךָ כִּי-הָעַד תָּעִיד בָּהֶם וְהִגַּדְתָּ לָּהֶם מִשְׁפָּט הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר
יִמְלֹךְ עֲלֵיהֶם: ס וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֵת כָּל-דְּבָרֵי יְהוָה אֶל-הָעָם
הַשָּׂאֵלִים מֵאִתּוֹ מֶלֶךְ: ס יא וַיֹּאמֶר זֶה יְהִיה מִשְׁפָּט הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר יִמְלֹךְ

וַיַּעֲזֹבֵנִי וַיַּעֲבְדוּ אֱלֹהִים אֲחֵרִים כִּן הִמָּה עֲשִׂים גַּם-לָךְ: ט וְעִתָּה שִׁמְעַת
בְּקוֹלָם אֲךָ כִּי-הָעַד תָּעִיד בָּהֶם וְהִגַּדְתָּ לָּהֶם מִשְׁפָּט הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר
יִמְלֹךְ עֲלֵיהֶם: ס וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֵת כָּל-דְּבָרֵי יְהוָה אֶל-הָעָם
הַשָּׂאֵלִים מֵאִתּוֹ מֶלֶךְ: ס יא וַיֹּאמֶר זֶה יְהִיה מִשְׁפָּט הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר יִמְלֹךְ

מסורה (ג) ו' וס' ויקחו שוחד וישט משפט. וס' לאבשלום האהל. וס' בתוך צדיק. וס' נשיו את לבבו: (ה) ככל הגוים. ו' בקריאה וס' ככל הגוים אשר סביבתי עתה שימה לנו מלך לשפטנו. והיינו גם אנחנו ככל הגוים. יען אמר מאב ושעיר: (ח) ויעובני. ג' חסר בלש' וס' ויעובני ויעבדו אלהים אחרים דשמואל. יען אשר עובני דירמיהו. חסד ואמת על יעובני: (ח) המה עשים. ה'

מהר"י קרא

סלע: (ו) וירע הדבר. לפי שלא שאלו כן בימי השופטים ויש
אומר' לפי שאמרו לשפטנו ככל הגוים: (ט) העד תעיד. התרה בם

רש"י

להרבות שכל לחוניהם ולספריהם: (ו) וירע הדבר.
לפי שאמרו לשפטנו ככל הגוים: (ט) העד תעיד

מצודת ציון

(ט) העד תעיד. ענין התראה, על שם שדרך להתרות בפני עדים, למען
לא יכחש לאחר זמן, כמו (בראשית מג ג) העד העיד בנו: משפט. רוצה

מצודת דוד

שוחד והטו המשפט: (ה) אַתָּה זִקְנָת. ותש כחך לשפוט עוד:
כָּל הַגּוֹיִם. שמלכם שופטים: (ו) כַּאֲשֶׁר אָמְרוּ וכו' לְשִׁפְטָנוּ.
כי המשפט מסור הוא לשופטים, לדון על פי

התורה, ולא למלך, לדון על פי דעתו: ויִתְּפַלֵּל. שיבוא אליו הדבור לדעת מה ישיב להם: (ו) לְכָל אֲשֶׁר וכו'. ואף להיות
המשפט מסור ביד המלך: כִּי לֹא אוֹתָךְ מָאֲסוּ. רצה לומר: ופן תאמר איך אודקק עוד להם אם מאסו בי, כי הנה לא אותך
מאסו, כי הלא לא עשו דבר בלתיך, אבל בי מאסו, ולא חפצו במשפטי התורה: (ח) כְּכָל הַמַּעֲשִׂים. רצה לומר: אין זה דבר
חדש אצלם, כי כמו כל המעשים וכו' ומאסו בי ובחרו בעבודה, כן המה עושים גם עתה במה שאמרו לך שימה לנו מלך
לשפטנו, למאס במשפט התורה ולבחור במשפט המלך: (ט) וְעִתָּה. הואיל ולא כך מאסו, הודקק להם ושמע בקולם: אֲךָ כִּי
הָעַד. אמור להם בהתראה, שלא טוב להם שלא יהיה המלך נכנע למשפט התורה: וְהִגַּדְתָּ לָּהֶם. הנבא ואומר להם משפט המלך
העולה על רוחו מה היא, וידעו שהיא קשה להם: (יא) מִשְׁפָּט הַמֶּלֶךְ. העולה על רוחו מבלי פנות אל משפט התורה:

עליכם את-בניכם יקח ושם לו במרכבתו
ובפרשיו ורצו לפני מרכבתו: י ולשום לו
שרי אלפים ושרי חמשים ולחרש חרישו
ולקצר קצירו ולעשות כלי-מלחמתו וכלי
רכבו: י ואת-בנותיכם יקח לרקחות
ולמבחות ולאפות: י ואת-שדותיכם ואת-
כרמיכם וזיתיכם הטובים יקח ונתן לעבדיו:
ט וזרעיכם וכרמיכם יעשר ונתן לסריסיו
ולעבדיו: ט ואת-עבדיכם ואת-שפחותיכם
ואת-בחוריכם הטובים ואת-חמוריכם יקח
ועשה למלאכתו: י צאנכם יעשר ואתם תהיו-
לו לעבדים: י וזעקתם ביום ההוא מלפני
מלככם אשר בחרתם לכם ולא-יענה יהוה
אתכם ביום ההוא: י וימאנו העם לשמע

עליכון ית בניכון ידבר וימני ליה
בתיכוהי ובפרשוהי ורדפין קדם
רתיכוהי: י ולמנאה ליה רבני אלפין
ורבני חמשין ואכריא למיגר גיריה
ולמחצד חצדיה ואומניא למעבד מאני
קרביה ומאני רתיכוהי: י וית בניכון
ידבר לשמשון ולסבבון ולאפון: י וית
חקליכון וית כרמיכון וזיתיכון סביא
יסב ויתן לעבדוהי: ט וזרעיכון
וכרמיכון יסב חד מן עסקא ויהב
לכרבוהי ולעבדוהי: ט וית עבדיכון
וית אמהתכון וית עולימכון שפיריא
וית חמריכון ידבר למיגר עבדין
עבדיתא: י ענכון יסב חד מן עסקא
ואתון תהון ליה לעבדין: י ויתצחון
ביומא ההוא מן קדם מלכון
דאתרעיתון לכוז ולא יקביל י צלותכון
ביומא ההוא: י וסריבו עמא לקבלא
למימר שמואל ואמרו לא אלהן מלכא
יהי עלנא: כ ונתי אף אנתנא ככל
עממיא ויתפרע לנא מלכנא ויפוק
ברישא נגית ית קרבנא:

בקול שמואל ויאמרו לא כי אם-מלך יהיה עלינו: כ והיינו גם-אנחנו
בכל-הגוים ושפטנו מלכנו ויצא לפנינו ונלחם את-מלחמתנו:

מפורש דסמיכי בקריאה וס' גמסר בסדר ויקהל. העד תעיד בהם העדה בהם ד' בלש' בקריאה וס' אך כי העד תעיד בהם. ותעד בהם להשיבם. אשר - העדות בהם. ואעידה בהם: (יא) יקח. ג' קפצין בקריאה וס' וזה יהיה משפט המלך. גם אתו לאשור יזבל. בנשך אשר עמו וס' ויאכלו וישתנו וס'. ויאמר יעקב אל ביתו. ויבא יעקב לזוה. ויאמרו על שכם. ואביסלך ודראשים. מה

רש"י

בהם. התרה צהס, שמהלך אימת מלכס עליהם:
(יב) ולעשות כלי מלחמתו. לעשות אותם אומנים
ונפחים ונגנים: (יג) לרקחות. מתקנות מרקמים
וצממים, למתרוקי נשיו:

מהר"י קרא

שתהא אימת מלכס עליהם: (יא) ורצו לפני מרכבתו. שנאמ'
וחמשים איש רצים לפניו: (יב) ולעשות כלי מלחמתו. כתרג'
אומניא למעבד מאני קרביה: (יג) לרקחות. מתקנות בושם
למרקות תמרוקי נשיו: (טו) יעשר. ת"י יסב חד מן עסרא:

מצודת דוד

יקח ושם לו. יקח אותם בחזקה, וישימם במוליכי מרכבתו
וברוכבי הסוסים, ולרוץ רגלי לפני מרכבתו: (יב) ולשום לו
וכו'. והנה רבים ימאסו לשום עליהם עול משא הנהגות
העם: ולחרוש חרישו. של המלך: (טו) יעשור. יקח מהם
המעשר: (טז) ועשה. יעשה עמהם את הצריך לו למלאכתו:
(יז) ואתם. אף אתם עצמכם לא תהיו בני חורין מלעבוד

מצודת ציון

לומר הנהגה, ואם היא שלא כדך, וכן (לעיל ב יג) ומשפט הכהנים:
(יא) ורצו. ענין מהירת ההליכה: (יג) לרקחות. לעשות מעשה הבשמים,
כמו (שמות ל כה) מעשה רוקח: ולמבחות. מבשלות, כי הנה טובחות מה
שמבשלות מן הבשר: ולאופות. מלשון אפיית הפת: (יד) וזיתיכם.
פרדסי היות: (טו) וזרעיכם. מלשון זריעה: לפריסיו. לשדיו ומשדתי:
(טז) הטובים. רוצה לומר במראה: (יט) וימאנו. לא רצו:

עבודתו: (יח) וזעקתם. בעבור קושי השעבוד מן המלכים, תזעקו לה' ולא יענה אתכם, כי כבר התרה בכם, ועם כל זאת
חפצתם במלך: (יט) בקול שמואל. אשר היה ממאס להם דבר המלך השופט לפי דעתו: ויאמרו לא. רצה לומר: לא נשמע
אליו: (כ) והיינו וכו'. רצה לומר: ואם נהיה נעשקים מן המלך, נהיה אם כן ככל הגוים, לא נופלים מהם: ושפטנו. רצה

המשין ידענא וחמשין לא ידענא דחייב משום דהוא ליה מחייב שבועה ואינו יכול לישבע ולהבי איצטריך קרא למיפטר נבי יורשין דאי אביו פטור לא צריך קרא ליורשין אלא דאי אביו חייב משום דהתורה האמינה עד אחד לשובעה כמו שנים למסון כדתניא כל מקום ששנים מחייבין מסון אתר מחייבו שבועה וכיון שיש לא נאמני לשובעה כשנים למסון יש לבעל הדין לשלם או לישבע להבדיל העד וכל שלא הבחישו כי הכא לא מצי למימר דירי חממי אפילו שבועה כי הדין דלא מצי למימר הכי בשנים לענין מסון וכן כל כיוצא בזה שהוא מחייב שבועה ואינו יכול לישבע בדנין דסיית הרב ז"ל :

פרק ה הקונה מן הגולן אי סעודו לשנות הגולה לקנותה דהי בכלל ולפני עור לא תתן מכשול שהרי הוא מחויב יד עובר עברה . אמר ליהנות בדבר הגולן אפילו לאחר יאוש דיאוש כדי לא קני וכיון שהגולה הוא בעין ודינא הוא שיחוייבה לבעלי היא בעצמה אם כן אמר ליהנות ממנה דהיי גול בסת שנהגה בדבר שאינו שלו שלא ברשות בעלים . מי שעבר ואכל גולה של אתר יאוש פטור מלשלם וקדם יאוש אם רצה בעל הגולה לגבות ממנו גובה כדתנן במתניתין קמיתא הגול ומאכיל בניו פטורים מלשלם ואוקמי לאח יאוש וקדם יאוש רצה מזה גובה רצה מזה גובה כדאמר רב חסדא דכל כסה דלא נתיאשו הבעלים ברשותיה דמריה קאי וזה שאוכלו נעשה כגולו מבעלי ותניא התם והשיב את הגולה אשר גול מה תלמוד לומר אשר גול יחזיר כעין שגול סבאן אמר הגול ומאכיל את בניו פטורין מלשלם ובדיריה ליכא לאוקמי דלעולם חייב אלא בבניו בעין שגול כלומר אם גולה קיימת יחזיר אבל אין גולה קיימת פטורין כראמרין . הגול ומת חייבין הבנים לשלם סנכסו דאישתעבוד נכסי ואם לא הגיח אלא ממלשלין הוי כמלוה על פה . בני אדם שהוקצתו גולנן אמר להנות מהן דחוקה דהיי גול . וגבאי המלך ששטבעו יוצא שנובין דבר שהוא חזק ללכל אינו גול דדינא דמלכותא דינא כדילפינן מקראי דמשפט המלוכה כדנליף בהלכות מלכים בס"ד ואפילו מלך גוי :

פרק ו יאוש כדי קני באברה כדתניא בריש אלו מציאות מנין לאברה ששטפה נהר הואיל ונתיאשו בעלים שהיא מותרת תלמוד לומר אשר תאכד ממנו ומצאתה שאבודה ממנו ומצויה אצל כל אדם יצתה זו שאבודה ממנו ואינה מצויה אצל כל אדם אלמא יאוש קני באברה משום דבהיתרא אתא לידה כראמרין פרק מרובה דף ס"ז א"נ משיח דכתיב שמלה שיש בה סימן וחייב להחזיר משום דאינו מתיאש אבל דברים(שיש) שאין בהם סימן מתיאש ואינו חייב להחזיר כמו שכתבו התוספות פ' אלו מציאות דף כ"ז . ואם אינו יודע אם נתיאש חייב להחזיר דאכתי בחוקת בעלים קיימא וכדתנן פרק הגול ומאכיל אם נתיאש דשטמע הוא סתמא דלא ידע אם נתיאש לא . נתיאלפו לו כלים בבית המשתה וכו' הוי שאל שלא סדעת ולהבי לא ישתמש בהן וכדתניא פרק חזקת הבתים דף ס"ז וכל שבידו גול מדבריהם אין מוציאין מידו :

פרק ז כל מי שנתייבב לחברו ממנו שאלו ודעתו בו חייב לשלם בדין וכפר בו ונשבע על שפי

באומני חגי דשאל לדעת לא כל שכן דחייבין אם כן למת נאמר בשתיקה חרא לומר לך שלוחת יד אינה צריכה חסרון ואידך שלא תאמר דיו לבא מן הדין להיות כגולן דיו להיות כשואל מה שואל אם בעליו עמו לא ישלם אף שומרים ששאלו יד כתב קרא ותיאש לחייב אפילו בבעלים וגלי רחמנא בחד והוא הדין בכולהו . הגביה הפקדון לימול ממנו חייב אף על פי שלא נמל שהרי קנאה בהגכה ואם הגביה כים לימול סמנה דינר דלא הו גוף אחד הוי ספק סוף פרק המפקיר אי חשיב שליחות יד קודם שימול משום דנתיירותא דכיס עדיף דנראה הוא ומשחמר ואין גוף להיות נאכד כדינר יחיד או לא חשיב שליחות יד דהא מינמר נמי תיקו ואם לא הגביה אלא מה שגמל השאר הוי עדין ברשות בעלים אלא אם כן נפסד השאר מחמת זה כגון שהחמיצה החבית מחמת שהתה אותה ונמל סמנה רביעית וכראמרין התם . הכופר בכ"ד בפקדון שהותה ברשותו נעשה גולן עליו ואף על פי שלא נשבע ואין לו דין שומר אלא חייב באומני כראמר רב ששט פרק הגול דף קכ"ה וכגון דאמרי מהדי כי כפר ליה בידיו וזה נקיס ליה וכראמרין התם ובריש מצינא דכופר בפקדון פסול לעדות משום דלאו לאישחמוטי הוה כופר כיון דהוה בידה משמע דהוי גולן משעת כפירה בכ"ד כהדארא בכ"ד דמחייב בת קרן וחמש ואשם ואף על פי דלא אשבע דאי אישתבע אפי' כופר במלוה נמי . השואל שלא סדעת הבעלים הוי גולן כראמרין פרק הספינה דף פ"ח דקא סברי רבנן שואל שלא סדעת גולן הוי וקנייה להתחייב בה עד שתבוא ליד הבעלים דבעינן והשיב את הגולה והשכה ליד תינוק לאו השכה היא . התוסף משכון מיד הלוה שלא ברשות ב"ד הוי גולן ואצ"ל אם נכנס לביתו כרתיב בתוך תעמוד וגו' וכדתנן פ' כל הנשבעין גול כיצד נכנס לבית חברו למשכנו שלא ברשות וכו' נראה דהוי גולן כיון דכתיב ברצץ תעמוד ונכנס שלא ברשות בעלים :

פרק ד דין תורה בכל מענות ממון המוציא מחברו ע"ה כדילפינן לעיל מסברא דמאן דכאיב ליה כיבא אויל לבי אמיא כראמרין פרק ריש פ' הפרה . המוען לחברו שגולו והודה בטקצת נשבע שבועה התורה על השאר כיון שלא תחזק גולן בעדים וכן באומר דרך משכון לקחתי מבידך אבל נכנס לבית חברו והוציא כלים בפני עדים אין כאן שבו' שדרי עדים דאו שגול ולפיכך מחזיר מה שגמל וחזר ומוען על בע"ה שחייב לו כדמשמע פרק כל הנשבעין וכמו שפי' הרי"ף ז"ל בשער העשירי שם דכיון דלאו באמיה שקליה ווראי כל מאי דאיתיה בביתיה דאיניש ברשותיה ובחוקתיה קאי ולא מצי איניש לאפוקיה מיניה אלא בראיה ברורה והאי דשקיל מיניה קמי עדים ולית ליה ראיא מיחייב להחזיר ליה . ואפילו ליכא אלא חד סהרי דשקל קמיה מיחייב לאהדורי דאמר מר כל מקום ששנים מחייבין אותו ממון אחד מחייבו שבועה וכיון דאורי דשקליה הוה ליה מחייב שבועה ואינו יכול לישבע דמשלם כנסכא דר' אבא דהתא דחמף נסכא קמי חד סהרא ואמר אין חמפי וירידי חמפי הוי מחייב שבועה ואינו יכול לישבע שהרי [לא] מכחיש את העד ולהבי משלם וכראמר רבא מסתברא כוונתה דר' אבא דכתיב שבועה ח' תהיה בין שניהם ודרשינן ולא בין דוורשים והיינו כה"ג דא"ל מנה לי בידך והלא אמר

ולבאורא עפ"י שאלת כת"ה זע"ה, עכ"ז להלכה דעמי
שלא לסגף כי הוא בכלל עינוי נפש ויכול לזוא
לידי סכנה.

ובדבר אשר כת"ה נסתפק דלא שייך הקל קל רק באוכל
איסור ולא במאכל היתר, אמנם הז"י באו"ח סי'
תר"י [ד"ה ומ"ש רבינו] בתחילה העלה כן בכוונת הרמב"ם
[פ"ב מהלכות שביח עשור ה"ט], אולם לבסוף העלה דגם
במאכל היתר צריכין למעט ע"ש.

סימן פט

ב"ה יום ד' ט' טבת

ברכת מז"ט לחב"א הרה"ג מו"ה נפתלי קפלן
ולב"ב שיחי'.

אחדשה"ט אברך אתכם בברכת מז"ט לרגלי הבת שנולדה
לכם למזל טוב, יה"ד שתזכו לגדל את בנכם שמואל
שמעלקא שיחי' ואחותו חסי' תחי' לתורה ולחופה ולמז"ט
וברוב נחת אכ"ר.

ועל דבר חד"ת היקרים צביאור דברי הרמב"ם בפ"ג
מהל' תשובה ה"ג כמה שסיים והצינוני תולין אותו
עד יוהכ"פ אם עשה תשובה נחתם לחיים וכו', והקשה
הלחם משנה וא"ת הא מחצה על מחצה רב חסד מטה
כלפי חסד [ר"ה י"ז ע"א], וא"כ אם לא עשה תשובה עכ"פ
הוא בכלל מטה כלפי חסד ע"ש, וציארת בטו"ט, רק עכ"ז
עדיין לא מיושב קושית הלחם משנה, נהי דלפי דברך אין
כמה שעושה בעשרת ימי תשובה להכריע כיון שהמשקל
כבר היה, רק תשובה מהני שנעקר למפרע העצירה וממילא
נעשה ההכרעה לטובה, אבל שאר מצות שעושה בין ר"ה
ליוהכ"פ כיון שהמשקל כבר היה ע"כ נחשבין לשנה החדשה,
עכ"ז תיהדר קו' הלחם משנה הלא מ"מ הי' בהמשקל
מחצה על מחצה וממילא מטה כלפי חסד.

וחשבתי בדרך אפשר לתרץ עד"ז, דהנה מצינו שינוי
בלשון הרמב"ם מדברי הש"ס, דבר"ה דף ט"ז
[ע"ב] מבואר דצינונים תלויין ועומדין זכו נכתבין לחיים
וכו', וברמב"ם נקט הלשון נחתם לחיים. ובאמת הפג"י
העיר שם [ד"ה והנה] על הגמ' מדוע אלל הצדיקים אמרינן
נכתבין ונחתמין וצינונים רק נכתבין, ומי' משום דהצינונים
זוכין רק במדת מטה כלפי חסד, משא"כ צדיקים גמורים
הם זוכין עפ"י אמת על כן נכתבין ונחתמין כי חותמו של
הקב"ה אמת [שבת נ"ה ע"א], משא"כ צינונים זוכין רק
להיות נכתבין אבל לא להחתם, מכיון שזכותן רק בחסד

הלי' תרומות פ"י ה"ג בשם הר"י קורקוס ז"ל ע"ש, וע"כ
דקפדין גם על נגיעת גרון.

ועפ"ז ניחא מה שהעירו אהך דמציעא ליה לרבא בש"ס
חולין [ע' ע"א] כרכתו בסיב מהו לענין נגיעת רחם,
ובפירש"י שם [ד"ה מהו], ואמאי בש"ס פסחים דף קט"ו
[ע"ב] פשיטא לי' לרבא עצמו דכרכו בסיב לא יא, ולהנ"ל
ניחא, דהבא בפסחים לענין אכילה שאני דעכ"פ חשיב שלא
כדרך אכילתו, משא"כ לענין קדושת רחם מספקא לי' לרבא
די"ל דחשיב כדרכו בןך ואינו חולץ, וז"פ.

ובן מבואר בש"ע או"ח סי' תע"ה סעיף ג' דאין יוצא
בכרכן בסיב שאינו דרך אכילה, וא"כ הדבר ברור
דגם לענין איסורין חשיב כאוכל שלא כדרך אכילתו ויהיה
מותר לחולה שאין בו סכנה, וכן העלה בשו"ת מהרי"א
הג"ל. אולם בנוגע לענין הנאת מעיו דעת המנחת חינוך
במצוה הנ"ל דלא מהני כרכו בסיב, משום דשם יתפרד
הסיב ע"ש, וא"כ לפי דעת החתם סופר דציוהכ"פ תליא
רק בהנאת מעיו מ"מ ציוהכ"פ לא יהני כרכו בסיב כנ"ל.

אך כנודע [עי' שו"ת מהרש"ם ח"א סי' א' ד"ה ומה שחמה]
תמהו על החתם סופר [ובאמת ראיתי אח"כ שהחתם
סופר בעצמו צידדושו [חולין ק"ג ע"ב ד"ה שהרין הרגיש
בהקושיא מש"ס שזעזע וברייתות] מש"ס שזעזע י"ג
[ע"ב] וברייתות דף ז' [ע"א] דמוקי שם כרת דיומא בכגון
דאכל אומנא וחנקתיה ע"ש, ומתוס' שבת דף י"א [ע"א]
ד"ה לא יעמוד דהקשו רק היכי תני ר"מ הוצאה דלא
מחייב עלה עד שתנוח צמעי, ולהנ"ל הא במתני' די'ש
אוכל חשיב יוהכ"פ, ותקשה הלא איסור אכילת יוהכ"פ
אינו חייב רק בשעה שתנוח צמעי, אלא ע"כ גם באכילת
יוהכ"פ תליא בהנאת גרון כמו בשאר איסורין.

ועיין בספרי ח"א סי' מ"ח [ד"ה אולם באמת כל] שפלפתי
על דברי המנחת חינוך הנ"ל והבאתי מירושלמי
דתרומות פ"ח ה"א דהלעום כבלוע אף ציוהכ"פ, וגם אני
העירותי מהא דס"ל לר"ש בש"ס שזעזע דף כ"ד [ע"א]
דאוכל נבילה ציוהכ"פ פטור ע"ש, ולפי פירוש הריטב"א
[קדושין ע"ז ע"ב ד"ה תני] הפירוש הוא דאיסור נבילה לא
חל על איסור יוהכ"פ, [והשער המלך [פ"ז מהלכות איסורי
ביאה ה"ח] הקשה דאמאי אינו חייב הא יוהכ"פ בככותבת
ונבלה בכזית, ועיין בשו"ת כוכב מיעקב [ח"א סי' ל"ו] שחירך
בטו"ט]. ולהנ"ל אמאי אינו חייב משום נבילה, הא איסור
נבילה היא בהנאת גרון ואיסור יוהכ"פ הוא בהנאת מעיו,
אלא ע"כ דגם איסור אכילת יוהכ"פ תליא בהנאת גרון.
ויותר מזה דעת המהרש"ם בח"א סי' קכ"ג דאפילו אי
נימא הנאת מעיו מ"מ כל זה בנכנס דרך פיו.

ולא במדת האמת והרי חותמו של הקצ"ה אמת. וא"כ לפי"ז שהרמב"ם ז"ל היה גורם נחתמין גם לגבי צינונים ואין אפשר להיות כן מכיון שחותמו אמת, ועל כן כותב אם עשה תשובה ואז מגיע לו עפ"י אמת החתימה, והא דרב חסד היינו במה שממתין לו עד יוהכ"פ להיות זוכין, ורק ביום הדין [עיי"ש ברש"י ד"ה ליום הדין] שמתים חפשי ואי אפשר לו כבר להוסיף מעשים טובים אז מטה כלפי חסד במחנה על מחנה כמבואר ברש"י שם [י"ז ע"א ד"ה מטה] [עיי' לקמן ח"ד סי' ע"ד].

(ב) וע"ד שנסתפקת עפ"י דברי הרמב"ם צפ"ה מהל' גזילה הי"א שפוסק לענין מכס שדינא דמלכותא דין ואין חילוק בין מלך עכו"ם למלך ישראל, והבאת מהרמב"ם צה"ל מלכים פ"ד ה"א שסיים שכל האמור בפרשת מלך מותר בו, ועל כן נסתפקת כיון שהשוה הרמב"ם צה"ל גזילה דין מלך עכו"ם למלך ישראל מוכח שהוא משום דכל האמור בפרשת מלך, וע"כ נסתפק היכא שאין מלך רק מושל כיון שאינו בפרשת מלך אם שייך דינא דמלכותא.

הגדה אמנם בקרית ספר שם על הרמב"ם הל' גזילה [ה"ד] כתב כן שהוא מפרשת מלך, אולם כל המפרשים חולקים ע"ז, ויותר מזה מבואר בבית שמואל אהע"ז סי' כ"ח [סק"ג] דכל הא דדינא דמלכותא דינא הוא רק דרבנן, ואמנם באבני מילואים שם סק"ז ס"ל שהוא דין תורה, וכן מבואר בשו"ת חתם סופר יו"ד סי' שי"ד וכותב שהוא בלי ספק דין תורה, ועיין בספרי דובב מישרים [ח"א] סי' ק"ז מה שהעליתי בזה [ולקמן ח"ד סי' רל"ג], ועיין בר"ן נדרים דף כ"ח [ע"א] ד"ה במוכס העומד מאליו ע"ש, וממילא כיון שאינו מדין מלך א"כ גם במדינה שאין שם מלך רק מושל הדין הוא דדינא דמלכותא דינא, וכן מבואר בשו"ת הרשב"א [ח"א סי' אלף ק"ה] מובא בשו"ת מהרי"א יהודה יעלה חו"מ סי' רל"ג דאמרינן גם בשר ומושל דינא דמלכותא דינא, וז"ב.

סימן ז

לתלמידי הרב הגאון עמוס בתר"י בנש"ק מו"ה שלמה קליינמאן שליט"א

אחדש"ה. ע"ד שאלתו אודות תיבות עם עופות שרגילים להשליכם ארצה עם העופות ביחד, אם יש לחוש משום נפולה, אחרי שהעופות עומדים דחוקים יחד ואינם יכולים לזוז מחמת דוחקם, אי חשיבי ע"י זה כקשורים או כדחוקים בדבק המוכר בגמ' [חולין נ"ב ע"א] וש"ע [יו"ד סי' נ"ח ס"ח וסי' ברמ"א].

יפה העירות, ובדאי יש להזהיר ולהזהר להעמיד התיבות בנחת על הארץ. [עיי' בשו"ת בית שלמה [יו"ד ח"א] סי' מ"ו].

אגב אציין מה שנתעוררתי מאז ע"י הרב הגאון ר' שאול ז"ל ראב"ד דק"ק פאדגורזש אודות בית המטבחים שמרוץף בשיש עד שנעשה חלק מאוד, דיך לחוש שאין הצעל חי יכול לנעוץ פרגיו בשעה שמפילים אותו לשחיטה ויש לחוש משום נפולה. ואמרתי אז דיך לעורר מש"ס יצמות דף קכ"א ע"כ דאיתא שם ורבנן דשישא הוו ור' מאיר אי אפשר דלא מסריך ונייט פורתא ע"כ, הרי דבמציאות זה אי שייך מסריך בדשישא פליגי תנאי.

וב"ק הגה"ס מאטוניא ז"ל העיר שיש להציא ראייה דשייך מיסריך גם ברצפת שיש מבית המקדש שהיה מרוץף משיש [רש"י פסחים ס"ד ע"א ד"ה אלא]. ומאז אמרתי שאין כ"כ ראייה משם ע"פ דברי התוס' פסחים דף ס"ה [ע"א ד"ה המכבד] דבין רובד לרובד היו גומות ע"ש, וא"כ ספיר היה מקום למסריך. וגם אהה יפה העירות עפ"י דברי התפארת למשה [על יו"ד סי' נ"ח ד"ה בבית יוסף וכו'] המובא בדעת תורה סי' נ"ח ס"ג דכל הא דבעינן בבית המטבחים שחולל לנעוץ הצפרנים משום דחשיב כהפיל כזה ע"ש, ולפי"ז במקדש שהיו חוצטין להפילה [פסטה מ"ח ע"א] ונפלה בלא כח הדוחה לא בעינן שיהיה יכולה למסריך. אמנם כמבואר בש"ס שם הלא ביטלו את הנוקפים, וא"כ תיהדר הקושיא מדוע לא חששו מטעם נפולה. אולם י"ל כיון דהתקין להם טבעות בקרקע, וברש"י שם [ד"ה טבעות] להכניס כוואר צהמה לתוכה, וא"כ ממילא לא היו צריכין להפילה, ושפיר נכונים דברין.

(ב) **וע"ד** הקושיא בש"ס יומא ס"ו ע"כ עתי ואפילו בשבת למאי הלכתא, אמר רב ששת שאם היה חולה מרכיבו על כתיפו. וברש"י שם למאי הלכתא מה חילול שבת יש שהוצרכו להחירו, אי משום תחומין דרבנן בעלמא נינהו וכו', ויקשה לשיטת הרי"ף [עירובין ה' ע"א מדפי הרי"ף] והרמב"ם [פכ"ז מהל' שבת ה"א] דתחומין דיי"צ מיל הוא מדאורייתא, א"כ קשה דהרי מירושלים עד הזוק היו י"צ מיל, וכמבואר במשנה שם דף ס"ו [ע"א] מירושלים ועד זוק תשעים ריס, וברש"י שם [ד"ה שבעה] דזה י"צ מיל יע"ש, וא"כ מאי מקשה הש"ס עתי אפילו בשבת למאי הלכתא, הלא י"ל דבא להחיר איסור תחומין דהוי דאורייתא בשיעור י"צ מיל. ועיין בנודע ביהודה מהד"ת [או"ח סי' מ"ו] ובשאלת אריה ז"ל [סי' ע'] מה שהאריכו בזה.

והנראה דהנה לכאורה יקשה למה הוצרך רש"י לומר דאי אפשר לאוקמי הקרא דבא להחיר תחומין משום דתחומין דרבנן, תיפוק ליה דא"ל לאוקמיה אתחומין, כיון דלאיסור תחומין הרי יש ענה לתקן ע"י שיניט עירוב ולא יטערו לעבור. אולם זה אינו, דהלא ע"י העירוב יוכל

מסורת הש"ס
עם הוספות

104

השנה הראשית שור של ישראל וכו' איז הטענה הזאת אינה מספקת שכרי הם חופסים גוף המזיק ופרעין ממנו עכ"ל:

עין במ"מ ש' ואפשר שזמן הגמ' לא היו העכרים נפרעים כלל ואף בזמן הזכ אפשר שאין כל העכרים נפרעים מגוף המזיק ואף בארץ שגינה לגבות דין כך, ועיין במגדל פ"ח ש' דדברי הרמב"ם הם מהירושלמי דאמר ר' יוחנן על מהני כדיונים, עוד מבואר במ"מ מביא דאמר בגמ' צדיק דף ק"ג דישאל ועכ"ם שצאו לדין אם אדם יכול לזכותו בדיני עכרים זכור ואומר לו כך דיונים, אכן בקושיית הראשית דהא חופסין גוף המזיק שחייב המי"מ דאפשר שזמן הגמ' לא היו נפרעים כלל, ואף עכשיו בארץ שדינם לגבות דין כן, וכן כתב המ"מ והדברים תמוזים מאוד, דכיון ש' בטעמא משום שדין להם כדיונים, אי"כ למד לא ישחנה דין אם דרכם לגבות, והנה צמח שבו"ק הרמב"ם ליתן טעם בשביל שדין להם כדיונים משמע דאמר דמעיך דין כיון חייבין על חזק עכרים, וכייו משום דרעבו לאו דוקא, ואף דלגבי הקדש דרשין רעבו דוקא, כתב ע"ז חלמוד כר"ם ז"ל בש"מ דכ"מ לענין הקדש אבל עכרים כיון דהדינא הוא איתא בכלל רעבו, וכיון דע"כ כן דעת הרמב"ם דמעיך דיונה ה"י חייב ורק בשביל דאנו דנין להם כדיונים אי"כ אם נשתנה דין אללם למד יכ"י פטור:

והנראה בבואר דברי הרמב"ם עפ"י מה דנבאר מקודם עיקר דיונה דישאל ועכרים שצאין לדין אם אדם יכול לזכותו כדיונים זכור דטעמא צ"י דבשלמא אי הו"י סבירא לן גזל עכרים מותר ואסור רק מפני חכ"ם אי"כ שפיר דכשאו"מ לו כך דיונים וכך דיונו ליכא חכ"ם. אבל לדעת הרמב"ם דפסק דגזל עכרים אסור אי"כ אמאי באמת חכם איתו עפ"י דיני עכרים כיון דבדיני ישראל אין דין כן, והנראה בזה עפ"י ד"ר רש"י בגיטין דף ט' ע"ב צמח דתנן כל השטרות העולים בערכאות של עכרים אעפ"י שחוממין עכרים כשרים חוץ מגיטין נשים ושחרורי עבדים, וי' רש"י חוץ מגיטין נשים דלאו בני כריתות נינוה הואיל ולא שייכי בחרות גיטין וקדושין אבל על כדיון נאטו בני נח וכן שחרורי עבדים דכל פסולי דאורייתא שו' שיתרור לגט אשה דגמרינן לה לה מאשה, ודברי רש"י אינם מובנים צמח דכתב אבל על כדיונים נאטו בני נח, דהא לקמן בגמ' אמרינן שני טעמים כל הא דשטרות העולים בערכאות של עכרים, בשטרי מנח כיון דחזי הוא דקנה ושטררא ראי' בעלמא אמרינן דאי לאו דכ"ב זחי קמייכו לא הו"י מרעי נפשיי ולפי זה הטעם ג"כ שטרי מתנה דעיקר הקנין הוא בשטר באמת לא מכני ואמרינן חוץ מכגיטין נשים, ושמואל משני דיונה דמלכותא דיונה ומש"כ אפי' שטר מתנה מכני עכ"פ כך טעמא דכתב רש"י לא הוזכר צמח וגם לא מכני דהא אי"כ לומר דבאמת מכני מדיונה שטר שחוממין עכרים דלא דמו לגט שאינם בחרות גיטין וקדושין אבל על כדיונים נאטו דאי"כ לר"ך להיות מכני גם במתנה ובאלו טעמא דדיונה דמלכותא דיונה ואי"כ הוא דלא כסוגיית בגמ', ונראה דכנה מלינו דין דיונה דמלכותא דיונה רק ג"כ מכס דאמרינן דמוכס ישראל שקנה המכס אסור לגזול ממנו ולכפקיע המכס וכן אמרינן דיונה דמלכותא ג"כ קנינים דמח שאלמך המלך דקנין זה יועיל מועיל הוא מטעם דיונה דמלכותא דיונה, עוד מלינו דין זה לענין אבדה לאחר יאוש שכתב הרמ"א בחרי"ם סי' דמכין דאיכא דיונה דמלכותא להחזיר אבדה לאחר יאוש מחוייב עפ"י דין להחזיר, ולר"ך לבאר בטעמא דלמה דוקא בכני ענינים מלינו דין דיונה דמלכותא דיונה, ואם נומא דבאמת לאו דוקא אי"כ חיי בטלו כל דיני החורב ולא חכא כזאת בישראל, וכבר באר"ך בזה בש"ך בסי' ע"ג סעיף י"ד לבאר דבמה שהוא נגד דיני החורב לא אמרינן דיונה דמלכותא דיונה, ולכדיא אמרינן צדיק דף ק"ד דאפי' צידע שחייב ישראל לנכרי מי"מ ה"י אסור לבעיד אפי' צדידואר אי לאו משום דאינוכו נמי אף מחייבין אלל שבוש, ואי"כ לר"ך לבאר למד דוקא בכך מכני

דיונה דמלכותא, ונראה דמח שכתב רש"י דעל כדיונים נאטו בני נח הוא חד טעמא עם דיונה דמלכותא דיונה וכייו דכיון דכני נח נאטו על כדיונים וממילא יכול המלך לעשות חקנות מועילות לחיקון המדינה כמו לחייב יושבי המדינה במס לחיקון המדינה, ומח דאמרינן בגיטין דמכני דיונה דמלכותא לענין קנינים זכור משום דדיני קנינים תלויים צמחב ולא דוקא קנינים שמינו בחורב קנינים אלל כל קנין שכתבנו צו ישראל קנינים וכדאמרינן באי סיטומתא קניא, וכתב כן להדיא המכרי"ם בחדשויו לקדושין על כר"ף דף ג' צהא דאמרינן למעוטי חליפין ח"ל, וכיון שכן הא אין ענין לומר דאדורא משום דהו"י ממון ע"מ להחזיר הוא אלל שכתב דין קנין לעלמו שמסירתו לדבר הוא הקונה וגמר דבר כדאמרינן באי סיטומתא צמחבא רגילי ומקא צ"י קניא וכו' אדורא נמי כך הו"י רגילין להקנות צו דכתיב חאת לפנים בישראל וכו' לקיים כל דבר וכו' עכ"ל, ואיתא נמי בירושלמי דקדושין פ"א הלכה ה' צמחבא הו"י קנינים בשליפה ממנו דהא הוא דכתיב חאת לפנים בישראל וכו' חזרו להיות קנינים צמחבא וכו' חזרו לקנות בכסף ובשטר ובמחשק וכו' אלמא דעיקר קנינים הוא בקנין שכתבנו ישראל אי"כ לא צמחבא הכותב להפקיע קנינים שקוצע המלך דלא גרע מקנינים שכתבנו ישראל, ולכן שפיר מח דמכני דיונה דמלכותא דיונה לענין קנינים,

ובזה נראה לבאר שיטת הרמב"ם דפסק צ"י מה"ל מלך הלכה ה' דפסק דשטרי מתנה שטעמים בערכאות פסולים, והנה צמח בגמ' בגיטין דף י' ע"ב על הא דתנן כל השטרות העולים בערכאות של כותים אעפ"י שחוממין עכרים כשרים פריך בשלמא מנח מדכ"ב זחי קמייכו הוא דקנה ושטררא ראי' בעלמא הוא אלל מנתח צמחא קני לי' צמחא שטררא הוא שטררא חספא בעלמא אמר שמואל דיונה דמלכותא דיונה איבעית אימא חוץ מכגיטין נשים, וכתב שם המ"מ ח"ל והנה דעת רוב הבאונים ז"ל ורצונו לפסוק כלשון האחרון שאמרו חני חוץ מכגיטין נשים שרואה לומר שכל שטר שהוא כגט שכתב הוא שטר הקנאה ושעבוד אינו מועיל כלל ויש לפרש לפי דעתם ז"ל דאפי' דקיי"ל דיונה דמלכותא דיונה כמבאר פ"ה מה"ל גזלה ואבדה ה"י מלי צמחבא חספא בעלמא למלך צמחבא חספא שלו ומח שהוא מחקויו אבל בדברים שצ"י אדם לחבירו אין דינו כמח דין וכ"כ קאמר ואיבעית אימא לא אמרינן כ"י הא דיונה דמלכותא דיונה וחני חוץ מכגיטין נשים ואין ראי' גמורה היפך מח, עכ"ל והנה דברי המ"מ הם תמוזים דלא זכר כלל דברמב"ם צ"י מה"ל זכ"י ומתנה פסק להדיא על דין דנכסי עכרים כ"י כן כהפסק ח"ל צמחבא כ"י צמחבא דברים אמורים צמחבא שאין משפט ידוע למלך, אבל אם דין איתו המלך ומשפטו שלל חכא בקרקע אלל מי שכתב בשטר או הנותן דמים וכו"ל צמחבא דברים אלו עושין כפי משפט המלך שכל דיני המלך צמחבא על פיהן דין עכ"ל, ומוכח להדיא דלא רק בדיני מסים אמרינן דיונה דמלכותא דיונה ולפלא על הלח"מ שכתב ג"כ דברי המ"מ ולא התעורר מדברי הרמב"ם אלו:

ולפי' מח שכתבתי נראה דלענין שטר מתנה באמת לא שייך דיונה דמלכותא דיונה דהא זכ ודאי דלא שייך דין שטר דאמרינן שיעיל לקנין אם אין עדי השטר נאמנים ואי"כ מח שגזר המלך שיעיל שטר זה הוא משום דהוא חושב גם עכרים לנאמנים חכו היפוך דיני החורב דעכרים אינם נאמנים, ומח שכתב הרמב"ם צ"י מה"ל זכ"י ומתנה שכתבנו שכל דיני המלך צמחבא על פיהן דין לא צא לומר דבדברים שכתב היפוך דיני החורב אלל דבדברים שאינם היפוך דיני החורב דין עפ"י דיני המלך צמחבא ג"כ קנינים כיון יש דאשכחן דעיקר דיני קנינים הוא בשביל מכתב שכתב לקנות לכן יש להמלך דין לעשות קנין זה לקנין, וקנין זה שלא יכ"י קונה משום דהו"י חיקון המדינה צמחבא אופן לקנין הקנינים שלא יכ"י חחרים מכתב שמוכרים זכ לה, אבל מח שיגזור המלך דין שהוא להיפוך מדיני החורב דכיון שנומא ממון עפ"י עד אי לא עדים פסולים ודאי לא מכני וכמו שכתבנו למעלה מצ"י ק"ד ופסק כן הרמב"ם

צ"י